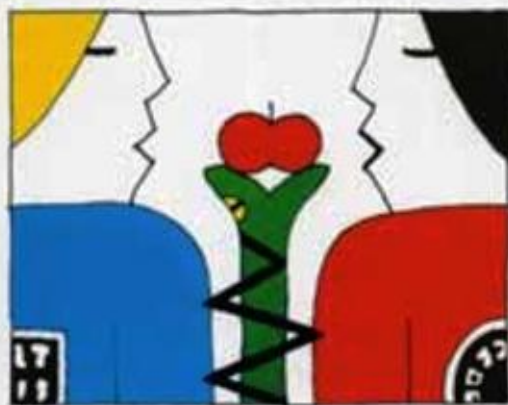

VEKERDY TAMÁS

Honnan? Hová?

TÍZ BESZÉLGETÉS
ÉLETRŐL, HALÁLRAÓL, SZERELEMRŐL

HOLNAP KIADÓ

A pszichológust rendelőjében, már munkaideje végeztével, a szokásos farmer-szerelésben egy fiatal hölgy keresi fel. Nem akar semmit. Csak beszélgetni szeretne. Kérdéseket tesz fel. A kérdések – amelyek az élet értelmére és céljára, az ember és a világ eredetére vonatkoznak, valamint arra, hogy mi lesz a halál után – megválaszolhatatlanok. Csak körüljárni lehetne őket, de nem most, munkaidő után. Az ifjú hölgy sörözni hívja a pszichológust, amit az – szerepzavarra hivatkozva – elhárít, de a beszélgetésre új időpontot ad.

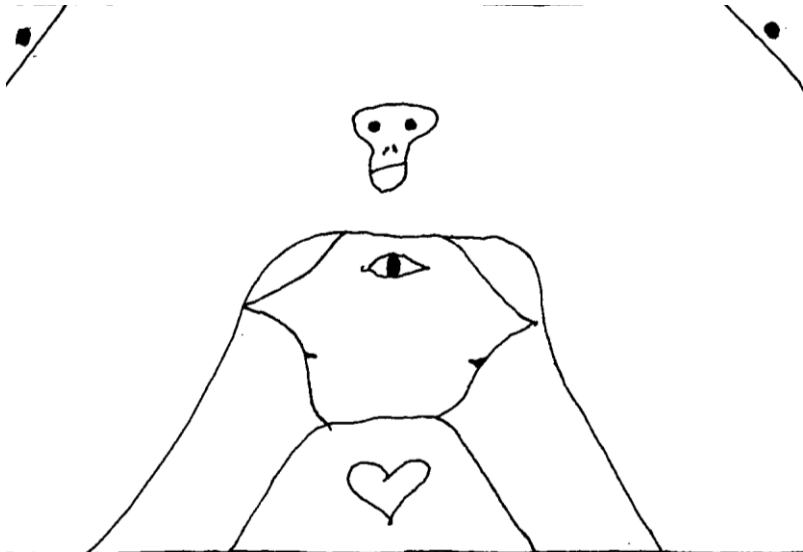
Főszereplőnk – a különös látogató – a megbeszélte időpontban barátját és barátnőjét is magával hozza. Négyesben beszélgetnek...

A talán legismertebb, kiváló pszichológus-pedagógus író könyve a tőle megszokott közvetlen és közérthető stílusban szól az élet fontos kérdéseiről és kísérel meg irányjelzőket, fogódzókat adni a kamaszkorban és a már azon túllévő fiataloknak (és már nem egészen fiataloknak) egyaránt.

VEKERDY TAMÁS

Honnan? Hová?

Tíz beszélgetés életről, halálról,
szerelemről

HOLNAP KIADÓ, 2001

© Vekerdy Tamás, 1994, 2001

© Réber László, 2001

© Holnap Kiadó, 2001

ISBN 963 346 420 x

Holnap Kiadó Kft., 2001

Felelős kiadó a kft. ügyvezető igazgatója

Műszaki vezető: G. Müller Zsuzsa

A fedelelet Réber László tervezte

Előkészítés: TiMac Bt.

Kollégám és barátom, N. L. mesélte el nekem és bízta rám ezt a történetet Afrikába utazása előtt-és ideadta hozzá tartozó, óráról órára haladó, dekurzív ¹ feljegyzéseit is – azzal, hogyha akarom, írjam meg, ő hozzájárul, és megszerezte a benne szereplők beleegyezését is. Amiről itt szó lesz, az nem pszichológia – nem diagnózis és terápia, a baj megállapítása és gyógyítása –, hanem: civil találkozások és beszélgetések története (történetesen a pszichológus rendelőjében, ha nem éppen az utcán, kocsimákban vagy – egyszer-kétszer – valakinek a lakásán).

Másfelől: az elbeszélés regényes; az emberek nem saját nevükön szerepelnek. Aki magára ismer az alakokban – a valódi szereplőkön kívül –, az magára vessen.

¹ Dekurzív feljegyzés, dekurzus: a kóreset vagy kórfolyamat – napról napra vagy óráról órára haladó – leírása az orvosi, pszichológiai gyakorlatban.

ELSŐ FEJEZET,

melyben a pszichológust rendelőjében, már munkaideje végeztével, tizenhat éves, vörös hajú ifjú hölgy keresi fel. Különös látogató. Nem akar semmit. Csak beszélgetni szeretne. Kérdéseket tesz fel. A kérdések – melyek az élet értelmére és céljára, netán az ember és a világ eredetére vonatkoznak, valamint arra, hogy mi lesz a halál után – megválaszolhatatlanok. Csak körüljárni lehetne őket, de nem most, munkaidő után. Az ifjú hölgy sörözni hívja a pszichológust, amit az – szerepzavarra hivatkozva – visszautasít, de újabb időpontot ad.

Nyár volt, méghozzá korai, májusi nyár abban az évben – talán elég, ha annyit mondok, hogy ez már a rendszerváltás éveitől való volt –, májusi kánikula. Arra a keddi napra, amelyikről itt most szó lesz, a rádió délutánra 29-31 fokot jósolt, de az én panelszobámban, hiába húztam be a zöld függönyöket, délután öt-hat órára legalább 35 fok volt. Ez a rendelő, ahol akkoriban dolgoztam, egy viszonylag újonnan épült iskola földszintjén volt, és valamennyi ablaka nyugat felé nézett. Semmi árnyék. Velünk szemben nem a tízemeletesek álltak, hanem egy lapos tetejű, földszintes bölcsőde.

Fél hét körül az utolsó gyerek is elment. A behúzott függöny alatt megdöntöttem az ablakokat, kitártam az

ajtót – a folyosó már üres volt, kollégáim is hazamentek –, és végre valami ki szellő vagy legalábbis huzat kezdte lebegtetni a függönyöket. A szétszórt játékszerek közt leültem az íróasztalomhoz, és még ezt-azt írogattam. Kimentem az irodába, hogy megnézzem, nincs-e hideg tea vagy kávé. Volt. Mind a kettőből hoztam be, aztán valahol még egy cigarettát is találtam. Füstölögtem, iszogattam, nem volt még kedvem a betontömbök közé kimenni. Ilyenkor még a nap is süt, de már az árnyékos oldalak is okádják vissza a napközben beszívott meleget. Azt vettem észre, hogy firkálgatás közben verset írok:

Már ez a nyár...

– ennyi készült belőle.

Nem tudom, lehet, hogy közben egy kicsit elbóbiskoltam. Egyszer rémlett, mintha valaki járkálna kint a folyosón, és arra gondoltam, hogy most fölállok és megnézem, de erre nem volt se kedvem, se erőm.

Már ez a nyár...

De most mintha tényleg elment volna valaki az ajtó előtt!

– Halló! – kiáltottam, illetve csak akartam kiáltani, mert valamiféle mormogás lett belőle.

Nem válaszolt senki.

Vagy csak ekkor szundítottam volna el?

Már ez a nyár...

Az biztos, hogy becsuktam a szemem – miután elnyomtam a cigarettát –, hogy jobban tudjak

gondolkozni. Főleg az jutott az eszembe, hogy a hideg kávé íze kellemes, különösen így, valamiféle kapadohány után, amikor úgy éreztem, hogy valaki néz. Engem néz valaki.

Kinyitottam a szemem – bár ez most nehezemre esett –, és tényleg velem szemben ott ült valaki a zöld fényben, a függönyök lobogtak.

Kérdően néztem rá – úgy éreztem, ez a legokosabb, amit most tehetek, hogy valamennyire ura maradjak a helyzetnek –, és azon erőlködtem, hogy a zöldes fényben pontosabban lássam, ki is ül velem szemben. Odakint elborulhatott, mert a szobában, az előzőekhez képest viszonylag sötét volt.

Velem szemben egy lány ült; először a szemét tudtam igazán megnézni, szerintem zöld volt és nem csak a függönyök miatt – és nevetett. Vagy legalábbis mosolygott.

– Engem keres? – kérdeztem.

– Persze! – mondta ő, és tovább mosolygott.

Bosszantott, ahogy ott ült, jobb könyöke hátratulva, a szék támláján, a bal a karfán, lábai keresztbe vetve és a rettenetes melegben farmermellény volt rajta, igaz, hogy alatta valószínűleg semmi.

– Parancsoljon – mondtam. (Zavaromat, mint mindig, udvariassággal próbáltam leplezni. Nem tudtam eldönteni, hogy a lány tizennégy éves-e, csak igen fejlett, vagy éppenséggel tizennyolc...)

– Maga pszichológus, nem? – kérdezte.

– Az vagyok.

- Ilyenkor itt már nincs rendelés?

- Kedden és csütörtökön hétig van rendelés – mondtam, és az órára néztem. – Most már negyed nyolc van.

- Szóval, most már hiába jöttem?

- Ha gondolja, nyilvántartásba tudom venni... – morogtam.

- Nem az a lényeges – mondta kioktatólag –, beszélni szeretnék valakivel.

- Miről van szó? – kérdeztem.

Közben fölálltam, és elhúztam a függönyöket. Kint tényleg elborult. Becsuktam az ablakokat, mert még mindig ömlött be a meleg, de a levegő most alig mozdult, és becsuktam az ajtót.

A lány, akármerre mentem a szobában, forgatta utánam a fejét, de nem válaszolt, várta, hogy leüljek. (Ebben éppenséggel neki volt igaza.)

- Nos? – kérdeztem, amikor leültem.

- Maga engem utál? – kérdezte.

- Már mér' utálnám – kérdeztem vissza alamuszian, holott egy kicsit tényleg utáltam, vagy legalábbis zavarba hozott, tartottam tőle, s túl meleg volt; hirtelen azt éreztem, hogy most már tényleg haza szeretnék menni zuhanyozni, de mindezt nem tudtam elfogadhatóan elmondani, így hát tovább érveltem, hazudtam –, hiszen nem is ismerem!

- Akkor mért magáz? A többi gyereket is magázza, akik idejönnek?

- A középiskolás lányokat többnyire magázom,

legalábbis amíg nem szólnak, hogy tegezzem őket.
Maga hányadikos?

– Fontos ez?

– Akkor hány éves?

– És ez fontos?

– Akkor mi a fontos? – kérdeztem kissé ingerülten, és éreztem, hogy nem tudok fölénybe kerülni.

– Már mondtam – közölte nyugodt és kitartó szemtelenséggel –, beszélgetni szeretnék valakivel.

– Például velem vagy mással a kollégák közül...

– Például magával.

– Jó. Akkor, ha a dolog nem életbevágóan sürgős, beszéljünk meg egy időpontot.

– A dolog sürgős – közölte a lány.

– Akkor mondja.

– De maga el akar menni.

– Mondja!

– Mondta, hogy lejárt a munkaideje.

– Ezért mondja már! Röviden. Miről van szó?

– De én nem tudom, és nem is akarom röviden mondani...

– Akkor mondja hosszan! – mondtam megadóan.

Kint megdördült az ég, és óriási, ritkás cseppekben kopogva esni kezdett az eső. Felugrottam, és az ablakokat újra megdöntve kinyitottam.

A lány megvárta, hogy visszaüljek, aztán megint csak nézett és hallgatott.

– Van valami baj? – kérdeztem, és igyekeztem visszabújni a pszichológus szerepkörbe. Úgy éreztem:

ha esni fog, kibírom még vagy húsz percig. Megállapítottam, hogy a lány haja vöröses, bronzfényű; ez az eredeti színe, nem az a padlópaszta árnyalat, amit a szép nők hennázással vagy másfajta bemosással érnek el, egyen-hajúsítva és elcsúfítva ezzel magukat. A farmermellényt rendes, vastag, nem nyári farmernadrág egészítette ki (mint a feliratok mutatták: mindkettő Levi's), és mezítlábas szandál vagy inkább saru. (Hol szerzik ezeket a jó, tiszta bőrsarukat? Én soha nem látok ilyeneket, se a piacokon, se az üzletekben.)

– Csak baj van – mondta a lány. – Lehet itt cigizni?

– Nem. De most vége a rendelésnek, én is szívtam egyet, maga is rágyújthat. De sajnos nekem nincs cigarettám, bár az irodában talán még magának is tudok keresni.

– Kösz – mondta –, nekem van. – És a mellényzsebéből kihúzott két szálát. – Kér egyet?

– Kérek.

Rágyújtottunk. Tüzet akart adni az alsó mellényzsebéből előhúzott gyufával – fel volt szerelve, mint egy cowboy.

– Nem! Magam szeretnék rágyújtani – mondtam. – Az az egészben a legjobb.

– Látja: ez igaz! – mondta pöfékelve, és hátravetve a fejét nevetett. Első pillanatban nem is tudtam, miért érzem úgy, hogy most megint a saját átlagánál is szemtelenebb volt, aztán rájöttem, hogy azért, mert az „ez igaz” hangsúlyában valami olyasmi bujkált,

hogy eddig folyamatosan hazudtam...

Elhatároztam, hogy nem szólalok meg, megvárom, amíg tényleg mond valamit.

Úgy látszik, ez valamennyire hatott.

Hosszú hallgatás után:

- Zavarba hoz - mondta. - Ha már itt maradt a kedvemért, mondanom kellene valamit. De érzem, hogy siet.

Nem válaszoltam.

- Egyszerűen csak azt szeretném megkérdezni, hogy miért élünk.

- Ennyi az egész? - kérdeztem.

Bólogatott.

Hallgattam.

- Meg hogy honnan van ez az egész; erről sokat vitatkoztunk a barátommal.

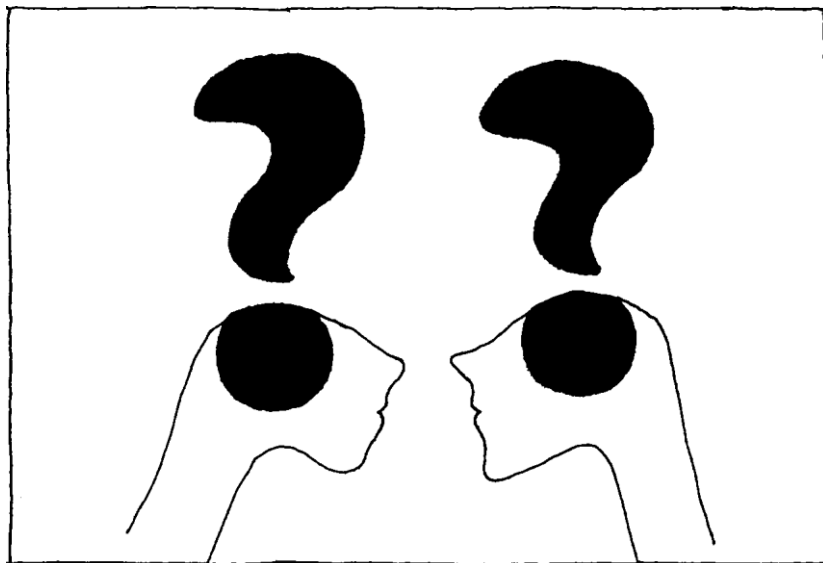
Hm. Szóval van barátja. Ezt persze gondolhattam volna. Hallgattam.

- És: hogy maga szerint mi lesz a halál után? Marad belőlünk valami? Vagy csak szétrohadunk? Hogy van ez? - Elnyomta a cigarettát, bár még csak félig szívta el. - Egyébként megmondom magának: tizenhat éves vagyok, és másodikba jártam, gimnáziumba. De kicsaptak, vagyis hogy eltanácsoltak, és az új iskolába még nem mentem el.

- Miért csapták ki?

- Ez hosszú!

- És a többi nem hosszú, amit kérdezett?...

– Hosszú, de maga most úgyse ér rá.

Kint elállt az eső, alig esett, már szinte fel is száradt, ugyanolyan meleg volt, de most még párásabb volt a levegő.

– Ezért mondtam, hogy beszéljünk meg egy újabb időpontot.

– Nem hívhatnám meg sörözni? – kérdezte az ifjú hölgy.

– Sajnos nem – válaszoltam. – Maga mint pszichológushoz jött hozzám, egy pszichológiai rendelőbejött, bár némileg elkésve...

– Igen, tudom, tudom! – vágott közbe.

– Ha az utcán szólított volna le, eljöhettem volna – mondtam, mire felnevetett.

– Nem vagyunk Svédországban!

- Mert ott a lányok szólítják le a fiúkat? -
kérdeztem.

- Aha.

Elővettem a naptáramat.

- A csütörtök jó magának?

Bólogatott.

- Jó lesz.

- Hat óra?

- Jó.

- Felvehetem az adatait?

- Tőlem!

- Nálunk nem kötelező ezeket bemondani, ha akarja, maradhat névtelen is. De ha bemondja az adatait, arra vonatkozóan is köt minket a pszichológusi titoktartás; senkinek sem szolgáltatathatjuk ki.

Bólogatott.

- Mondjam? - kérdezte.

- Pillanat! Hozok egy kartont.

Miközben a kartont vettem ki az ablak melletti szekrényből, az irodaablakon át azt láttam, hogy egy fiú sétálgat a járdán, és néz fel az ablakokra. Az én látogatómmal egykorú lehetett, hasonlóan talpig farmerben és saruban, csak a nadrág rövid nadrágra volt levágva, és a széle kirojtozva.

- A barátja is elkísérte? - kérdeztem, ahogy a kartonnal visszamentem.

Felugrott a székről, és az ablakhoz ment.

- Ez ő - mondta. - A marha. Azt mondta, hogy nem

jön el.

– Ha van kedvük, együtt is jöhetnek – mondtam könnyedén, bár magamban azt gondoltam, hogy ezek után szívesen elbeszélgetnék legalább egyszer külön ezzel a csajjal, hátha akkor valami sejtelmem támadna, hogy mi lehet vele.

Felvettem az adatokat.

– Neve?

– Lévai Magda.

– Hol született?

– Budapesten, a XIII. kerületben.

– Pontosan mikor?

– 197... augusztus 7-én. Éjfél előtt egy perccel.

– Szóval oroszlán – mondtam.

Bólogatott.

– Aha. És az aszcendensem is az. Ezt is beírják?

– Nem, csak kérdezem. Dupla oroszlán. Ez mit jelent? Tudja?

– Szerintem nem sok jót – mondta –, önmagát is felfalja...

– Az a skorpió, nem, amelyik önmagára támad?

Megvonta a vállát.

– Már többször elolvastam ezeket, de mindig elfelejtem. Van benne egy csomó jó, hogy nemes meg tüzes, meg mit tudom én és egy csomó rossz.

– Hol lakik?

– Azt inkább nem mondom meg.

– Jó, lehet, de akkor előfordulhat, hogy hiába jön ide, mert például én beteg vagyok, de nem tudjuk

értésíteni.

– Akkor hiába jövök. Inkább.

– Jó. Szóval akkor a többire, anyja neve, testvérei száma, apja neve és foglalkozása, iskolai osztálya és iskolájának címe már nem akar válaszolni.

– Az iskolai osztályomat már mondtam, a többi nem fontos. Az anyám foglalkozása nem kell?

– De, csak azt nem soroltam.

– Persze, mert maguk szerint csak a férfiaknak lehet foglalkozásuk...

– Itt van – mutattam neki a kartonon az anya foglalkozásának is van rovata.

Bólogatott.

– Jó. Egyébként egy öcsém van, hatéves, de ő csak féltestvérem. Azt meg már mondtam, hogy másodikos voltam ebben a tanévben.

– Jó. Utolsó kérdés: ki küldte be, hogy kerül ide?

– És erre muszáj válaszolni?

– Nem. De engem érdekelne. Ha nem akarja, nem írom fel.

– Az osztályfőnököm már tavaly is mondta az anyámnak, hogy én nem vagyok normális. Vigyen pszichológushoz.

– Miért?

– Akkor éppen azért, mert az volt a házi feladat, hogy írjunk szabad fogalmazást, és én arról írtam, hogy miért utálok az iskolának „szabad” fogalmazást írni, és hogy szerintem az ilyen fogalmazás nem szabad...

- És? Akkor nem mentek el?
- Nem. Én nem akartam. A barátom is azt mondta: csak a hülyék járnak pszichológushoz.
- És hogy a pszichológusok is hülyék...
- Igen! Honnan tudja?
- Ezt szokták mondani.
- És nem így van?
- Hogy a pszichológusok hülyék-e, erre hivatalból nem tudok válaszolni. Szerintem nem feltétlenül. De hogy a hülyék járnának pszichológushoz, ez biztos, hogy nem igaz. Rajtuk a pszichológus sajnos nem tud segíteni.
- És másokon igen?
- Sokszor: igen.
- Hát igen. Látom a filmekből, hogy Amerikában mindenkinek van pszichológusa. Igaz, hogy ott tényleg sokszor elég lököttnek tűnnek, azok is, akik odamennek, meg a pszichológus is. Jókat lehet röhögni. Például a Woody Allen filmekben...
- Ez is igaz. De mégis, például Londonban vannak olyan rendelők, amiket úgy hívnak, hogy „Walk in Center”, vagyis mondjuk „Gyere be Központ”. Vagyis akárki bemehet, aki akar, ugyanígy, ahogy maga ide jött be. És a nevét se kell megmondani. Ez elsősorban nagyobb gyerekek és fiatal emberek, kamaszok, ifjak számára van. Mindig voltak olyan emberek, akik időnként a másikon segítettek, pedig esetleg a másik okosabb és tehetségesebb is volt náluk. De bizonyos életkorban az ilyesmire szükség lehet. Lelki atya,

bölcs rabbi vagy guru Indiában vagy lélekvezető; lehet, hogy ezek jobbak voltak, mint manapság a pszichológus. De manapság pszichológusok vannak.

– De mit csinál a pszichológus? Beszélget?

– Szerintem vizsgál és gyógyít.

– Na látja, éppen ez az, amit én nem akarok.

– ?

– Engem senki ne vizsgálgasson. Én tudom, amit tudok, és ebből megmondom, amit akarok. De a többit ne derítse ki. Az az én titkom.

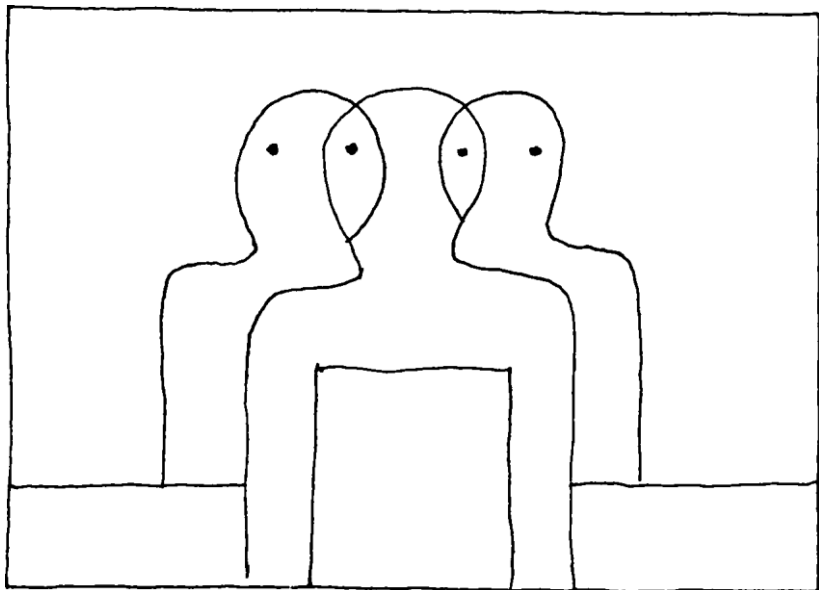
– Ha te nem akarod... bocsánat, ha maga nem akarja...

– Csak nyugodtan tegezzen!

– Azt hiszem még nem megy. Szóval, ha maga nem akarja, akkor az egészet úgyse lehet csinálni. Itt a másik fél részvételére van szükség.

– És pláne a gyógyítás! Na, köszönöm szépen! Az egész csak arra megy, hogy kivegyenek a formámból. Agymosás! Egy: hátha a hülyéknek van igazuk? Hátha a többi ember él hülyén, és a hülyék legalább tudják, hogy ők okosan szeretnének élni? Kettő: tegyük fel, hogy a hülyének nincs is igaza, de neki mégis úgy jó, ő olyan, és olyan is akar maradni. Kinek van joga akkor meggyógyítani, vagy pláne kigyógyítani? Látja, ezért nem akartam én pszichológushoz jönni! Tudtam, hogy itt ki akarnak gyógyítani önmagamból.

– Ezt magának kell eldöntenie. De ennek a beszélgetésnek, meg a maga kérdéseinek, ha csak

egyszerűen valamiféle válaszokat akar rájuk kapni, önmagukban még semmi közük a pszichológiához.

– Akkor ne is jöjjenek csütörtökön?

– De jöhet. Mért ne jönne? Beszélgethetünk. Lehet, hogy valami kiderül...

– Hogy hülye vagyok?

– Nem tudom, mit ért azon, hogy hülye. Ha azt érti, hogy gyengeelméjű, akkor maga is tudja, hogy nem az. Azt pedig, ha valaki nem olyan, mint „mindenki más”, rendhagyó, vagy akár: nem alkalmazkodóképes, azt nem nevezném hülyeségnek. Egyébként ha kicsit jobban megkaparjuk, rögtön kiderül, hogy igazából senki se olyan, mint „mindenki más”. Csak van, akinél ez feltűnőbb.

– Máris kezd!

- Támogat. Olvastam, hogy a pszichológusok „támogatást nyújtanak”. Vigasztalnak.

- Mielőtt a pszichológusok valakit kezelni kezdenek, egy bizonyos életkor fölött (de tulajdonképpen már alatta is) megállapodást kötnek vele, kontraktust, szerződést, amiben kimondják, hogy miért is találkoznak időről időre és mi ebben az egyik és mi a másik fél szerepe. Kössünk egy előszerződést: amíg meg nem kötjük a kontraktusunkat, addig csak *civil beszélgetéseket* folytatunk. Én nem leszek pszichológus, maga nem lesz páciens. Én nem vizsgálom magát (se nyíltan, se titokban), ha mégis észreveszek valamit, azt megmondom. És nem is „gyógyítom”, mint pszichológus, csak beszélgetünk.

- Mi az, hogy mint pszichológus?

- Mert szerintem ha két ember, vagy több, sikeresen beszélget, az gyógyít, vigasztal, de ez minden résztvevőre egyformán érvényes.

- Szóval akkor maga szól, mielőtt átmenne pszichológusba?

- Szólok.

- És ha csak úgy átcsusszan?

- Amelyikünk ezt észreveszi, szól a másiknak.

- Rendben.

Hallgattunk.

Valahol messze kint már egy ideje folyamatosan villámlott és dörgött, de csak egészen tompán, és megint leesett egy-két csepp eső. Már minden

reményemet elvesztettem, hogy valaha is esni fog.

- Engem a barátaim Magdolnának neveznek - mondta halkán a lány és a felső mellényzsebéből újabb, kissé gyűrött cigarettát húzott elő. Most csak egyet. - Ez az utolsó - mondta. - Kéri?

Megráztam a fejem.

Lassan felállt.

- Ne haragudjon - mondta, miközben a cigarettát morzsolgatta -, biztos már rég el kellett volna mennie.

- El - mondtam. - Majd sietek.

Miért mondtam ezt? Nem is kellett volna elmennem. Nemrég költöztem el Évától, akivel négy évet húztunk le együtt, és most az anyámnál laktam, és nem siettem sehová. Legfeljebb: a zuhany alá. Ma estére semmi programom se volt, nem várt sehol senki. A zuhanyon kívül még egy pohár sör jutott néha az eszembe, és azon töprengtem, hogy alkoholmenteset igyak-e, tudtam egy-két helyet, ahol most már azt is lehetett kapni. Reggel sokkal tisztább fejjel ébredek, ha este nem ittam alkoholt.

- Kösz. Viszlát - mondta Magdolna, de még mindig ott állt az asztal előtt. Rágyújtott. Én is felálltam, hogy esetleg kikísérjem az ajtóig, de egyszer csak hirtelen sarkon fordult, és ugyanúgy tűnt el, ahogy megjelent.

Visszaroskadtam a székbe, még egy kicsit rendezgettem a papírjaimat, aztán hirtelen eszembe jutott, hogy kinézzek az ablakon: találkozik-e a

fiújával? És: hogyan?

Éppen fel akartam állni, amikor az ajtóban újra megjelent.

– Nincs itt valami hátsó kijárat? – kérdezte.

– Át lehet menni a tornaterem előtt a szomszédos iskolába. De ott ilyenkor már zárva van a kapu, hacsak nincs valami rendezvény.

– Megpróbálom – mondta.

Ahogy elment, kinéztem az ablakon. Az ablakok alatt már nem láttam senkit.

Aztán ahogy elmentem az irodát bezárni, a kapu üvegtábláin át megláttam szegény srácot, ott strázsált, fél lábát felemelve és megtámasztva a járda szélén levő rácsnál.

Kimentem hozzá.

– Vár valakit? – kérdeztem.

– A barátnőm ide ment be a pszichológiai rendelőbe, legalábbis a barátnője azt mondta.

– Hogy hívják?

– Lévai Magdolna.

– Igen, ő járt itt, de már elment.

– Régen?

– Nem olyan régen, de azt hiszem, a másik kapun ment ki.

– Nem is tudtam, hogy van másik kapu.

– Igen, a Szeder utca felé.

– Kösz! – mondta. – Viszlát!

– Viszlát!

Miért mondtam, hogy „azt hiszem”, hogy a másik

kapun ment ki? Miért nem mondtam egyszerűen azt, hogy ott ment ki? Mért hazudok? Magdaléna titkát akartam védeni, amit úgylis kiszolgáltattam? Vagy: így könnyebb volt közölni a dolgot? És egyáltalán: miért álltam szóba ezzel a fiúval? Hogy kielégítsem saját kíváncsiságomat? Hogy segítsek rajta? Férfiszolidaritás? Akárhogy is, Magdolnát némileg máris elárultam. Sajnos: semmiképpen nem vagyok olyan, mint egy egykori lélekvezető, lelki atya, guru vagy bölcs rabbi. Kíváncsiskodom, leselkedem, zuhanyozásra gondolok és egy pofa hideg sörre, miközben mások az életüket hozzák ide nekem... Egyszóval méltatlan vagyok és helyzetemnél fogva mégis fölényes... Én vagyok itthon a rendelőben, hozzám jönnek. De legalább nem vagyok valamiféle egyetlen lehetséges igazság birtokában, és így talán kevésbé vagyok veszélyes a másik ember születő személyiségére (igaz, hogy kevesebbet is tudok segíteni rajta).

Na jó.

Menjünk zuhanyozni.

A többit majd csütörtökön.

MÁSODIK FEJEZET,

melyben Magdolna ez alkalommal barátját és barátnőjét is magával viszi a pszichológushoz. Rövid veszekedés után négyesben beszélgetnek. Honnan támadt a világ, miből lett az ember – mit mondtak erről a régiek, és mit mondanak ma? Álmok és fantáziák is szóba kerülnek, kisgyerekek és gyerekkori emlékek.

Csütörtökön, amikor fél hat tájban kimentem a folyosóra, hogy behívjam a nálam lévő kisgyerek mamáját, Magdalénát már ott láttam a folyosóvégi ablakban a fiújával együtt. Cigarettázott és fojtott hangon, izgatottan magyarázott. Egy alacsony, rövid hajú, széles csípőjű lány is ott állt velük, nekem háttal.

Megtisztelőnek éreztem, hogy már ilyen korán itt vannak. Ezek tényleg akarnak most valamit.

De mit?

Magdaléna pontban hat órakor jött be a szobámba, némileg feldúlt állapotban.

Egyedül.

– Jó napot kívánok – mondta.

– Jó napot kívánok. Foglaljon helyet.

Magdaléna azonban megállt az asztal előtt, és a kezét nyújtotta.

Felálltam, kezét fogtunk.

Jó, férfias-fiús kézszorítása volt.

Leültünk.

Úgy láttam a könnyeivel küzd.

Mint pszichológus úgy gondoltam volna, hogy most vámom kell; kontraktusunk értelmében azonban mint civil, megszólaltam:

– A barátait nem hozza be?

– A marhák! – mondta és elsírta magát.

– Behívjam őket?

Bólintott.

Kimentem a folyosóra. A fiú és a lány ugyanott, a távoli ablakban álltak, most háttal az ablaknak, a fűtőtestnek támaszkodva, és mindketten ide, az ajtóra meredtek.

Intettem nekik.

– Nem akarnak bejönni? – kérdeztem.

Lassan megindultak az ajtó felé.

Bevártam őket, és most én nyújtottam kezet.

Bemutatkoztam.

– Példi Irma – mondta a lány.

– Hosszú Ákos – mondta a fiú.

Bejöttek, a faltól az asztalhoz állítottunk még két széket, leültek.

Hallgattunk.

– Meséljenek – mondtam –, min vesztetek össze?

Ákos mosolygott, Irma elvörösödött.

Magdaléna felelt helyettük:

– Ezek tök hülyék – mondta.

Hallgattunk.

– Mi van? – kérdeztem.

Magdaléna keresztbe vetett jobb lábát lóbálta és kérdően Irmára meredt.

Irma újra elvörösödött, és nem is csak nyakig, hanem ameddig csak kilátszott, a patkó alakúan kivágott blúzban. Ákos csendesen mosolygott, de kissé zavartan.

- A kedves barátnőm szerint én csak palit akarok fogni, de nekik ehhez nem kell asszisztálniuk - mondta Magdaléna. - Ezért is nem akartak bejönni. Szerinte egyébként a felnőttek tök hülyék, és nem érdemes velük semmiről beszélni, amiről mi beszélgetünk, mert úgyse értik.

- Sőt félreértik - szólt közbe Ákos.

- Igen. Hát ebben van valami. De még azt is mondta a barátnőm - folytatta Magdaléna meredten nézve Irmát, akinek a vörössége egyre sötétedett hogy ez árulás.

- Szemét vagy - sziszegte Irma.

- Árulás? - kérdeztem.

- Aha. És most is.

- Igen, most is! - mondta Irma, és kézzel megragadva a szék karfáját, hirtelen előrehajolt, mintha neki akarna ugrani a barátnőjének, de a vörössége csodálatosképpen egy csapásra elmúlt. Szinte sápadt lett.

- Akkor miért jöttetek el velem? - kérdezte csevegő könnyedséggel Magda, és ha lehet, még jobban hátradőlt, vagy talán lejjebb csusszant a széken.

- Szerintem ki lehet próbálni - mondta kissé

rekedten, a torkát köszörülve Ákos.

- Jobb lesz, ha te kussolsz - mondta neki Magdaléna -, szerinted én totál flúgos vagyok, és ezt most bebizonyítottam.

- Mit lehet kipróbálni? - kérdeztem.

- Szerinte azért vagyok totál flúgos - mondta most rám nézve Magdaléna -, mert eljöttem ide, magához.

Ákos nem jött zavarba.

- Szerintem ki lehetne próbálni, hogy tudunk-e beszélgetni - mondta.

- Szerintem is ki lehet próbálni - mondta Irma -, és én nem azt mondtam és nem úgy.

- Neem? - kérdezte Magdaléna. - Hanem mit? És hogy?

- Én azt mondtam, hogy össze-vissza rohangálsz, magad se tudod, hogy mit akarsz, és ide se azért jöttél, hogy megtudj valamit, hanem mert ez is: érdekes! Hátha itt a nagy kaland! Lévai Magdolna, a nagy kalandornő! Szerintem a fejed tele van ilyen hülyeségekkel.

- Igen? - kérdezte Magda. - Akkor mért barátkozol velem?

- Mert nincs jobb! - zárta le Irma röviden.

Hallgattunk.

Kint hatalmas dörrenés kíséretében rákezdett az eső. Végre! Szép sűrűn, apró cseppekben esett. Ez talán tartós lesz.

- Mondtok még valamit? - kérdezte Magda a barátaitól, összehúzott szemmel.

- Én nem tudom... A tanár úr meddig ér rá? - kérdezte Ákos.

- Hétig van rendelés - mondtam -, de egy kicsit tovább is. Ami meg nem fér bele, azt legközelebb folytatjuk.

- Hát ez az! - mondta Irma. - Szerintem így nem lehet beszélgetni.

- Szerintem lehet - mondtam. - Sokszor kiderül, hogy jót tesz a beszélgetésnek, ha az ember tudja: kiszabott az ideje. Ötven perc nagyon sok. Pláne egy óra. Az ember tömörebben beszél és lényegre törőbben gondolkodik, én legalábbis így tapasztaltam.

- Ez lehet - mondta Ákos.

- De nem emberi - mondta Irma. - Ha nincs közben hallgatásra is idő, meg hogy az ember elmerengjen...

- Van - biztattam.

Élő bizonyítékként: hallgattunk.

Kint, hála Istennek, halkan, gyorsan és folyamatosan esett, időnként egy-egy távoli dördüléssel.

Nem mertem felállni, hogy kinyissam az ablakot, mert úgy éreztem, hogy akkor megtöröm a kört, a varázskört, ami éppen kezdett kialakulni.

- Hát akkor? Mondjátok! - mondta halkan Magda még erősebben lóbálva a lábát.

Senki nem szólt semmit.

- A nagy bummm szerintem marhaság. Lehet dohányozni? - folytatta.

- Sajnos nem - mondtam -, a múltkor rendelési idő

után voltunk, és aztán még soká szellőztettem. De egyébként is...

Magda várt, hogy folytatom-e, de aztán hogy elhallgattam, megkérdezte:

– Mit egyébként?

– A pszichológusok szerint nem jó, ha dohányzással vezetjük le a feszültségünket, ahelyett, hogy kimondanánk...

– De azt ígérte, hogy most nem játssza itt nekünk a pszichológust! – csattant fel Magda. – Ezt ígértem a barátaimnak is!

– Ez így is van. Különben nem mondtam volna, hogy „a pszichológusok szerint”... De mint civil is úgy gondolom, hogy jobban a lényegre törünk, ha nem füstölgünk és babrálunk közben.

– Csak: ha a lényegre törünk, talán éppen a lényeg sikkad el – mondta Ákos. – Valahogy nem szereti, ha rátörnek...

– Ebben igaza lehet – mondtam. – Most mégis azt mondom: ne dohányozzunk. Lehet, hogy menet közben majd változtatunk ezen.

Csend volt.

– Szóval: a nagy bummm – mondtam.

– Igen! A tanárok folyton ezzel jöttek – mondta Magda. – Hülyeség. Semmit nem magyaráz meg. Mitől robbant fel, vagy kezdett tágulni, mit tudom én, az a valami, amiről szerintem azt se tudják, hogy mi volt, energia, de az micsoda? Vagy anyag, és az is mi? Egyszóval: hogy kezdődött és főleg miért kezdődött ez

az egész?

– Talán mégis rá kéne gyújtanunk – mondtam.

Kicsit nevettek.

– Én jártam jógaiskolába – mondta Ákos –, és ott azt mondták, hogy fényből lett ez az egész. A fény valahogy elsötétedett vagy összesűrűsödött és akkor lett belőle lélek, aztán meg test. Merthogy ez a fény szellemi volt... És aztán nekünk, most ha lehet, vissza kellene kapaszkodnunk és ehhez előbb a testünket kell gyakorolnunk meg rendbe hoznunk. Tényleg lehet valami ilyesmi? Mert úgy tudom, a jóga tényleg hat, használják kórházakban is, meg hadseregeknél... Hogy találták ezt ki az indiaiak, a régiek, csak úgy képzeletben? Szóval: lehet benne valami?

– Szerintem lehet – mondtam.

– Maga is jógázik? – kérdezte Irma.

– Valaha jógáztam – mondtam gyerekkoromban, tizenegy évesen. De még ma is csinálók néha egy-két gyakorlatot, ha rosszul vagyok.

– Maga hány éves? – kérdezte Irma.

– Harminckettő.

– És nő?

Irma keményen kérdezett, de most újra elpirult.

– Nem vagyok nő – feleltem.

– De hogy jön ez ide? – kérdezte Ákos.

– Mindenki azt mond, amit akar, nem? – mondta Irma keményen.

Megint csend lett.

Az eső most még jobban rákezdett.

Nem bírtam tovább, felálltam, és kinyitottam az ablakot.

Az eső kicsit bevert, de finom friss levegő tódult be.

– Maga szerint hogy van ez az egész? – Ezt most, még mindig előrehajolva, megint Irma kérdezte.

– Nem tudom – feleltem. Aztán, valamilyen kiutat keresve: – Szerintem a mesék jobbak, mint a tudomány. Többet mondanak el.

– A mesék? – kérdezte csodálkozva Magdaléna.

– Igen, vagy a régi történetek.

– Például?

Zavarba jöttem.

– Nem is tudom... Inkább képek jutnak az eszembe...

– Például?

– Például az Atyaisten, akit majdnem mindig hosszú ősz szakállal, hosszú fehér hajjal szoktak ábrázolni, erőteljes és határozott tekintetű, ős-öreg... magyarul mondják is: az Öregisten.

– És? Ebből mit lehet tudni?

– Vagy mit fejez ki? – kérdezte Ákos.

– Nem tudom. Nekem valami olyasmit, hogy az a régi-régi világ (mondjuk: a nagy bumm előtt) valahogy „előregedett”, és szüksége volt valamiféle megújulásra. És akkor lett ez az új teremtés, amiben mi élünk.

– Maga szerint tehát volt teremtés? – kérdezte Irma. – Van Isten?

- Nekem van - feleltem, magamat is meglepő határozottsággal. - De azt nem tudhatom, hogy magának is van-e.

- Akkor maga most hívő, vagy nem? - kérdezte Irma.

- Hogy valljalak, tagadjalak / Segíts meg mindkét szükségemben - idéztem József Attilát.

- Ez mi? - kérdezte Magda.

- József Attila - válaszolta helyettem Ákos.

- Szóval kibújik a válasz elől? - kérdezte Irma.

- Szerintem én válaszoltam! - mondtam védekezve.

Kicsit hallgattunk. Az jutott eszembe: hány óra lehet? Meddig fognak ezek még itt engem faggatni? Ráadásul olyan kérdésekről, amelyekre magam sem tudom a feleletet. Szerintem nem is lehet tudni.

Manapság. De nem mertem megnézni az órámat.

– Mire gondol? – kérdezte Magda.

Ránéztem, de nem feleltem.

– Az amerikai biokémikusok szerint – mondta Ákos – a világban működik valamiféle intelligencia. Maga ezt elképzelhetőnek tartja?

– Igen – bólogattam. – Én is olvastam, hogy a számítások szerint teljesen valószínűtlen, hogy a véletlen műve legyen az, ami létrejött. Amit ma ismerünk. Élőben és élettelenben.

– Olvasta! – kiáltott fel megvetően Irma. – De *maga szerint* hogy van ez?

– Már mondtam, csak nem figyelt eléggé: én is arra hajlok, amit olvastam is, hogy a világot áthatja valamiféle teremtmény és fenntartó intelligencia.

– Hát ez éppenséggel nem látszik a világon! – mondta Magda. – Vagy csak a szó legrosszabb értelmében: néha tényleg olyan, mintha nem a véletlen műve lenne, hanem egy őrült találta volna ki. Nézze meg, mik történnek! Egy őrült! Egy rosszakarató őrült! Az egész tiszta őrület...

– Olvastak Hamvas Bélát? – kérdeztem.

– Én olvastam – mondta Ákos –, a *Láthatatlan írást*²

² A könyv címe: *A láthatatlan történet* (Egyetemi Nyomda, Budapest, 1943. Újabb kiadása: Akadémiai Kiadó, Budapest, 1988.). A másik könyv: *Tibeti misztériumok*. Fordította és bevezetéssel ellátta Hamvas Béla (Pesti Szalon Könyvkiadó, Budapest, 1990.).

meg azt a tibeti könyvet...

- Hamvas azt írja valahol az idősebb Brueghelről, hogy figyeljük meg, milyen fantasztikusan szép a képein a természet, és milyen gnómszerűek, furcsák az emberek. Tudják, ki ez?

Csak Ákos bólogatott, a két lány nem felelt.

- A nagy németalföldi festő - folytattam legközelebb majd behozok egy könyvet... Szóval, azt írja Hamvas, hogy ez a Brueghel valamiféle szekta tagja volt, amelyik azt tanította, hogy a természet még Isten műve, nézzünk csak meg egy fenyőfát vagy fenyőtobozt, vagy kristályt, vagy virágot, vagy akár egy bogár szárnyát, egy vízcsepp, vagy a felhőket, vagy éppen a harmatcsepp, amint szivárványszínekre törik benne a nap, míg viszont az emberben már a kísértő (a sátán, az ördög) is benne van, és ezért olyan, amilyen. Olyan rémes. Szóval ezt a teremtet intelligenciát a természetben kell keresnünk (és a mi testünk is természet, a szemünk, a vesénk vagy akár a combcsontunk szerkezete - láttak már ilyen képeket?), és nem az emberi világban, itt már talán tényleg egy „őrült” vagy gonosz (vagy: őrült gonosz) intelligencia van jelen, vagy is jelen van.

- Ebben lehet valami - mondta Magda. - De éppúgy lehet az egész csak fantázia vagy tévedés is. Honnan tudjam?

- Ez csak úgy van, mint a művészetben.

- Hogyhogy?

- Azt, hogy valami jó-e vagy nem, azt csak onnan

tudhatom, hogy tetszik-e nekem. Ha unatkozom, vagy nem tetszik, taszít, akkor *nekem* nem jó. Ha tetszik, akkor ez azt jelenti, hogy valami belső hang azt mondja, igen, ez így van, ilyet már én is éreztem, erre már én is gondoltam, csak nem tudtam így kifejezni.

– Hogy jön ide a művészet? – kérdezte Irma.

– Csak úgy, hogy szerintem ezekkel a dolgokkal is úgy van az ember: vagy azt érzi belül, hogy aha, ebben lehet valami, vagy azt, hogy marhaság, unom, engem nem érdekel vagy nem is érint meg az egész.

– És aki nem tud önmagára hallgatni? Mert belülről semmi se jön? – kérdezte Ákos.

– Hát igen – mondtam. – Vannak, akik szerint manapság az emberek félnek is magukba figyelni. Tüstént valamiféle szorongás tör fel elintézetlen (magukkal elintézetlen) ügyeik miatt. Ezért aztán folyton szólnia kell valaminek, ha másnak nem, a walkmannek. Mert a csend önmagunkba fordít.

– Maga szerint minden rossz, ami modern? – kérdezte Irma.

– Nem – mondtam –, csak sok minden veszélyes.

Megint hallgattunk egy sort; most jól láthatóan lecsatoltam az órát, és magam elé tettem az asztalra.

– Hány óra? – kérdezte Magda.

– Háromnegyed hét lesz öt perc múlva – feleltem.

– Szóval lassan menjünk.

– Szó sincs róla. Még bőven van időnk – mondtam.

– Hétig még húsz perc!

- Most mi ötven vagy hatvan percre vagyunk kiszabva?

- Az utolsó óra gyakran hatvan perces – mondtam.

- Nálam – tettem hozzá –, mert én nehezen tudok a dolgoknak végét vetni.

Magda kérdően nézett rám.

- Vannak emberek, akik a dolgokat nehezen kezdik el és nehezen is hagyják abba – magyarázkodtam. – Mindig megtapadnak az előzőben.

- És maga is ilyen?

- Igen. Meglehetősen.

- Nekem ez az egész vita, amit folytatunk... – kezdte Irma, de Ákos közbevágott:

- Szerintem nem vitatkozunk. Csak tapogatózunk.

- Szóval: amikor régen arról vitatkoztak, hogy a világ tűzből lett-e vagy levegőből, mi is valahogy így beszélgetünk. Mind a kettő primitív agyalmány volt, mert akkor még nem tudtak semmit, csak azt, hogy néha fúj a szél, máskor meg kigyújt valamit a villám...

Magda nevetett.

- Öregem! Ez már majdnem olyan, mint az a szovjet brosúra, ahol az ősember hasra esik a villám előtt és imádni kezdi, mert nem érti. Amit az órákra mindig az öreg Luzsinszki hozott be. Szerintem az ősember, ha volt egyáltalán ősember, ahogy ezt mi elképzeljük, soha nem volt olyan primitív, mint a brosúra szerzői.

- Vagy az öreg Luzsinszki – mondta Ákos.

- Maguk egy osztályba jártak? – kérdeztem.

Magda bólogatott.

– Már óvodába is – válaszolta.

– És maga? – kérdeztem Irmától.

– Én csak ötödik óta járok velük.

– Mármint egy osztályba – mondta Magda és nevetett.

Irma ismét elpirult a blúzkivágásig.

– Szerintem ez a tűz, víz, levegő a Szókratész előtti görögöknél is előjön, vagyis ezek az európai gondolkodás kezdetei, és nem is olyan rossz gondolatok – mondtam. – Amennyire tudom: a mai természettudomány is azt mondja, hogy a csillagok, bolygók először gázszerűek, aztán ahogy hűlnek, folyékonyak és csak aztán szilárdulnak meg. Csak a régiek nem voltak ilyen elvontak. Gáz helyett azt mondták, hogy levegő (mert hiszen a levegő gáz, nem?), a folyékony helyett azt mondták, víz, a szilárd meg: föld.

– És akkor hol a tűz? – kérdezte Magdolna.

– Hát az még valahol a gáz, vagyis a levegő előtt... Azt mondja a híres epheszoszi Hérakleitosz (aki azt is mondta, hogy minden folyik, *pantha rei*, és hogy kétszer nem lehet ugyanabba a folyóba belelépni), hogy minden tűzből lett, lassan sűrűsödött, levegővé, vízzé, földdé és majd tűzzé lesz megint. A világegyetem örökké élő tűz (szerinte), mely „*föllobban mértékre, és kialszik mértékre*”.

– Mi az, hogy mértékre? – kérdezte Irma. – Ezek a dolgok olyanok, mintha jelentenének valamit, olyan

sejtelmesek, de aki mondja, csak azért mondja, mert ott nem tud valamit, vagy nem tud semmit.

- Hát igen, Hérakleitosz a nagy sejtelmes - mondtam -, szokták is őt a nagy homályosnak nevezni. De itt ez a mérték a görögben: *logosz*. Hogy mi a *logosz*? Hát ige, szó, összhang, mérték... Hérakleitosznál a törvényszerű összhang, ami a világban uralkodik, teremtető erő, amelyik fellobbant és kialtat. János evangélista is ezt a szót használja a teremtetőre, akitől a világ lett, és aki aztán megtestesült, emberi testet öltött.

- Jézusban? - kérdezte Ákos.

- Igen, a názáreti Jézusban - mondtam kissé habozva, mert már egy ideje úgy éreztem, hogy követhetetlen területre tévedtünk. - A világ hőből lett, és hőhalál felé halad a természettudósok szerint is - mondtam, hogy valami kézzelfoghatóbbról, valami aggyal felfoghatóbbról (vagy látszólag felfoghatóbbról) is szó legyen. De hiába erőlködtem.

- Nahát, ez nekem túl magas - mondta Irma.

Csend volt.

Újra Irma szólalt meg:

- És mondja, maga hisz ezekben?

- Szeretek ábrándozni róluk - feleltem -, szerintem itt fontos dolgok vannak elrejtve.

- De mért kell őket elrejteni? Mért nem mondja meg, ha tudja valaki, hogy mi a helyzet?

- A mi mai értelmünk nem alkalmas a valóság látására - mondta Ákos -, akár ezekről a dolgokról

van szó, akár magáról az emberről. Én legalábbis ezzel tudok egyetérteni. Mert a mi mai eszünk csak műszaki meg matematikai dolgokra jó. Talán ez a matematika nem is stimmel – tette hozzá elgondolkozva –, mert a tiszta matematikában már van valami a világ bonyolultságából.

– Én azzal egyetérték, hogy a világ jobban hasonlít egy növényre, mint egy gépre. És hogy a mi agyunk manapság nagyon a gépekre van beállítva. És hogy azt az egyszerű dolgot se tudjuk megérteni, hogy egy növény mitől él. És valahogy itt kezdődik az egész.

– És az ember is tűzből lett? – kérdezte Irma.

Széttártam a kezem, és felhúztam a vállam.

– *Legelőször volt a tett / Ebből lett a szeretet / Szeretetből gyűlölet / S a világnak vége lett* – idézte Ákos József Attilát (szerintem rosszul).

– De hol itt az ember? – kérdezte Irma.

– Ahol szeretet van, ott már van ember, nem? – mondta Ákos.

– És pláne, ahol gyűlölet! – mondta Magdaléna.

– Biztos, hogy így van ez? – kérdeztem. – Nem a gyűlölet lett a tetteből? – kérdeztem.

– Szerintem nem – mondta Ákos.

– Megnézem – mondtam –, ha tudom. – Felálltam és kimentem az irodába, hogy József Attila-kötetet keressek. Találtam. És, egy kis keresés után ezt a töredéket is meggleltem. Bevittem felolvasni. – *Valamikor volt a tett, / abból lett a gyűlölet, / ebből pedig szeretet / s a világnak vége lett.* József Attila

optimista magukhoz képest.

– Mégis a vonat elé ugrott – mondta Irma.

– Alámászott – mondta Ákos.

– Szóval: honnan jön az ember, ha nem véletlenül fejlődött ki, az anyag jelenlegi legmagasabbrendű termékeként? – tért vissza kérdéséhez makacsul Irma.

– Hű, de szépen mondtad! – mondta Magdaléna.

– Vannak óceániai népek – meséltem –, ahol évente egyszer, a törzs nagy ünnepén kiválasztott férfiak felmennek egy magas, kiálló sziklára, az egyik lábukat körülszíjazzák és a mélybe vetik magukat. Hosszan zuhannak, ameddig a sziklán fönt megerősített fonott szíj másik vége engedi őket.

– Ez ma már sport is – vágott közbe Ákos –, hidakról ugrálnak így be, akik zuhanni akarnak, s jó sokat fizetnek érte. Gumimadzaggal kötik fel őket.

– Igen – mondtam –, ez innen jön.

– De ezt mire mondja? – kérdezte Irma.

– Ez emlékeztető ünnep. Az ember születésére emlékeztet. A zuhanás élményére, amikor a lélek a magasból a testbe, az anyaméhbe alázuhan. Mert a régiek, amennyire én tudom, földkerekségszerte úgy tartották, hogy az ember a *magasból jön*, az istenek közül ereszkedik alá, és itt valamiért testet ölt, de ebben a testben már mindarra, ami előzőleg történt, csak homályosan, derengve emlékezik – vagy úgy se. A régiek szerint a lélek kiterjesztett szárnyakkal, mint egy hatalmas madár suhan alá, hogy megtestesüljön. Innen jön a gólyamese, hogy a gólya hozza az

újszülötteket.

– Én álmomban, kiskoromban, rengeteget repültem
– mondta Magdaléna.

– Biztos, mint boszorkány – mondta Irma.

– Kösz!

– Annak persze sok más oka lehet – mondtam.

– Persze. De mégis olyan érdekes volt. Volt egy visszatérő álmom, néha még mostanában is álmodom. Az iskolában, általában az iskolában, megyek lefele a lépcsőn. Sietek és ezért először csak kettesével ugrálok lefelé, de aztán már nem is ér a lábam a lépcsőhöz, hanem suhanok, repülök, kicsit a lépcső fölött. Néha nem is tudtam, hogy tényleg jöttem-e így le, valamikor régebben, vagy álmodtam. Aztán amikor az anyám intézetbe adott, tizenegy éves koromban (mert akkor vette el őt a nevelőapám és én iszonyatosan utáltam és szemtelen voltam), akkor, emlékszem, éjszakánként kimentem a folyosóra, mintha pisilni mennék, és kerestem egy olyan sarkot, ami szerintem a mi lakásunk felé mutatott, elébe álltam háttal, behunytam a szemem, és arra gondoltam, hogy most kilövöm magam és hazarepülök, keresztül a falakon és mindenben, és míg egyrészt viszonylag normális voltam...

– Nana! – vágott közbe Irma.

– ... másrészt komolyan gondoltam, hogy talán valahogy esetleg mégiscsak haza lehetne így jutni, hátha nem teljesen lehetetlen.

– Én csak arra emlékszem – mondta Irma –, hogy

ébredéskor sokszor nem értettem, hogy *hogy kerülök én ide, az ágyamba, a szobámba, és egyáltalán mit keresek én itt? Mért jöttem ide?*

– Honnan? – kérdezte Magdolna.

– Az álmomból.

– Miért? Mit álmodtál? – kérdezte Ákos.

– Épp ez az, hogy azt nem tudom, hogy mit, és már akkor se nagyon tudtam, amikor fölébredtem. Csak azt éreztem, hogy én ott vagyok igazából, az álmomban, és ott valami fontos történik velem, amit értek is, hogy mi, de akkor véletlenül kipottyanok ide az ágyamba, a szobámba, és szeretnék visszamenni. De nem tudok. Pedig ott vagyok, és itt nem is vagyok igazán.

– Na látja – mondtam –, a régi indiaiak is valami ilyesmit éreztek. Persze, lehet, hogy ők nem csak érezték, hanem látták is, tudták is, hogy mi a helyzet.

– Hogyhogy?

– Ákos – kérdeztem –, tudja, hogy mire gondolok?

Ákos a fejét csóválta.

– Az indiaiak szerint a szellemi világ *az egyetlen valóság* – mondtam. – Az istenek világa. Amiből minden lett, teremtdött. Minden szellem; a szellem az egyetlen valóságosan létező. Ahogy már Ákos is mondta, a lélek és a test ennek csak valamiféle megsűrűsödése, a szellemi fény elsötétedésével. Az, amit ma egyedül valóságosnak tekintünk, a kézzel fogható, testi szemmel látható anyagi világ, csak érzéki csalódás, káprázat, illúzió, *mája*, ahogy az

indiaiak mondják. A démonok bűvölik elénk és körénk, a kísértők. *Pont fordítva* gondolkoztak, mint mi. És ebből az illúzióvilágból, ebből a káprázatból, ebből a démoni fogságból kellene *kiszabadulnunk*, erre való a jóga és minden más iskolázás.

– A kisgyerekek sokkal jobban érzik magukat a világban, mint mi, hacsak kicsit is normálisak a szüleik – mondta Irma. – Miért?

– Na ne mondd! – mondta Magdaléna. – Nem láttál még kisgyerekeket bömbölni meg tombolni? Éppen annyi bajuk van, a maguk módján.

– Nem tudom – mondta elgondolkozva Irma. – Én úgy emlékszem, hogy én sokáig elég jól voltam, valami tizenkét-tizenhárom éves koromig... Pedig az anyámék egyszer három évre kiadtak, amikor elsős lettem, egy nagynénémhez.

– Miért – kérdeztem.

– Éjjel-nappal dolgoztak, sokat akartak keresni, házat akartak építeni.

– És?

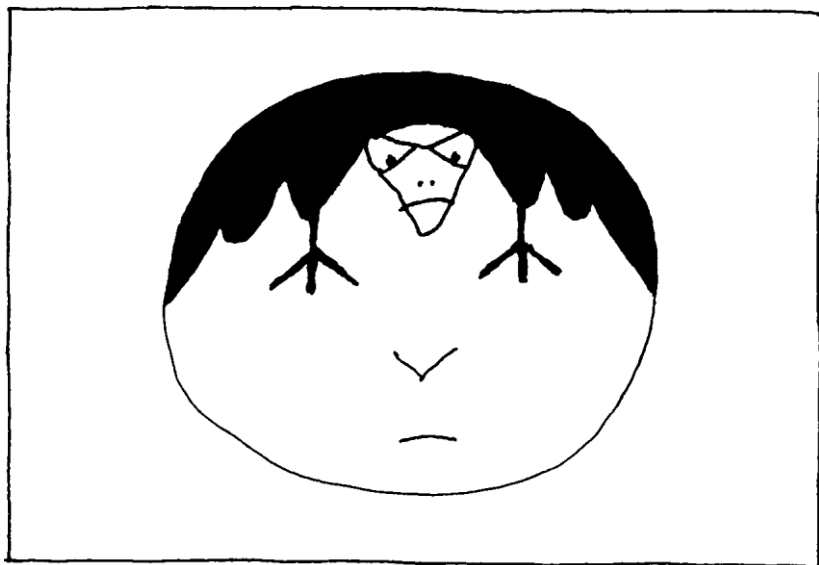
– És aztán anyu beteg lett, tébécés, az két évig tartott. De azért egy kis lakást tudtak szerezni.

– Addig hol laktak?

– Szülőknél, meg albérletben. De nekem az is jó volt. Szeretett a házinéni, a nagymamám meg mindig csak kényeztetett.

– És aztán? Mi lett rosszabb?

– Nem is tudom. Valahogy egyszer csak nekem kellett a dolgokat kitalálni, meg megcsinálni. Hogy mi

legyek, meg hogy kivel járjak, és egyáltalán. Addig minden úgy jött magától, és az unalmas dolgokat megcsinálták helyettem.

- Leérkeztél a földre - mondta Ákos és nagyot koppantál.

- Mert elhagyott a Lali? - kérdezte Magdaléna.

- Nem erről van szó - mondta Irma, és érdekes, most nem pirult el. - A Lalival együtt jártunk óvodába - mondta felém fordulva -, és nyolcadikban szakítottunk.

- Miért?

- Rettenetesen meguntam. Szerintem teljesen meghülyült. Először kitört rajta az állatmánia, ezerféle állatot hordott haza és mindig csak azokkal foglalkozott, aztán meg, hetedikről állandóan

csókolózni akart. De teljesen, mint egy eszelős.

– És maga nem akart?

– Nem úgy és nem annyit. Szerintem benne semmiféle érzelem nem volt. Tisztára olyan volt, mint egy gyakorlatozás. Szájműtét.

– Ezért lépett le a Helgával. Annak ez kellett. A Helga egy kicsit flúgos csaj, nálunk két évvel idősebb. Olyan vékony, mint a kisujjam. Vagy nem is: mint egy cérnaszál – magyarázta nekem Magdaléna. – Te jó Isten! – kiáltott fel. – Negyed nyolc!

– Jó – mondtam –, akkor legközelebb itt folytatjuk!

Az eső közben elállt. Lassan szedelőzködtek. Mintha mindenki akart volna még valamit mondani. De végül is csak egy, szinte kórusban hangoztatott *viszontlátásra!* lett belőle és elvonultak. Magdaléna az ajtó előtt megállt és rágyújtott. Mikor az ablakokat csuktam, láttam őket, amint hevesen vitatkozva mennek a lakótelepi kricsmi felé.

Szorongva suhant át rajtam a kérdés: miről fogunk legközelebb beszélgetni.

És: hülye voltam?

Miféle absztrakciókban kalandozom? Mit akarnak ezek tőlem?

Van ennek bármiféle értelme?

Velem?

Nem kellene elküldenem őket valami normális rabbinushoz vagy lelkiatyához?

Ha egyszer nem pszichológia...

Hirtelen eszembe jutott, hogy mi mindent nem

mondtam. Nem beszéltem a milétoszi Thalészről, aki a *víz*et tekintette őselemnek, és aki szerint a *mágnesnek lelke van* (mivel az energia lélek, a lélek erő), sem Anaximenésről, aki szerint minden a *levegőből* eredeztethető, az emberi lélek is, vagy éppenséggel Empedoklésről, aki szerint *víz, levegő, tűz és föld* a négy őselem, a *lélek vándorol*, a teremtés erőit a *szeretet* mozgatja, s a létrejött világot a maga harcában már *gyűlölet* hatja át, de végül ha a harcot megvívtuk, ismét a megtisztult *szeretethez* jutunk...

Na persze, tiszta szerencse, hogy mindezt nem hadartam el.

De hát akkor?

Mégis úgy tűnik, mintha ezek meg akarnának tudni tőlem valamit, csak hát nyilván nem egy lexikont keresnek, hanem egy élő embert, aki valamit gondol a dolgokról.

Nem tudom, hogy ez esetben alkalmas vagyok-e a feladatra.

Soha nem voltak gurui ambícióim, nem vagyok mester, még soká-soká tanítvány szeretnék lenni, úgy látszik, még nem nőttem fel.

De tanítvány is csak ide-oda csapódva.

Nem vagyok elég állhatatos.

Még *nem szeretném* a végső megoldást *megtalálni*.

Felelőtlenül: csak *keresni* szeretném.

Talán mert az kötelezettséget róna rám?

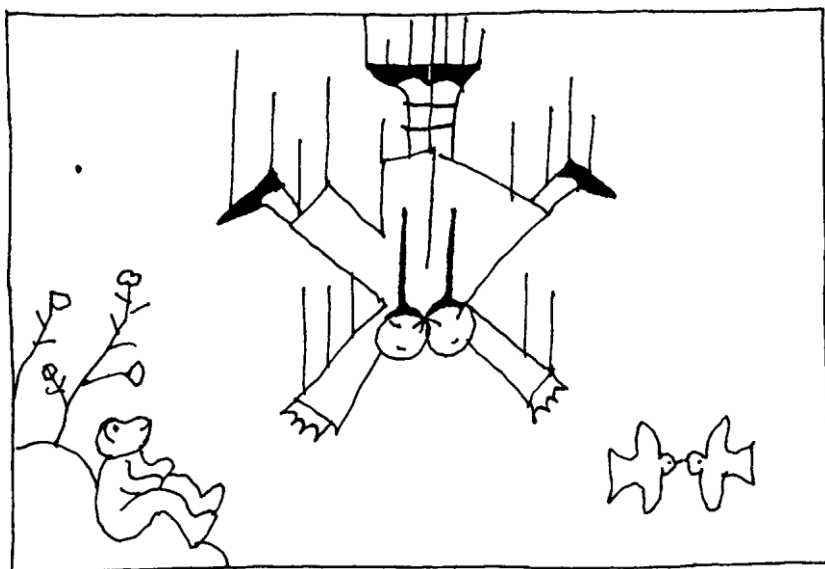
Lehet.

De valahogy nem hiszek a találóknak.

Minden bizodalmamat csak a keresőkbe – és újra meg újra tévedőkbe – vetem.

Már éppen kidobtam volna Magdaléna székéről az ott heverő kissé meggyűrt Symphoniás dobozt, amikor észrevettem, hogy még egy szál cigaretta van benne, viszonylag kevésbé töredezett. (Hány doboz cigarettát hord magánál?) Gyufám van? Volt. Rágyújtottam.

Talán inkább az *emlékezésről* kellett volna beszélnem, a platóni *mnemézisről*, hogy ugyanis

visszaemlékszünk születésünk előtti élményeinkre, csak nem tudunk róla... Meg a kínaiakról... Hogy a szerelmeseket az égen összekötik bokájuknál fogva egy piros selyemzsinórral, mielőtt ledobják őket... Na majd legközelebb...

Ledobtam magam a két fotel egyikébe, melyek az ablaknál álltak, és a füstöt eregetve a felhőkre bámultam. Valamit nekem is gondolnom kellene a dolgokról, hogy ezeknek válaszolni tudjak.

HARMADIK FEJEZET,

melyben Magdaléna arról panaszkodik, hogy valahol valami elromlott. Hol történhetett ez, mindnyájunk sorsában – és személyes életünkben. „Hol hibáztam?” A pszichológus kibúvót keres, és arról mesél, hogy mire tanít a mitológia. Ki volt Prométheusz? És ki volt Éva? De Magdaléna tovább kérdez: „Miért voltam olyan szomorú, amikor az első szerelmemmel lefeküdtem? Hát nem boldogságot hoz el a szerelem?” Ákos ez alkalommal későn érkezik, Irma beteg.

Bejöhetek? – kérdezte Magdaléna, alig valamivel azután, hogy a nálam volt kislány kiment. Még az asztalnál ültem és rajzolgattam a világot, amit épített. Még nem volt hat óra. Legalább öt perc hiányzott. Nem szeretem, ha ilyenkor megzavarnak, nem szeretem, ha bejönnek, mielőtt hívnám őket. Most mégis, hazugul, azt mondtam:

– Persze! Jó napot kívánok! Foglaljon helyet.

– Kimehetek, ha...

– Nem, nem, üljön csak le. Csak még várnia kell egy kicsit. Ugye még nincs hat óra?

– Nincs. Hét perc múlva lesz.

– Jó. Akkor egy pillanat türelem...

Befejeztem a jegyzetelésemet, aztán még kimentem, egy kis hideg kávét inni. Hat előtt nem kezdem el. Egyébként is: hol vannak a többiek? Az

irodában már nem volt senki, de kávé még találtam. Az ablakon kibámulva szopogattam a hideg kávé, és arra gondoltam, hogy majd elmesélem a kínai szerelmeseket. De hogy miért? Minek? Mesélni jó. Addig nyugalom van, valahogy belsőleg is. Fenébe a lexikális ismeretekkel! Ezek nem azért jönnek. Ezek képeket szeretnének látni magukról és a világról. Mert ezt nem lát ma az ember, képeket...

Platón is mondjam el?

Majd meglátjuk.

Erőltetve nem nyomom be.

Lehetőleg.

Visszaballagtam.

Hat óra volt.

– Ne haragudjon, hogy előbb jöttem, de...

– Dehogya – hazudtam –, csak ilyenkor még ezt-azt kell jegyzetelni, meg egy kicsit... – Próbáltam visszakanyarodni az igazsághoz, de Magdaléna értette és közbeavatkozott:

– Szerettem volna magával beszélni, mielőtt megjönnek.

– Hol vannak a többiek?

– A srác késik, Irma meg beteg és nem biztos, hogy jön.

– Mi baja? – kérdeztem rutinból, de már közben éreztem, hogy a válasz nem érdekel, sőt fáraszt.

– Fáj a torka – mondta Magdaléna röviden.

Leültem, elhelyezkedtünk. Biztos dohányozni akar – gondoltam.

- Jó, nem gyűjtök rá - mondta ő, mint egy gondolatolvasó.

Vártam.

- Mi a baj? - kérdezte Magdaléna.

- Hogy érti ezt?

- Majdnem mindenkinek van valami baja. Az emberek gyógyszereket öntenek magukba, meg alkoholt, öngyilkosok lesznek, válnak, bógnek, verekszenek, és egyáltalán: nem érzik jól magukat a bőrükben.

- Magának mi a baja?

- És magának? - kérdezte.

- Maga jött hozzám azzal, hogy valamiről beszélni szeretne velem - mondtam -, és nem én mentem magához.

- Szóval: pszichológus. Nem tartja be az előszerződést, hogy civil lesz.

- De, igyekszem betartani.

- Akkor válaszoljon. Én azt látom, hogy az emberek güriznek, hogy mindenük meglegyen, és ha ettek, ittak, aludtak, akkor ebből arra gyűjtenek erőt, hogy újra gürizzenek. Körbe-körbe. Láttam egy spanyol filmben egyszer azt a szamarat, ami a régi malomkövet hajtotta körbe-körbe. Valahogy ilyenek. És ebbe aztán megkergülnek. Bekrepálnak. Néhány erős muksi ráhajt, gazdag lesz és élvez, ha meg nem döglük idő előtt. Szerintem azok nem döglenek meg, akik nem csak élveznek, hanem szenvednek is, akármilyen jól megy nekik. Mi ez az egész? Ezt

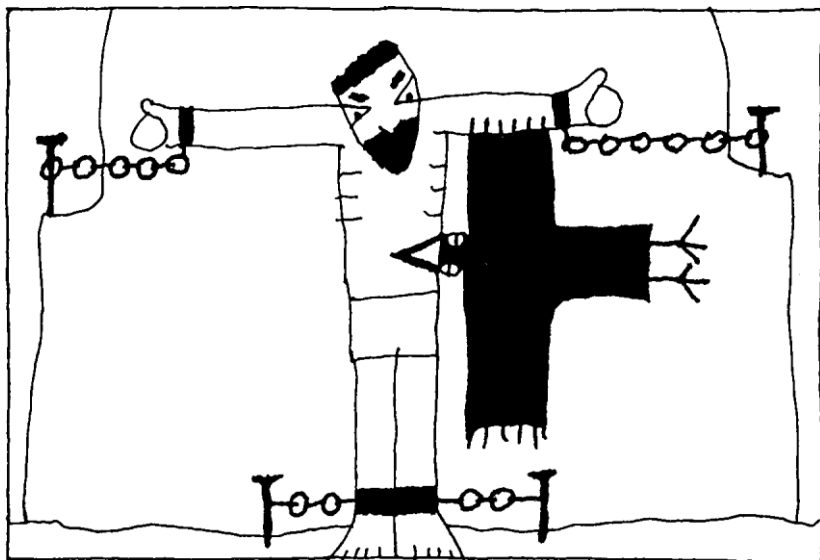
akarom megtudni, és addig nem szállok be a buliba. Nem akarok felnőni. Engem tartsanak el. Ennek így kell lenni, vagy valahol elromlott valami? Én még Amerikában is ezt látom. Ott még a legjobb, de néha okádni tudnék tőle! Azt hiszem, nem szeretnék ott élni, már amennyire ismerem. Először azt hittem, nekem csak az anyámmal van bajom, meg az apámékkal, meg az iskolát fogtam ki rosszul, ezt a gimnáziumot. Az általánosban még az osztályfőnökömet szerettem. Ott is voltak persze fejek, akik az agyamra másztak, például a biológiatanárnő vagy a hetedikes matekos tanárom. Jesszusom, álmomban ne jöjjön elő! De aztán azt láttam, hogy ez nem csak nekem ilyen keserves. Vagy valahol én is ellőttem? De hol? Mit cseszhettem el? Jó, bocsánat: hol hibáztam? De esküszöm, ezt nem tudom átélni. Lehet, hogy én is lökött vagyok, de szerintem nem ezen múlik, a fő kérdés itt most nem ez. Maga szerint ez hogy van? Magának megy ez az élet? Ha civil, akkor most feleljen.

- Nekem is csak úgy megy, ahogy most ezt itt ecsetelte - mondtam. - Ez elég, vagy kellenek a részletek? - kérdeztem.

- Irgalmas szívű vagyok - mondta Magdaléna -, egyelőre elég ez. Látom, szenved. Akkor most már csak azt mondja meg: miért van ez?

- Csak mesélni tudnék megint - mondtam. - Ilyen mitológiai meséket.

- Jó, tőlem mesélhet. Én bírom a meséket. De ha

semmiféle válasz nincs bennük, akkor újra megkérdézem ugyanazt.

Elgondolkoztam. Megint előjöttek bennem a kínai szerelmesek, de ez sehogy nem illik ide.

- Az a baj, hogy nem vagyunk tökéletesek - mondtam. - Sőt ellenkezőleg. A mitológiák arról beszélnek, hogy az ember valamikor egy nagy kísértő segítségével szembefordult teremtményével vagy teremtmőivel, Istennel vagy az istenekkel, talán azt is mondhatnánk, szembefordult önmagával, vagy legalábbis önmaga egyik lehetőségével. Tudja, ki volt Prométheusz?

- Valami félisten. Ő lopta el a tüzet. A színjátésknál táncoltam a Prométheusz balettet. Szeretem Beethovent.

Bólogattam.

– Prométheusz titán. Isteni lény. Az emberek nagy barátja. Ellopja az istenektől a tüzet (a tüzet!, amiből a világ is lett!), és lehozza egy nádszálba rejtve az embereknek. És itt megtanítja őket mindenféle mesterségekre, szerszámok készítésére, iparra, tudományra... De az istenek bosszút állnak rajta: Zeusz parancsára a kovács-isten, Héphaisztosz óriási pörölyével a Kaukázus szikláihoz láncolja. Itt függ ez a hatalmas titán és mindennap eljön egy keselyű és tépi a máját, és a mája éjszaka újrano, hogy a keselyű másnap újra téphesse. Majd egyszer egy isteni gyermek fogja őt innen megszabadítani... Ezt jósolja Ió, az egyiptomi királylány, aki tehénként bolyong a világban, mert Zeusz felesége, a féltékeny Héra tehénné változtatta, hogy elvegye tőle a szerelmes és csapodár Zeusz kedvét. De Zeusz bikává változott... Ez persze már nem tartozik a történethez.

– De, de, nagyon is hozzátartozik – mondta Magdaléna. – Hogy már az istenek is ilyen gondokkal küzdöttek.

– Lehet, hogy igaza van. Mindenesetre itt van valami: az, hogy az emberiség ilyen okos lett, és ilyen ügyes, az valahogy összefügg az istenek elleni lázadással. De ugyanazt mondja el Éva története is, a paradicsomi történet.

– Csak persze ott a nő a hibás!

– Hát azért ott is valamiféle embernél nagyobb lény a kísértő. A kígyó... Az ördög. És ott is a *tudásról* van

szó! A *tudás* fájáról nem szabad ennie az embernek, de az ördög csábítására ő mégis eszik róla, és ezért, még mielőtt az örök élet fájáról is ehetne, kiűzik az isteni világból, a bűn nélküli világból, a jó világból, az aranykorból, az édenkertből, a paradicsomból.

– A gyerekkorból, mondaná Irma.

– Lehet.

– És miért Éva? Miért a nő?

– *Mater* és *matéria*, vagyis *anya* és *anyag* a latin nyelvben is és sok más nyelvben is közös töről fakad. A női létforma kötődik mélyebben az *anyaghoz* és az *anyagba való alászállás* valahogy összefügg ezzel a megkísértetéssel. Az egyházak az eredendő bűnről tanítanak, és amikor a lángpallosú kerub kiűzi Ádámot és Évát a paradicsomból, akkor az is elhangzik, hogy Ádámnak véres verítékkal kell kenyerét megkeresnie, Évának pedig kínnal kell megszülnie magzatát. A földi gyötrelmek valahol ugyanott kezdődnek, ahol az emberiség földi nagysága is kezdődik. A különböző titkos tanítások, a gnosztikusok, a tudók, mindig is arról beszéltek, hogy az ember igazi, isteni, szellemi eredetű lényébe, énjébe a bűneset óta *beleötvözték* magukat a kísértő erők. És ezek teszik az embert esendővé, boldogtalanná, de még beteggé is. És a megváltás, a megigazulás éppen abból áll, hogy a megváltó erejével visszatalálunk igazi önünkhöz és kiűzzük, kiszorítjuk belőle a kísértők erőit. De addig, amíg ez a harc folyik, hol boldogok vagyunk, hol boldogtalanok. Vagy

máshogy is mondhatjuk ugyanezt: az ember *kettős lény*. Egyik része *szellemi* eredetű, ez mondjuk a talán halhatatlan énje, az individualitása, másrészt a teste *anyagból* épül fel. Így az ember, mint a régiek vagy a keletiek mondták, Ég és Föld fia, félig szellem és félig anyag, s így aztán kétfelé tépett a szerencsétlen lélek. Vagy éppenséggel: összhangba hozza ezt a kettőt és akkor, egyelőre még csak egy-egy pillanatra: boldog.

– Hát ez nemigen megy.

– Hogy érti ezt?

– Figyeljen ide! Én tizenegy éves koromtól tizenhárom éves koromig voltam intézetben. Ezt most nem mesélem el. Rémes volt. A legjobb gondolatom, amit gondoltam, az volt, hogy én mégse leszek kurva. Ugyanis ott a többiek vagy legalábbis elég sokan arra készültek. Én arra gondoltam, hogy akármeddig is kell várnom, csak akit szeretek, azzal fekszem le.

– És?

– És? Így is lett. Végig azt hittem, már ameddig kitartottam, hogy így majd kimászok a csávából. Hogy rémes az intézet, hogy otthon se jó, hogy a tanárok közt is sok a hülye, de mégis vannak jobb fejek, például az osztályfőnököm, és én ráérek. És ha majd szeretek valakit, és azzal lefekszem, és szerelmesek leszünk, az iszonyú jó lesz, az kárpótol mindenért, azért érdemes. És hogy majd akkor elmúlik rólam ez a nyomás, meg ez a rosszkezd, meg ez az enyhe kétely, hogy hát normális vagyok én egyáltalán?

– És?

– Bocsánat!

Magdaléna felállt, először az ablakhoz ment, kinézett, aztán az ajtóhoz, kinyitotta és kinézett a folyosóra is. Úgy látszik, senki nem volt itt még a barátai közül, mert megnyugodva becsukta az ajtót és leült.

– Most rágyújthatok? – kérdezte.

Bólintottam.

Elvette a kisasztalról a hamutartót, maga elé tette, egy vadonatúj doboz Marlborót vett elő, feltépte és engem is megkínált. Nem kértem. Rágyújtott. Ahogy a gyufa lángjába nézett és aztán ahogy maga elé meredt, látszott, hogy erősen koncentrál az emlékre, amit el akar mondani, és hogy keresi a legpontosabb szavakat.

Fújta a füstöt és nézte összehúzott szemmel.

Vártam.

– Ákosról van szó – mondta.

– Gondoltam.

– Baromi rendes srác, szeretem. Másfél évvel ezelőtt rájöttem, hogy szerelmes vagyok belé. Mikor visszajöttem az intézetből, már egészen más volt, mint két évvel azelőtt, de mégis ugyanolyan helyes. Jó volt vele lenni. Nem éreztem azt az állandó nyugtalanságot, vagy szorongást, vagy nem tudom mit, amit különben mindig érzek, ha ő is ott volt. Mindenfelé együtt lógtunk, mászkáltunk, ugyanazokat a könyveket olvastuk. Aztán jött a nyár, nyolcadik után, és akkor elmentünk a barátainkkal együtt

kirándulni. Több napra. A Balatonhoz, meg a Balaton-felvidékre, gyalogoltunk, stoppoltunk. Aztán mi otthagytuk őket és ketten mászkáltunk mindenfelé. Volt, hogy a szabadban aludtunk, volt, hogy egy barlangban, néha szobát is béreltünk. Eleinte teljesen úgy, mint a testvérek. De aztán egyik éjjel, akkor éppen egy barátunknál aludtunk, s volt egy szobánk, odajött hozzám és mind a ketten akartuk, és kedves volt, és ő se volt azelőtt senkivel, de mégse volt mulya, és minden rendben is lett volna, és én mégis elkezdtem sírni. Valami olyan irtózatosszomorúság tört rám... Álomba sírtam magam. Nem tudta elképzelni, hogy mi bajom. Én se. Másnap alig akartunk egymásra nézni, irtózatosszomorúak voltunk, és fáradtak. Jó. Fáradtak. Mert nem aludtunk eleget az éjjel. De ez az iszonyatos szomorúság, ez mitől lehet? Délben már röhögtünk, hogy nyilván nem vagyunk normálisak. Ez is jó volt, hogy ő is ilyen szomorú volt. Ez könnyített a helyzeten. Aztán jó néhány éjszaka megint úgy aludtunk egymás mellett, mint a testvérek. Persze, csókolóztunk, meg ilyesmi, de nem akartunk lefeküdni, főleg én nem, ő meg nem erősködött. Aztán lassan rendeződött a dolog. De azt a mindent megoldó, felszabadult boldogságot, amit vártam, amit ettől vártam volna, azt ez a dolog nem hozta el. És aztán jöttek a féltékenykedések.

– Ki féltékenykedett?

– Először én, aztán ő. Rémes volt. Mintha malomkövek közt örölnék az embert. Aztán valahogy

ez is elmúlt. Legalábbis egyelőre. De mi lesz? Hogy lesz? Mi hozhat megoldást?

– Hogyha egyházi férfiú volnék, biztos azt mondanám, hogy átélték, megérezték önmagukban az eredendő bűnt. Kiléptek a gyerekkorból. Bűnbe estek, mert a házasság szentsége nélkül éltek valamivel, ami az életet teremtő erő bennünk. De nem vagyok egyházi férfiú. És bár azt hiszem, hogy valami mély igazság lappang az egyházi álláspontban, biztosan tudom, hogy ma nem lehet aszerint élni. Egyszerűen nem megy. Nem lehet kivárni a házasságot, és még sok mindent nem lehet. Inkább egy latin mondást idéznék, ne haragudjon, kissé frivol. *Post coitum omne animal triste*. Vagyis: a közösülés után minden állat szomorú. Bocsánat! Nehogy félreértsen! Nem azt mondom, hogy maguk állatok, hanem inkább azt, hogy még az állatokkal is így van ez, pedig őket a nagy természet vezeti ösztöneikben. Nem tévednek, nem vétkeznek, megvan a párzási idejük, ahogy az év járása megszabja, és mégis. Szomorúak. Legalábbis a mondás szerint. De azt hiszem, tényleg. Nézze meg a kutyákat, az oroszlánokról nem is beszélve. Szomorú közöny. Még azt is mondhatnám: valami szégyen.

– Látott már oroszlánt, ilyenkor?

– Filmen. Azt mondják, a szaporodásnak ez a módja csak a bűnbeesés óta divatos...

– Szóval: bűn?

– Nem hiszem.

Hallgattunk. Magdaléna elnyomta a cigarettát és

rám nézett. Talán udvarolnom kellene neki – gondoltam, másik, könnyedebb énemmel, átsuhanóan.

– De valami nem stimmel – mondtam.

– Hogy érti ezt?

– Megint mesélek.

– Meséljen.

– Tudja: Amerikában lefutott a szexuális felszabadulás két nagy hulláma. Sigmund Freud (azt hiszem, hogy ami az emberre vonatkozó huszadik századi pszichológiában valamit is ér, annak ő a forrása, azt neki és a barátainak, tanítványainak köszönhetjük), szóval Freud azt mondta, hogy ha kevesebb lenne a hazugság és a képmutatás a szexuális életben, akkor nagymértékben csökkennének az elfojtásos neurózisok, csökkenne az idegesség, idegbaj.

– Mi az, hogy elfojtásos?

– Hogy valami vágyamról nem akarok tudni, nem engedem meg magamnak, hogy tudjak róla, elfojtom, lenyomom a tudatnál mélyebb rétegekbe, nem tudok róla, aztán onnan kísért, betegít, mindenféle tüneteket okozva és fogalmam sincs róla, hogy miért szorongok, miért felejttem el a dolgokat és így tovább. Vigyázat! Freud soha nem mondja, hogy éljük ki minden vágyunkat, úgy, ahogy jön! Ellenkezőleg! Felvilágosít arról, hogy más a fantázia és más a valóság. A normális embernek is lehetnek gyilkos gondolatai, akár legkedvesebb hozzátartozójával szemben is, de mégse gyilkol. Az a jó, ha tud róla,

hogy képzeletében még ilyesmi is megfordulhat (és még sok minden más, furcsa dolog), de attól ő nem elvetemült. Nem őrült. Freud is valahogy úgy gondolkozik, mint a vallásos emberek (bár ez ellen ő is tiltakozna, meg a vallásos emberek is).

– Hogyhogy?

– Hogy esendőek vagyunk, hogy a kísértő erők összeötvözték magukat nemesebb énünkkel... Hogy ez az én küzdelemben áll az ösztönökkel, részben enged nekik, részben feldolgozza, magasabb erők szolgálatába állítja őket.

– És mi volt Amerikában?

– Amerikában az derült ki, hogy az úgynevezett szexuális felszabadulással tényleg csökkentek az elfojtásos neurózisok. Némelyik szinte teljesen eltűnt, például a hisztéria. (Egyébként is: ez valahogy a vallásos korszakok neurózisa. A mi korunk meg szerencsétlenül, de felszabadítóan vallástalan.) De!

– De?

– De újabb, és mondhatnám súlyosabb, eddig ismeretlen neurózisformák jelentek meg. Deperszonalizációs tünetekkel, vagyis elszemélytelenedéssel. Az embernek mintha elveszne a személyisége. Nem érzi magát azonosnak, vagy a kívülálló dolgokat, a külvilág dolgait is magával azonosnak, belőle fakadónak, belülről gyötrelmesnek érzi. Elvesznek, feloldódnak a személyiség határai. Borzalmas szorongás és ürességérzet váltogathatják egymást. Skizoid, tudathasadásos tünetek is fellépnek.

A szabadság és szabadosság mániája után mély depresszió, lehangoltság, kiégettség és magány. Sokszor már nem is egyszerűen ideges tünetekről van szó, hanem a dolog átmegy az elmebetegségbe. Nemcsak *öröm- és munkaképessége csökken* az embernek (ez Freud szerint a neurózis két fő tünete), hanem elveszti önmagát, nem lát rá a maga bájára, nem emelkedik ki már egy fejjel se a betegség hullámai fölé.

– Hm. Akkor én még általában csak neurotikus vagyok – mondta Magdaléna. – De az már súlyosan.

– Mert?

– Mert nem nagyon tudok örülni és semmit sem tudok csinálni... De mondja tovább: Amerika?

– Azt hiszem, befejeztem. Az derült ki megint (és erről sok okos ember írt cikkeket akkoriban), hogy a szexualitás kétarcú. Van egy isteni, örömet adó, életet teremtő arca, formája, és van egy démoni, roncsoló aspektusa. Hogy nem jó az elfojtás, a hazugság és a képmutatás, de nem megoldás a teljes szabadság és szabadosság sem.

– Hol a határ?

– Valahol a személyességnél. Én, személy szerint, egész valómmal benne vagyok-e a dologban és a másik ember személyisége, lénye is vonz, megragad és érdekel, vagy pedig csak gyors testi örömkeresés.

– Ez a dolog gyorsan nem megy.

– Nem. Tudja mit mond Vörösmarty?

– Vörösmarty? Aki a *Szózatot* írta?

- Az. Ezek a tizenkilencedik századbeliek már mindent tudtak és még sokat tudtak. Hosszú ideig azt hittem, hogy az volt az egyik legbutább és legvétkesebb század. Amelyik minden fontosról megfeledkezett. De most már belátom, hogy tévedtem.

- Ebből most egy szót se értettem.

- Nem baj. Majd máskor. Valószínűleg nincs is sok értelme.

- Mit mond Vörösmarty? Mihály, nem?

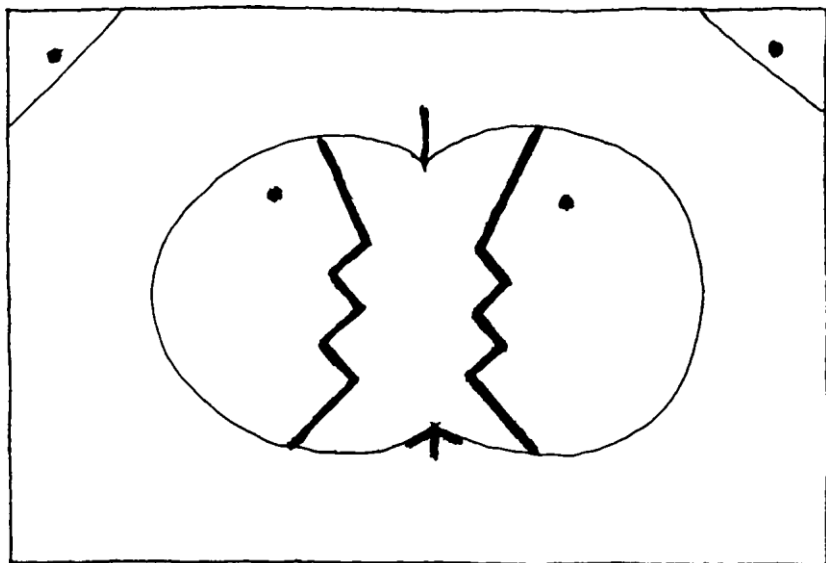
- Mihály, igen. Azt mondja, hogy: *kéjt vesz, ki sok kéjt szórakozva kerget*. Érti? Magából a kéjből is veszít, aki személytelenül hajszoja a gyönyört. Magyarul: az igazi, a személyes szerelemben több öröm van szexuálisan is, ha valamennyire is sikerül a dolog. Persze, vannak nagy kivételek.

- Hogy van szerelem és mégse megy a szex?

- Ilyesmi is előfordul. Ott már valami más bonyodalom van.

- Min múlik ez?

- Jesszusom! Erre nem tudok válaszolni. De hogy egy példát mondjak: azt mondja Freud, hogy az emberben működik az önfenntartás erős, énközpontú ösztöne és működik a fajfenntartás ösztöne is. A kettő egymással ellentétes. Ha átadom magam a fajfenntartás ösztönének, a szerelemnek, a másiknak, bizonyos értelemben feladom és elvesztem magamat. Ha meg csak magammal törődök, nem tudok igazi kapcsolatot teremteni.

Kapcsolatok nélkül viszont megint csak: elsorvadok. Ezekből az ellentétekből azután mindenféle zűrzavarok származhatnak.

- De hát akkor? Hogy kell?

- Tudja, Freud legnagyobb tanítványa (akit trónörökösévé is akart tenni, de aztán később kitagadott), a svájci Carl Gustav Jung azt mondja, hogy *ahol élet van, ott ellentmondás van*. Az egész élet tele van *feloldhatatlan* ellentmondásokkal, és mi időről időre döntünk így vagy úgy, de ez nem jelenti azt, hogy *megoldanánk* a konfliktusainkat. Azokat *hurcoljuk magunkkal*, életünk végéig.

- Na, köszönöm szépen! Azt hittem, hogy később jobb lesz. Ha egyszer felnő az ember!

- De hát éppen most mondta, hogy nem akar

felnőni! Egyébként: nem lesz jobb!

– Nem?

– Nem. A legnagyobb hazugság, hogy a felnőttek számára ezek megoldott dolgok. Nem azok.

– Magának se?

– Nekem se. Mindennap újra szembesülünk velük.

Kopogtak.

– Tessék! – mondtam.

Ákos nyitott be.

– Bejöhetek? – kérdezte. – Van még idő?

Az órámra néztem.

– Persze, van – mondtam –, még csak háromnegyed múlt egy-két perccel.

– Jó napot kívánok! – mondta Ákos kicsit hebegve, és behúzta maga után az ajtót. – Szervusz!

– Szia – mondta Magdaléna.

Ákos odahúzott egy széket és leült.

Bólintottam.

– A szerelemről beszélgettünk – mondtam látszólagos nyíltsággal, hogy feloldjam azt a kis zavart, ami hirtelen elkezdett hármunk közé telepedni. – Meg a felnőttkorról.

– Igen? – kérdezte Ákos, és kicsit elkínzottan nevetett.

– Gondolom, Magdolna majd elmondja magának, hogy eddig miről volt szó. Most éppen ott tartottunk, hogy ezek részben megoldatlan, mert megoldhatatlan kérdések még a felnőtt világ számára is.

– És hogy semmi nem dől el soha, egész életünkben

cipeljük magunkkal a problémáinkat – mondta Magdaléna elégedetlenül.

– Ezt azért nem mondtam! Nem ezt mondtam! Sőt azt mondtam, hogy kénytelenek vagyunk időről időre *dönteni*, hogy tovább élhessünk, vagy éppenséggel az idő dönt helyettünk valamilyen irányban, de a konfliktusok jelentős része akkor is marad és így vagy úgy újra előbukkan. De nem mind! És nem mindig ugyanabban a formában. Szerintem a felnőttkori szerelmek egy idő után kevésbé kízóak, mint az ifjúkoriak.

– Kízóak? – kérdezte Ákos.

– Igen. Mert két ember kapcsolatában mindig vannak konfliktusok is. S ezeknek kezelésében az ember általában ifjúkorában gyakorlatlanabb.

Hallgattunk.

Most hirtelen újra eszembe jutott a kínai selyemzsinór.

– A kínaiak azt mondják, hogy az egymásnak szánt emberek bokáit piros selyemzsinórral összekötözik fent az égen, mielőtt megszületni ide, a földre ledobják őket.

– A lelkek bokáit? – kérdezte Ákos.

– Igen – válaszoltam. – És ennek megfelelően persze a selyemzsinór is láthatatlan, és végtelen hosszúságú. De mégis ez vezeti egymáshoz aztán, persze sok gubancolódáson át a szerelmeseket. Vagyis, hogy a sorsfonaluk összekötöződik ezeknek a lelkeknek, már megszületésük előtt.

– Ezt most mire mondja? – kérdezte Magdaléna.

– Nem is tudom. Csak úgy eszembe jutott. De talán arra mondom, hogy még olyan összefüggések is lehetnek, nemcsak a kínai mesében, de tényleg, amelyekről fogalmunk sincs. Például: ha van lélekvándorlás, akkor lehet, hogy életeink vagy inkább sorsaink már előző életeinkben fonódtak össze. Goethe is ír erről szerelmes versében Charlotte von Steinhez (a grófnőhöz, aki férjes asszony volt) és Ady is, Lédához szóló versében. Mondjuk. De még sok mindenre lehet gondolni.

– Például? – kérdezte Magdolna.

– Például, hogy az embert isten kétneműnek teremtette, a görögök szerint, de aztán valamiért megharagudtak rá az istenek és kettévágták. És azóta az egyik rész sírva bolyong a világban és keresi önmaga másik felét, a *fele-ségét*! – mondta Ákos.

Bólogattam.

– Igen, tényleg, erre még egyszer vissza kellene térnünk.

– Igen, hét óra van – mondta Magdolna és felállt. – Mennünk kellene.

Úgy láttam, Ákos még akar valamit mondani.

– Ákos, valamit még mondani akar? – kérdeztem.

– Igen-igen – mondta Ákos kicsit hebegve. Most megfigyeltem, hogy ezt az aprócska hebegést az okozza, hogy különös módon a szó elején levegőt szippant be és így mondja ki az első hangot, az igen-igen-ben például az első i betűt. Ez nyilván

valamiféle izgatottság, kisebb feszültség jele.

– Mondja! – mondtam, és rászóltam Magdalénára: –
Üljön le!

Magda leült, de láttam rajta, hogy menni szeretne.

Ákos is látta.

– Majd legközelebb! – mondta.

– Nem, nem. Mondja most! Ez fontos!

– Egy példát szeretnék elmondani.

– Halljuk!

– Például: az ember féltékeny.

– Te jó isten! – mondta Magda.

– És tegyük fel, hogy erre nincs semmiféle oka.

Tehát az ember azt gondolhatja, hogy ez valami beteges dolog, mert a külső világban semmiféle esemény vagy tény nem felel meg az ő féltékenységének...

– Igen?

– De: mondjuk, a szerelme olyan dolgokról képzeleg, amelyek alapot adhatnak erre a féltékenységre. És ő ezt érzi meg. Így tulajdonképpen nem hülye, mert mégiscsak felfogott valamit, ami a külső világban van. Igaz, hogy csak a szerelme lelkében. Képzeletében. És az egész bizonyíthatatlan. Elképzelhető ez?

– El.

– Te jó isten! – mondta újra Magda. – Hogy te mikkel jössz! És te vagy ez a szuperérzékeny? Én meg a képzelgő csalfa? Mondd meg!

– Nem erről van szó – mondta Ákos kicsit

bizonytalanul.

- Pontosan erről van szó, édesapám! Megértelek, mert én is így voltam veled. De szerintem neked tényleg piszkos a fantáziád. Minden fiú így van vele, szerintem. Minden csajra guvasztják a szemüket, és vetkőztetik, minddel le szeretnének feküdni.

- Miért? És a lányokkal hogy van ez? - kérdezte Ákos.

- Biztosíthatlak: tök másképp. Szerintem egy normális csajnál a dolog lélekből megy, vagy legalábbis onnan kezdődik. De erről nálatok nincs szó. Nektek nem kell lélek ehhez.

- Na jó - mondta Ákos. - Csak ezt akartam kérdezni.

- Belebonyolódtunk - mondtam. - Tényleg van valami ilyesmi. De erről csak legközelebb tudunk beszélgetni. Annak viszont örülök, hogy Ákos feltette ezt a kérdést és hogy válaszolhattam rá. Méghozzá, szokásomtól eltérően, egyértelműen.

Nevettek.

- Irmának jobbulást kívánok - mondtam.

- Oké - mondta Magda -, átadjuk.

Felállt.

- Mehetünk? - kérdezte.

Ákos bólogatott, mosolygott és ő is feltápáskodott.

- Viszontlátásra! - mondták, és Magda kezét nyújtott, mire Ákos is.

Megint negyed nyolc volt.

Ki fizeti ezt meg nekem - gondoltam, de aztán

megróttam magam ezért a gondolatért. Rokonszenves emberek. Örülhetnék, hogy ilyenekkel beszélhetek.

Csak én lennék egy kicsit talpraesettebb.

Na, majd legközelebb.

Próbálkozunk. Nem sikerül – legfeljebb.

Idáig tartanak az óráról órára, találkozásról találkozássra haladó részletes feljegyzések. Szinte csak a rövidítéseket kellett feloldanom és előttem állt a kész, a teljes szöveg, általában több, mint amit N. L. ezekről az első órákról elmesélt.

Ettől kezdve azonban a feljegyzések szaggatottabbak. Szűkszavúan mesélnek, kihagyásokkal élnek. Amikor N. L. – négy ülésben – elmesélte nekem a történetet, itt-ott többet mondott el, mint ami a jegyzeteknek ebben a részében olvasható. Ezekkel az információkkal utólag kiegészítettem e szövegeket.

Itt mintha egy-egy témakör alkotna egy egységet – s nem egy találkozás. Egy „fejezet”-be mindenesetre (mert a fejezetbeosztást még barátom és kollégám készítette) ettől kezdve több találkozás emléke sűrűsödik össze. (Egészen az utolsó fejezetig. Ez megint egy óra részletes leírása.)

Bár, mint mondom, emlékeimből kiegészítettem ezeket a jegyzeteket, mégis megőriztem e feljegyzések szakadozott jellegét, ragaszkodtam az eredeti fejezetbeosztáshoz és ahol nem tudtam semmit a közben történetekről, oda csillagot tettem a szövegrészek közé, mint N. L. (Ő „csillag”-ként egyszerű x-et alkalmazott a lap közepén.)

NEGYEDIK FEJEZET,

melyben Irma ismét megjelenik, sokat nevet, és találó megjegyzéseket tesz. Megtudjuk, hogy mi történik, ha valamiféle tömény sóoldatba egy gallyacskát dugunk, vagy madzagot lógatunk, és állni hagyjuk. Még az előző fejezet folytatásaként megtudunk valamit a női és férfi lélekről, de aztán minden összekeveredik, és forogni kezd. Választ szeretnénk kapni arra a kérdésre, hogy most akkor jó-e vagy gonosz az Éj Királynője a *Varázsfuvola* című operában, segíteni akarja-e a hőst, vagy az-e a szándéka, hogy elpusztítsa.

Következő csütörtökön legelőször Irma jött. Megint nagyon meleg volt, már jól benne jártunk a júniusban. De a nyaka mégis egy türkizkék selyemsállal volt körbetekerve.

Már a folyosón találkoztunk.

– Meggyógyult? – kérdeztem.

– Hát ennyire – mutatott a sálra. – Az orvos szerint ki kellene venni a mandulámat.

– És? Nem veteti ki?

– Még várok – mondta.

– És a többiek? – kérdeztem.

– Biztos jönnek.

Elintéztem a dolgomat az irodában és visszafele menet, magam se tudom, hogy miért, behívtam, pedig még nem volt egészen hat óra.

– Miről volt szó legutóbb? – kérdezte.
– Nem beszélt a barátaival?
– A vállukat vonogatták, meg hogy majd itt beszélgetünk...

– A féltékenységről volt szó – mondtam, mert hirtelen csak ez jutott eszembe.

Irma nevetett.

– Mit nevet?

– Akasztott ember házában a kötelet... – kezdte.

– Miért? Annyira féltékeny természetűek a barátai?

– Hajaj! Ezek még önmagukra is féltékenyek!

– Hogy érti ezt?

– Becs' szavamra! Nekem egyszer azt magyarázta Magdolna, hogy egyik este ő egészen más volt, mint szokott lenni, és akkor Ákos még kedvesebb volt vele, és ez csak úgy lehet, hogy Ákos anélkül, hogy tudna róla, tulajdonképpen folyton valaki mást keres... Érti? Teljesen stikkeselek.

– És maga nem féltékeny?

Irma felvihogott, aztán váratlanul annyira nevetni kezdett, hogy a szemét törölgette, kicsordult a könnye. Szabályosan röhögőgörcs fogta el.

– Már hogy lennék – röhögte –, amikor nincs kire! Bocsánat! – mondta pihegve –, ez csak olyan ideges nevetés.

És megint röhögnie kellett.

Mosolyogtam.

– Persze, nemcsak a féltékenységről volt szó – korrigáltam magam –, hanem a szerelemről úgy

általában, meg az életről.

– A szerelem sötét verem – mondta Irma –, amibe én szeretnék beleesni. Pillanat!

És hatalmasan kifújta az orrát, talán, hogy ne kelljen röhögnie.

Kopogtak.

– Tessék!

Magdaléna és Ákos jöttek be.

– Te már itt? – kérdezte Magdaléna. – Jó napot kívánok, bocsánat a késésért.

– Bocsánat – mondta Ákos is.

– Üljenek le.

Magdaléna szemügyre vette Irmát.

– Te röhögtél? – kérdezte.

Tényleg, kicsit ki volt vörösödve, és látszott, hogy a szeme is könnyezett.

Irma a zsebkendőjét kezdte harapdálni, hogy ne kelljen újra röhögnie és bólogatott.

– Mi volt olyan nevetséges? – kérdezte tőlem Magdaléna. – Bár igaz, hogy a barátnőm csak úgy magától is tud röhögni.

Irma máris, bár most már csak hangtalanul, nevetett és bólogatott.

– Elmondtam egy-két szóval, hogy miről beszéltünk.

– És miről? – kérdezte Magdaléna, mint aki nem emlékszik semmire.

– Féltékenység, szerelem, élet – mondtam visszafelé haladó sorrendben.

– Ja, igen! És valami félbevágott embereknel hagytuk abba – mondta Magda.

– Micsoda? – Irma kis híján újra vihogni kezdett.

– Platónnál, a *Lakomában* azt olvashatjuk, hogy az emberek valaha gömb alakúak és kétneműek voltak – mondtam.

– Hát a gömb alak már megvan, de a két nem még nincs, sajnos – mondta Irma.

– Ne idéetlenkedj – szólt rá Magdaléna.

– Azt mondom, amit akarok! Nem?

– Persze, persze – mondta csitítólag Ákos.

– Te meg ne csitíts!

– De aztán kettévágták őket – terelt vissza a témához Magdaléna.

– Igen. Vétkeztek az istenek ellen, és ha jól emlékszem, Zeusz kettévágta vagy kettévágatta őket. És azóta az egyik fél sóvárog a másik után, ez a szerelem. De olvassák el, szavamra, elég érdekes.

– Jó, majd megpróbálom – mondta Magdaléna –, de most ezzel mit kezdjek?

– Van modernebb változata is. Most hirtelen kettő jut eszembe.

– Minek van modernebb változata – kérdezte Ákos –, ennek a mítosznak?

– Inkább azt mondanám, hogy ennek a válasznak, ami arra próbál felelni, hogy mi is a szerelem és miért van annyi baj vele.

– Baj? – kérdezte Ákos.

– Baj. Nem vette még észre, hogy a *boldog*

szerelmesek az egész világirodalomban mindig csak azok, akik *meghalnak*? – kérdeztem.

– Hát ez meg hogy lehet? – kérdezte Magdolna.

– Igen, igen! Figyelje meg! Például Rómeó és Júlia. Vagy a szeretők hálnak meg, és akkor a szerelem örök, vagy ők életben maradnak, és akkor a szerelem múlik el és fordul át gyötrelommé...

– De miért? – kérdezte Magdaléna.

– Épp ezt akarom elmesélni – mondtam –, vagyis az egyik lehetséges választ erre. Persze egy példával.

– Halljuk! – mondta Magdaléna.

– Stendhal... – kezdtem el, de aztán abbahagytam és rájuk néztem, vajon ismerik-e. A hozzám járó kamaszok és ifjak ilyen „régiféleképp” nemigen ismertek, még ha olvastak (ami szintén ritka eset volt), akkor se.

De Ákos rögtön válaszolt:

– *Vörös és fekete.*

Magdaléna bólogatott.

– olvastuk – mondta. – Láttuk a filmet is, Gérard Philipe-pel.

Ez is meglepett. Azt hittem, ez már csak az én generációm emlékei közé tartozik.

– Honnan tudják ezeket? – kérdeztem.

– Ez Pali – mondta Magdaléna.

– Pali? – kérdeztem.

– Pali. Hozzájártunk színjátszó szakkörbe, és ő vitt el mindenféle vetítésekre. Meg az iskolába is kikölcsönzött filmeket. Szénási Pál, nem ismerte?

– Nem. Meghalt?

Magda bólintott.

– Meg.

Meghökkentem. Ezt a meghaltat csak úgy féltréfásan a múlt idő – „nem ismerte?” – miatt kérdeztem.

– Miben?

– Öngyilkos lett. Irtó klassz fej volt.

Most hirtelen egy csomó dolgot mintha megértettem volna ezek körül a fiatal emberek körül, ami eddig kissé furcsának, szokatlannak, némileg sejtelmesnek tűnt. A tájékozottságukat, a rosszkedvüket és azt, hogy képesek valamiféle nyílt beszédre vagy legalábbis merészen belevágnak.

– És mikor? – kérdeztem.

– Tavaly – válaszolt Ákos. – Én ötödiktől nyolcadik végéig jártam hozzá a színkörbe (jógáztunk is), Magda meg hetedik-nyolcadikban.

– És maga? – kérdeztem Irmától.

Láttam, hogy Irma sír; a többiek hallgattak.

Hm. Pali lett volna Irma titkos – vagy nem titkos? – szerelme és a múltban az a Lali, vagy ki, az csak olyan félrevezetés volt?

– Szóval maga is járt a színkörbe? – kérdeztem, hogy oldjam egy kicsit a helyzetet.

Irma bólogatott.

Most megint hallgattunk egy sort.

Nem mertem megkérdezni, hogy miért és hogyan lett öngyilkos Pali. Vagy mondják, vagy majd egyszer,

később, máskor megkérdezem – gondoltam.

De Magdaléna, már mint gyakorlott gondolatolvasó, felelt:

- Beteg volt. Szklerózis multiplex.
- És otthagyta a felesége – mondta Ákos.

Irma legyintett.

- Ez nem számított – mondta. - De kevés volt neki ez az iskolai színpad, és kijebbel meg nem engedték, sehogyse.

Hallgattunk.

Éreztem, hogy most nem akarnak róla többet beszélni.

- Szóval: Stendhal... – mondta Magda.
- Igen. Stendhal. Van Stendhalnak egy ifjúkori könyve a szerelemről.

Ákos bólogatott.

- Már láttam – mondta.

- Olvasta is?

- Azt nem.

- Itt ír a kristályosításról. A szerelem: kristályosítás.

- Kristályosítás? – kérdezte Magdaléna.

- Arról van szó, hogy ha kellő töménységű oldatot készítünk mondjuk timsóból, s aztán ebbe az oldatba beledugunk egy gallyacskát, vagy belelógatunk egy megfelelő spárgát, madzagot, akkor egy idő után az oldatból elkezd kicsapódni, kikristályosodni a timsó, mondjuk a fenyőgallyra. Vagy a madzagra. És akkor egyszer csak egy szép kristályrudacska van előttünk.

De a timsó-kristályoknak valójában semmi közük a fenyőgallyhoz vagy a spárgához, az anyaguk még csak nem is rokon vele... A szerelmes ugyanígy kristályosít. Önmagából vetít ki, kristályosít ki részecskéket a szerencsétlen másokra. És ezekbe a magából kikristályosított részekbe, ebbe a látszólagos kristályrudacskába szerelmes, vagyis önmagába szerelmes tulajdonképpen. Nem az érdekli, *akire* kivetítette mindezeket. Mondjuk: a timsóoldat a timsó-kristályokba szerelmes, nem a fenyőgallyba vagy a spárgába, és ennek persze csak csalódás lehet a vége.

- De ez nem mindig így van - mondta Irma. - Igenis van olyan, hogy az egyik embert a másik ember érdekli és esetleg önmagát éppenséggel halálosan unja!

- Igaza van - mondtam. - Azt hiszem, minél öregebb az ember (na persze csak egy bizonyos határig), annál több sansza van rá, hogy a másik is kezdje érdekelni.

- Akkor én nagyon öreg vagyok - mondta Irma. - Esküszöm, én úgy érzem, hogy engem csak a másik érdekel és hogy magamat halálosan unom.

- Azt hiszem, ez igaz - mondta halkán Magdaléna.

*

Később még arról beszéltünk - grafikonokat is mutattam nekik a német Fischer-féle lexikonban -, hogy senki se egészen „*nő*”, vagy egészen „*férfi*”. Lelkileg. Hogy a férfias és nőies tulajdonságok keverve

vannak bennünk, és hogy tulajdonképpen hormonálisan is jelen van az egyik nem a másikban. Ezért öreg nénik sokszor szakállat eresztenek, míg öreg apókák arca viszonylag kicsupaszodik. Saját hormonjaik egyre kevésbé termelődnek, de a másik nem kevés hormonja még tovább termelődik bennük, s ez most kiütkezik... Otto Weiningerrel is beszéltem, a századelő bécsi zsenijéről, aki huszonöt éves korában öngyilkos lett, de addigra már megírta főművét, a *Nem és jellemet*. Ő is ír erről a kettősségről. – Még inkább csak zseniális sejtelemszerűen, a biokémiától a pszichikumig.

És így jutottunk el Jungig.

Anima, animus...

– Jung szerint a lélek teljes – meséltem –, mint az a bizonyos kör vagy gömb, amit az istenek egykor kettévágtak. De úgy látszik, csak a testet vágták ketté, a lélek egész maradt, vagy kinövesztette levágott részét, mint gyík a farkát.

– Tessék?

– Csak marháskodok – feleltem Irma kérdésére. – A dolog lényege az, hogy Jung klinikai tapasztalatai szerint, és önmagán szerzett tapasztalatai szerint, a férfiakban ugyanannyi női lélek él, mint a nőkben, és fordítva. Emlékezzenek a grafikonokra. Meg arra, hogy a kreatív emberek mindig nagymértékben mutatják, elsősorban lelki értelemben, a *másik nem tulajdonságait is*.

– És mit mond Jung? – kérdezte Magdolna.

- Jung azt mondja, hogy a férfiakban a saját „férfias” lelkükön kívül ott él a női lélek is, valahol mélyen a tudattalanban. Az *anima*. Ez a nőnemű lélek, latinul. A nőkben pedig ott él ugyanígy az *animus*. A férfi lélek.

- Például? – kérdezte Ákos.

- Hát nem is tudom. Például a megérzés, a sejtelem, a kétértelmű dolgok felfogása és elfogadása, a nem ésszerű, de mégis helyes döntések. Ezek inkább a női lélekrész, az anima tulajdonságai. Az anima sokszor segít a férfiakon nehéz élethelyzetekben, ha hagyják. De csak akkor tud segíteni, ha közeledtekor elhallgat, elnémul a férfigóg. Máskor viszont tévútra, esetleg egyenesen pusztulásba akar csábítani az anima...

- Hogy tudjam így magam kiismerni? – kérdezte panaszosan Ákos.

Irma nevetett.

- És az animus? – kérdezte Magda.

- Az animus az ésszerűen indokolható határozott és világos döntések lélekrésze, mondjuk. De persze, ez az egész ennél sokkal bonyolultabb. Az anima élő egészeket lát mindenütt a világban, és megelevenítő, életadó ereje van. Az animus pontos részekre szed szét, boncol, és amit szétszedett, soha többé nem tudja eleven egészévé összerakni. Így analízálás közben bizonyos értelemben egy holt világot teremt, egy gépies világot...

- Gyilkol – mondta Irma.

- Jin és jang - mondtam.
- Mi? Az a hullámvonal? - kérdezte Magda.
- Az.
- A kínaiak szent jele - mondta Ákos.
- Igen.

Papírt vettem elő és lerajzoltam.

- A világ: jin és jang. E két elem összhangja és különbözősége. A jang elem a világos, a férfias, a száraz, a hegy déli oldala. A jang elem él a nappalban és a szellemi teremtetőerőben - és a függőleges irányban (ahogy a szellemi erő felülről lefelé teremt). A jin elem a sötét, a nőies, a nedves, a hegy északi oldala. A jin elem él az éjszakában, az anyagi termőerőben - és a vízszintes irányban (ahogy az anyag kiterjed a világban). A világot ez a két elem hatja át -, és mozgatja.

- Na, köszönöm szépen - mondta Irma.
- Mit?
- Hogy a női az sötét és anyagias és gusztustalan.
- Ne hülyéskedj - mormogta Ákos -, erről szó sincs.
- Már hogy a fenébe ne volna - méltatlankodott Irma. - A... a... a tanár úr most éppen ezt mondta el.
(Nehezére esett ezt a tanár urat kimondani.)

- Figyeljen ide - mondtam -, még nem fejeztem be! Nézze meg: itt ahol a legnagyobb a jang, a világosság, a férfiasság, itt van benne a *legsötétebb pont*. A férfiak tudnak a leghülyébbek lenni, ha akarja. És itt, ahol a sötétség a legnagyobb, ott van a *legvilágosabb pont*, a jang pont a jinben. Érti? A jang pont, a

legnagyobb fényesség pontja, nem a jangban, ha akarja, nem a férfiakban, hanem a jinben van, magukban, nőkben. Így jobb?

– De ezt most csak nekem mondja?

– Magának mondom, de itt mutatom az ábrán, csak maga nem figyel ide. Ezek ketten, mármint jin és jang, *egyetlen teljességet* alkotnak és ráadásul még ez a korongocska vagy micsoda, *folytonos forgásban* van és ebben a forgásban mindig újra eggyé válik és elkülönül, eggyé válik és elkülönül a kettő.

– Nem rossz – mondta Magda.

*

Azt hiszem, ezen az órán már csak arról beszéltünk, hogy egy csütörtökünk van a nyári szünetig, mert jövő héten én nem leszek itt.

– Hol lesz? – kérdezte Magda.

– Költözködöm – feleltem.

Fantasztikusan állhatatos volt:

– Honnan, hová? – kérdezte.

– Anyukám! Nem vagy te egy kissé inzisztens?! – kérdezte Irma.

– Hogy ez milyen szavakat tud! – mondta csakis nekem Magda, rá se nézve Irmára.

– Az anyámtól költözöm albérletbe – válaszoltam előszerződésünknek megfelelően, hogy ugyanis ezekben a beszélgetésekben egyelőre civilnek tekintem magam.

– Segíthetünk valamit? – kérdezte Ákos. – Ugyanis tudunk cipekedni. Már többeket költöztettünk.

- Köszönöm szépen - mondtam -, de jön két barátom autóval, és alig van csomagom.

- Mennyi ideig vannak zárva a nyáron? - kérdezte Irma.

- Nem vagyunk zárva, ügyelet van, de én vagy hat hétig nem leszek itt.

- Annyi szabadsága van? - kérdezte Magdaléna.

- Fizetés nélküli szabadságot is veszek ki - mondtam.

- Szívesen meghívnánk nyáron - mondta Ákos -, valami jó kis kerthelyiségbe, vagy hozzánk, bulira.

- Az egyik haverunk ideadja a házát öt napra Agárdon. Nem akar lejönni? - kérdezte Magda.

- Ezt az utolsó találkozásunkon megbeszéljük - mondtam. - Mához két hétre.

Ebben maradtunk.

*

Bár Medárdkor valamicskét esett, június második fele ebben az évben megint irtóztatóan és esőtlenül meleg volt, csak a levegő volt párával telítve. Ömlött rólunk a víz. Időnként déli, délnyugati szél kerekedett és benyomta, mindig újra, Budapest fölé is az afrikai - vagy, mint a rádióban mondták „afrikai eredetű” - levegőt, „légtömegeket”.

A zöld függöny mögött verítékezve ültem és a panelről elmélkedtem, meg a betonról, meg arról, hogy mi mindent talál ki az ember. A panelólakban a disznók megdöglenek. Érzékeny állatok. Nagypám nyíregyházi háza jutott eszembe, a hatvan centis vert

fal nyári hűvöse. (Télen meg jó meleg volt, ha csak két-három fahasáb lángolt is, majd parázslott a cserépkályhában. Amíg lángolt, csak a belső ajtó volt csukva, s be lehetett látni a mintázaton. Aztán amikor már csak parázslott, becsuktuk a külső ajtót is, tartsa a meleget. Sokáig nem gyújtottunk lámpát a kékes, téli alkonyati fényben, inkább egy-két új hasábot dobtunk a tűzre, és nyitva hagytuk a kályhaajtót, hogy az világítson. Bámultuk a lobogást és azt hallgattuk, hogy ha valaki elment az ablak alatt, csizmája talpa alatt hogy csikorog a hó.)

Kicsit mintha jobban lettem volna a félálomi nyíregyházi emlékektől, mire Irmáék megérkeztek. Lehet persze, hogy csak a nap heve csökkent hat órára, vagy inkább valami felhőcske takarta el.

A meteorológusok azt jósolták, hogy júliusra jön meg a Medárd után kimaradt eső. Kösz szépen! Épp akkor készültem a Balatonhoz.

Most is Irma jött meg először, mint a múltkor is.

– Hogy van? – kérdeztem bágyadtan.

– Kösz, jól! És a tanár úr?

– Meleg van – mondtam. – Kér kávét?

– Igen, kérek – mondta Irma, és elpirult.

Behoztam a hideg kávét, iszogattunk, kicsit jobban lettünk.

– Meg kellett volna melegítenem? – kérdeztem.

– Nem, így jó – mondta Irma.

– A többiek?

– Nem tudom. Jönnek. Szerintem.

– Kezdjük el – mondtam hat óra két perc!

Bólogatott. De csak továbbra is némán kávézgattunk.

– Kérdezzen, mondjon – mondtam.

– Mit?

– Akármit. Ami a múltkoriakról eszébe jutott, vagy ami most jut az eszébe, bármi is legyen, itt és most.

Irma újra elpirult.

Úgy látszik, vagy nevet, vagy pirul – gondoltam.

Kicsit rekedten ezt mondta:

– Nem jut semmi az eszembe.

– Hm.

Csend volt.

Már éppen azon töprengtem, hogy szóba hozzam-e a pirulásait, amikor hirtelen megszólalt:

– Azért mégis volna talán... valami...

– Halljuk.

– Nem is tudom, hogy mondjam. Irtó lapos volt szerintem, amit a férfiakról, meg a nőkről mondott! – Ez szinte kirobbant belőle, és hirtelen újra elpirult.

Bólogattam.

– Azt hiszem, igaza van – mondtam. – De nagyon nehéz ezekről a dolgokról beszélni, pláne röviden.

– Végül is semmit nem értettem. Most akkor mi a jó és mi a rossz? Az ember azt hinné, a világosság, a fény jó. A sötétség rossz. De maga szerint egyrészt az egész forog és „egymásba átalakul”, vagy nem is tudom, hogy mondta, másrészt, ahol a legsötétebb van, ott van a legvilágosabb...

- Dialektika - mondtam. - A világ csupa ilyen kockából van felépítve, ahol két ellentétes dolog tartja egymást.

Ákos érkezett meg.

- Magda? - kérdeztem.

- Valami nagynénikéjéhez kellett mennie, papagáj-ügyben.

- ?

- El kell hoznia a papagájt, mert elutaznak.

- Nem is jön? - kérdeztem.

- De, azt mondta, idejön.

- A papagájjal együtt?

- Talán. Igen.

- Maga is kér kávét?

- Kérek, igen. Köszönöm szépen.

Kimentem kávéért, és már az irodaablakból láttam Magdalénát jönni, kezében a csomagolópapírral letakart kalitkával. Mindjárt két kávét vittem be.

Hamarosan Magdolna is megérkezett, a papagájt még egy lepedővel is leterítettük, hogy nyugton legyen, és kávézgattunk.

- Nem fullad meg? - kérdeztem.

- Biztos nem - mondta Magda -, otthon pokróccal szokták letakarni.

*

Végül is Irma visszaterelt minket a dialektikához és ahhoz a kérdéséhez, hogy „mi a jó és mi a rossz”.

A nap, úgy látszik, újra kibújt a felhők mögül és - hiába ittuk meg a kávét - újra rettenetesen meleg

volt. Megpróbáltuk kinyitni az ablakot, de csak a forróság tódult be. Végül az ajtót támasztottuk ki a hűvösebb folyosó felé, úgyse járt ott senki.

Magda egy szótárfüzettel legyezte magát.

– Mit tanul? – kérdeztem, hogy legalább még egy kis időre ki tudjak térni a válaszadás elől, vagy annak bevallása elől, hogy nem jut az eszembe semmi.

– Angolul – mondta Magdolna.

– Az új gimnáziumban ebből felvételiznie kell? – kérdeztem.

– Nem, csak úgy magamnak.

– Egyáltalán: kell valamiből különbözetit tennie?

– Nem. Ugyanolyan, mint az előző sulim volt, vagyis nem egészen, de protekcióval vesznek fel.

– Hogyhogy nem egészen?

– Mert itt valamiféle drámai gyakorlatok is vannak. Itt dolgozik a Pali volt felesége. Ő segített.

– Hm. Jó vagy rossz?

– Hát ez az! – mondta Magda.

Irma újra elpirult, mint aki érintett a dologban.

– Meséljen! – mondta Magda. Megszánt. Látta rajtam, hogy nem jut az eszembe semmi.

Csakhogy: mesélni való se jutott eszembe.

– A múltkor valami olyasmit mondott, hogy két példát fog mondani erre a férfi-nőre, de szerintem csak az egyiket mondta el. Azt az anima-animust.

– A másik volt a kínai – mondta Irma.

– Szerintem az még ugyanoda tartozott – mondta Magda.

Egyszer csak valami felderengett bennem.

- Nem tudom - mondtam -, de az biztos, hogy a múltkor, miközben azt az animát próbáltam összefoglalni, eszembe jutott még valami. Vagyis valaki.

- Kicsoda? - kérdezte Ákos.

- Az Éj Királynője! - mondtam diadalmasan, hogy na végre, itt van, erről talán tudok valamit mondani.

- Ez valami énekes? - kérdezte Irma. - Rock- vagy popsztár?

- Énekel, de nem popsztár - mondtam.

- Nem ez is valami Vörösmarty? - kérdezte Ákos.

- Igaza van, ott is hosszan beszél az Éj, bár nem nevezi magát királynőnek, ha jól emlékszem. A *Csongor és Tündében*. Az Éj monológja. „Sötét és semmi voltak: én valék, / Kietlen, csendes, lénynemlakta Éj...” De most nem erről van szó!

- *Varázsfuvola!* - mondta váratlanul Magda.

- Pontosan! - mondtam. - Látta? Hallotta?

- Láttam! Először báb-előadásban, az fantasztikus volt, aztán, egy borzalmas előadásban az Erkelben is. Meg persze láttuk a Bergman-filmet.

Ákos bólogatott.

- Persze - mondta.

- Pali? - kérdeztem.

- Pali - mondta Magda. - Ő vitt el először a báb-előadásra, aztán kikölcsönözte a filmet. Még szerencse, hogy az Erkelben csak utoljára láttuk. Azok a borzalmas barna ruhák a fény országában! Meg a

nap főpapja, arany és fehér helyett barna. Ilyen volt az egész. Nyomorúságos, fantáziátlan, varázs-szerűtlen...

– Milyen?

– Varázs-szerűtlen – ismételte Magda –, mintha egyenesen el akarták volna titkolni, hogy miről is van itt szó. Pali imádta, és ő is dühöngött ezen az előadáson. Azt mondta, hogy régen az Operában remek előadás volt, nem tudja, miért kellett átrendezni...

– Szerintem igaza volt Palinak – mondtam –, én is így voltam vele.

– És? – kérdezte Irma. – Mi van az Éj Királynőjével?

– Először egy kis filológia.

– Filológia? – kérdezte Magda.

– Szóval egy kis irodalomtörténet.

– Nincs ehhez túl meleg? – kérdezte Magda.

– Próbáljuk meg – feleltem. – Más úgyse jut az eszembe. És egyébként is, inkább csak pletykáról van szó.

– Pletyka az jöhet – mondta Magdaléna.

– Sokszor el szokták mondani, hogy szegény Mozart milyen zseniális zenét írt ehhez a bárgyú librettóhoz, magyarul szövegkönyvhöz. Mert a szöveget azt Mozart barátja, a színész, énekes, színháztulajdonos és rendező Schikaneder írta. Azt mondják, hogy Schikaneder tökkelütött volt és felületes és mire az opera feléig ért, elfelejtette, hogy mit írt az elején.

– Hogyan? – kérdezte Ákos.

– Gondoljanak vissza! Maga látta? – kérdeztem Irmától.

Irma bólogatott.

– Emlékeznek valamire az elejéből? Hogy hogy kezdődik?

– A sárkány – mondta Magdaléna a sárkány üldözi azt a fiatal királyfit vagy herceget...

– Taminót – mondta Ákos.

– És aztán?

Hallgattak.

– Valahogy megmentik – mondta Irma.

– De ki, és hogy menti meg?

Nem jutott eszükbe.

– Csajok jönnek, és énekelnek – mondta Magdaléna.

– Úgy van. Három harcos nő érkezik, íjakkal, és lelövik a sárkányt, mielőtt bekapná Taminót, aki egyébként, ha jól emlékszem, már elájult és ott fekszik.

– Aha! Igen! – mondta Ákos.

– És ki küldi ezeket a csajokat? – kérdeztem.

– Az Éj Királynője? – kérdezte Ákos.

– Pontosan! – feleltem. – Az Éj Királynője megmenti Tamino életét, azután maga is megjelenik, és sorsdöntő befolyást gyakorol Tamino egész eljövendő életére. Elmondja, hogy leányát, Paminát egy gonosz varázsló ragadta el és tartja fogságában. Megmutatja a hercegnek Pamina képét, s az tüstént beleszeret. Elhatározza, hogy követi az Éj Királynőjének kérő tanácsát: elindul Pamina kiszabadítására, s ezzel élete

legfontosabb útjára indul el.

– Ahá! Már emlékszem – mondta Ákos.

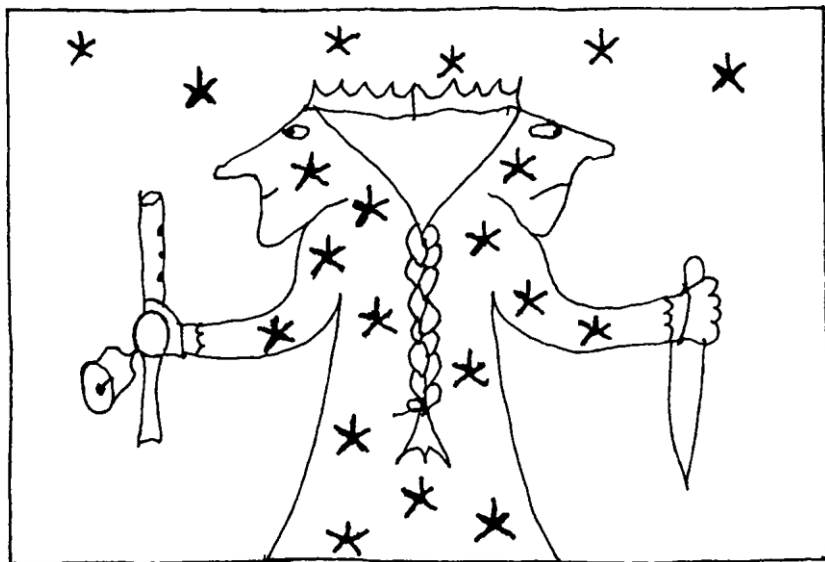
– És ezzel (no meg az állatokat és elemeket is megszelídítő varázsfuvolával, a hűséges eszem-iszom szolgával, Papagénóval és Papagénó varázscsengettyűjével felszerelve) az ifjú herceg elindult a gonosz varázsló birodalma felé. A varázsfuvolát, Papagénót és a varázslatos szelídítő csengettyűt mind az Éj Királynőjétől kapja, kapják, hogy segítsék a herceget útján. A gonosz varázsló birodalmában a sötét szolga, Monostatos őrzi a királyleányt. (Mint majd kiderül, Monostatos az Éj Királynőjének embere.) Maga is sóvár vágynyakat táplál Pamina iránt. A gonosz varázslóról azonban az derül ki, hogy ő a jóság, a szépség, és az igazság főpapja, a nap, a fény bölcs és felkent papi képviselője. És amikor az Éj Királynője ebben a világban jelenik meg: fúria, aki gyilkosságra buzdítja leányát, kést ad neki, hogy ölje meg Sarastrót, a fény országának papi fejedelmét, akit ő gonosz varázslónak nevezett.

– Ugyanaz a kérdés! – mondta Irma.

– Ugyanaz – mondtam.

– Hogy jó vagy rossz?

– Igen. Erre szokták azt mondani, hogy egyszerűen nem figyelt oda ez a Schikaneder, írta, ahogy jött, és elfelejtette a végére, hogy mit írt az elejére. Mert nem lehet egyszerre valaki életmentő jótékony nemtő, aki a jó és a nemes felé mutatja az utat és eszközöket is ad, hogy valaki arra tudjon haladni, és gonosz

boszorkány, gyilkos hazug, aki a legjobb és legnemesebb lény életére tör. Nem lehet valaki egyszerre a csillagos égbolt életmentő és életadó úrnője, aki megvéd a sárkánytól és ugyanakkor a nappali világ gyilkos, dühöngő fúria-szerű boszorkánya. Ez a Schikaneder következetlen, felületes, hülye. A *Varázsfuvola* meséje: zagyvaság. Csak a zene és a részletek teszik zseniálissá.

– Ezt most maga mondja? – kérdezte Magdaléna.

– Nem. Ezt szokták mondani. Én meg azt mondom, hogy az Éj Királynője pontosan olyan, amilyen Jungnál az anima. Pontosán úgy viselkedik, ahogy Jung az anima ilyen kettős, életmentő és pusztító viselkedését leírja. Szerintem a *Varázsfuvola* meséje is zseniális. Egyrészt Schikaneder sem volt

tehetségtelen, sőt, másrészt Mozart is benne van a dologban, a történetben is.

- Pali azt mondta, hogy ez egy szabadkőműves opera - mondta Magda.

- Az - mondtam. - És ez egy újabb hosszú történet. Hallgattunk.

- A tanár úr semmire nem válaszol egyenesen - mondta Irma.

- Hol lát maga egyenes vonalat az állatokon vagy a növényeken? - kérdeztem.

- Az állatokon vagy a növényeken? Hogy jön ez ide?

- Minél előbb valami, annál bonyolultabb, és annál kevesebb rajta és benne az egyenes vonal - mondtam.

- A panellakótelepeken sok az egyenes vonal - mutattam körbe a szobában és az ablak felé -, de mondjuk egy románkori vagy gótikus templomban sokkal kevesebb.

- Ez most hogy jön ide?

- Szerintem a kiagyalt dolgok azok egyszerűek és egyértelműek. A valóság viszont önellentmondó és tekervényes.

*

Ezenkívül már csak arra emlékszem, hogy megpróbáltuk megbeszélni, mikor és hol találkozunk legközelebb.

Megegyeztünk abban, hogy az augusztus vége vagy a szeptember túl messze van és végül is kikerestük a naptárból július 16-át. Megállapítottuk, hogy akkor épp mindenki Pesten lesz. És ha akkor is ilyen meleg

van? Találkozzunk valamelyik strandon vagy a Duna-parton?

Ezt elvetettük.

Találkozzunk este, későn, amikor már hűvösebb lesz.

– Ki szereti a halászelevet? – kérdezte Ákos.

Mindenki.

Végül abban maradtunk, hogy este kilenckor találkozunk a régi Sipos – az akkor épp lebontás előtt álló régi Sipos – kerthelyiségében.

Ákosék vendégelnek.

Asztalfoglalásról is ő gondoskodik.

Ha esik: beülünk az étterembe.

ÖTÖDIK FEJEZET,

melyben hőseink az ikrát és a haltejet keresik a halászlében, de kiderül, hogy a régi Sipos már nem a régi... Maledictus piscis – és egyéb latin furcsaságok; Irma mégis fehérbort iszik, de aztán egy kis töménytet is. Ezt talán nem kellett volna. Békák az Árpád fejedelem útján, az alsó rakpart lépcsőin, nyáréji locsogás a Dunánál... Következik-e valami abból, hogyha „a válladra hajtom a fejem?” Ez esetben: nem. Ez baj. Mi történik, ha egy boszorkány sóvárog a megváltás után, avagy: hogyan lehet kiszabadulni a gonosz varázsló karmaiból? És végül az utolsó kérdés: „Csak én vagyok magányos?”

Tényleg volt eső július első felében, és hűvösebb is lett, de legalább nem volt mindenütt olyan iszonyatos tömeg, legalábbis arra Szigliget felé, ahol én úszkáltam, esőben is jó nagyokat a Balatonban. A víz persze már nem volt a régi; a parton meg sok fát kivágtak...

Július 16-án már két napja itthon voltam, és este kilenc órakor pontosan megjelentem a lebontásra ítélt Sipos maradék kertjében.

Ákosék már ott ültek mindhárman, s rám vártak az egyik kellemes sarokasztalnál. Bágyadt volt a forgalom. Ha öt asztalnál ültek még rajtunk kívül.

A pincér mégse jött. Először más pincérekkel

beszélgetett, aztán meg valami barátai jöttek be, azokkal tűnt el. Végre Ákos előkerítette és sikerült odacsábítanunk az asztalhoz. Sipos-halászléveket rendeltünk, ők már előzőleg söröztek.

– Három halászlé – mondta unottan és már menni akart.

– Négy! – mondta Magda.

Csodálkozva nézett, aztán engem is észrevett, tudomásul vette.

– És kérünk bele sok belsőséget – mondta Magda, és kérdően rám nézett –, ugye?

– Persze – mondtam –, és ha lehet, haltej is legyen benne!

A blazírt felszolgáló – mert szerintem csak az volt és nem pincér – egy szót se válaszolt, és azt se kérdezte meg, hogy én mit innék, vagy mit innánk a halászléhez, már ment. (Egész idő alatt menőben volt, amíg a rendelést felvette.)

– És kérünk szépen kenyeret, még a halászlé előtt – szóltam utána, egyrészt mert éhes voltam, másrészt, hogy bosszantsam. Persze: kenyeret nem hozott, én kerestem egy viszonylag teli kenyérkosarat, bóklászva az asztalok között, és odahoztam.

Sós, paprikás – illetve Irma csak sós – kenyeret majszolgattunk (én ezt még annak idején apámtól tanultam), és a nyárról és a politikáról beszélgettünk. (El ne felejtsem: só volt az asztalon, de a pirospaprikát már úgy kellett levadászni egy másik asztalról.)

– Tiszta szocializmus – mondta Ákos –, úgy látszik, itt még nem volt rendszerváltás.

– Másfelől meg: *már* lezüllött – mondta Magda –, két évvel ezelőtt még jobb volt.

Végre megjött a négy halászlé. Forrón párolgott és emberünk – talán akarata ellenére, a szakácsné jóvoltából, aki a kezébe nyomta – négy-öt darab cseresznyepaprikát is hozott hozzá kistányéron.

A lé kicsit zsírosnak tűnt és megmerítgetve benne kanalunkat láttuk, hogy ebben bizony semmiféle belsőség nincsen, se ikra, se haltej, se máj vagy egyéb finomság. Olyan szerencsénk volt, hogy a pincér újra jött, kenyeret hozott.

– Hol van belőle az ikra? – kérdezte Magdaléna.

– Tessék? – kérdezte a pincér.

– Az ikra!

– Milyen ikrára tetszik gondolni?

– Halikrára – mondta Magdolna és hátradőlt a székében, a pincért pimaszul fixírozva.

– Ez kérem halászlé – mondta a pincér.

– És maga szerint a halászlében nem lehet ikra? – kérdeztem Magda segítségére sietve.

– Az kérem belsőség csészében, de azt konzervből csináljuk.

– És hova lesz a halak ikrája, meg a haltej és egyebek? – kérdeztem.

– Mondom kérem: az konzervből készül.

Láttuk, hogy az eset reménytelen.

Most se kérdezte meg, hogy mit iszunk, bár az ő

sőreik már elfogytak, és én még semmit se rendeltem.

Úgyszólván összerándult az arca, amikor már éppen ellépett az asztaltól, de Ákos utánaszólt:

- Innánk is valamit!
- Tessék?
- Innánk is valamit!
- Tessék kérem!
- Én egy fröccsöt - mondta Ákos.
- Én is - mondta Magdolna.

Irmára néztem.

- Én egy pohár szódát kérek - mondta Irma.
- Milyen vörösboruk van kimérve? - kérdeztem.
- Csak egyfajta!
- És az milyen?
- Villányi!
- Cabernet?
- Nem kérem!
- Merlot?
- Az.

Miután így kifaggattam a titoktartó pincért, egy decit rendeltem.

Mikor végre elment - megkönnyebbültünk, de egyben diadalt éreztünk, hogy sikerült rendelni -, Irmához fordultam:

- Maledictus piscis in tertia aqua!
- Mi van?
- Átkozott a hal a harmadik vízben!
- Hogyhogy?
- Az első víz: amelyikben úszik; a második:

amelyikben megfőzik. És a harmadik: ha vizet iszunk rá!

– Mit kell rá inni?

– Bort.

– De nem vöröset! – mondta Magdaléna. – Szerintem azt csak a marhahúsra lehet!

– Szerintem nem. Szerintem a kicsit csersavas vörös a legjobb az igazi halászlére. Lehet, hogy más a helyzet a nyugatias, satnya hallevésekkel.

– Nem szeretem a vörösbort – mondta Irma.

Végül asztali fehéret ivott, két decit, tisztán.

– Maga tud latinul? – kérdezte Magda.

– Ez túlzás. Tanultam.

– Miért? Egyházi iskolába járt?

– Nem. Különórában, a suliban, de elég keveset. Egy-két évet. Apám akarta. Akkor még azt hitte orvos leszek. De elfajzottam.

– Az apja orvos?

– Az volt.

– Meghalt?

– Meg.

– Öreg volt?

– Öreg.

– Nem akar beszélni róla?

– Nem.

– Mint civil se?

– Most inkább ne...

– Na jó! Aquila non captat muscas!

– Maga is tanult latinul? – kérdeztem.

Magda a fejét csóválta.

– Nem. Nekem az apám mondta mindig ezt.

– Mi ez? – kérdezte Irma. – Mit jelent?

– A sas nem fogdos legyeket! Az apám mindig akkor harsogta ezt, amikor az anyám valamiféle házimunkára akarta rávenni.

A halászlé tényleg kicsit zsíros volt – jólesett rá a vörösbőr – a két pontyszeletke iszonyú szálkás.

– Hiába! Már a régi Sipos se a régi!

– Lehet, hogy már sajnálni se fogjuk, ha lebontják?
– kérdezte Magda.

– A házat igen, a helyet. Az az új, procc kizsebelő, ott a Fő téren...

– Volt már ott, tanár úr? – kérdezte Ákos.

– Nem! Nem is megyek! Láttam az árait!

– Azt mondják egész jól főznek!

Irmát mintha iszonyatos szomjúság fogta volna el, szinte egy húzásra kiitta a borát és utána rögtön még egy kis konyakot rendelt. Úgy látszik, ő is zsírosnak találhatta a halat.

A konyak után még egyet kért és közben még megitta a szódavizet.

Nem tudtam, jól látok-e, hogy enyhén kancsalítani kezd. Vagy mindig is egy kicsit kancsal lett volna? Csak nem vettem észre?

És – talán az erős paprikától, amiből majdnem egy felet a levesébe aprított – mintha folyamatos pirulásban égett volna.

Azt hiszem, nem beszéltünk semmi „fontos” dologról a Siposnál; és mégis, amikor eljöttünk, úgy fél tizenkettő – vagy inkább tizenkettő – felé, úgy éreztem (és azt hiszem: úgy éreztük), hogy nagyon fontos találkozás volt, bár fogalmunk se volt, hogy miért. Mintha lényeges lépéseket tettünk volna előre valamilyen irányba... De merre? Talán: egymás felé? Ez így túl egyszerű volna. De később is sokat emlegettük ezt a Sipos-féle halászlevet, meg az egész halászlevezést.

Magda és Ákos a hatos buszra szálltak. Együtt laktak, most nyáron, Magda egyik nagynénjének lakásában, valahol a Nyugati felé.

Kiderült, hogy mi Irmával gyalog megyünk, mivel mindketten budaiak vagyunk, sőt: második kerületiek. Hűvösödő nyári éjszaka volt, és a vakító utcai lámpák ellenére jól látszottak az erősebb fényű csillagok. A Duna felől finom szellő lengedezett, ezért közös elhatározással kimentünk az Árpád fejedelem útjára.

*

Irma belém karolt, ami megdöbbenett.

Eddig inkább ellenséges volt, és abszolút tartózkodó.

Mintha mindig egy kicsit dühös lett volna rám és Magdára is.

Kellemesen érintett, hogy belém karolt, bár egy kicsit zavarba is jöttem.

Ezt megérezhette, mert egy idő után kihúzta a karját.

Szerencsére, éppen ekkor egy hatalmas kecskebéka – kecskebéka? – bukkant elénk a vízmű előtt. Egy fűcsomón ült az út szélén, a lámpa fénykörében és a torka lüktetett.

Lehajoltunk hozzá, nem mozdult.

– Talán terhes – mondta Irma.

– Petézik – korrigáltam.

Hopp! Hatalmas, gyönyörű ívben felugrott, és eltűnt a sötétben.

Ahogy a Margit-híd felé indultunk, egy egész rövid útszakaszon – a lejáróig – még legalább három-négy kisebb-nagyobb békával találkoztunk.

– Mi lehet ez? Honnan jöhetnek? – kérdeztem, de Irma persze nem tudott válaszolni.

A lejárón lementünk az alsó rakpartra. Már nem volt forgalom, csak nagynéha húzott el egy-egy autó, általában személykocsik, ritkán kamion. A lépcsőkön lementünk egészen a vízhez, és először csak álldogáltunk fecsegve – ekkor tudtam meg, hogy Ákos és Magda most együtt lakik –, aztán Irma leült a lépcsőre és én is leültem.

Irma dudorászott, egy botocskával csapkodta a vizet, és kis kavicsokat keresett, azokat bedobálta. Figyelte, hogy csobbannak. A szél kellemesen locsogtatta a Dunát; neki-neki csapódott a lépcsőknek, felfröccsent és egy-egy cseppjét néha kezünkön éreztük.

Mit csinálók én itt? – gondoltam. A helyzet kezd jelentőségtelivé válni. De az egész üldögélés kellemes

volt.

Én is dobáltam a kavicsokat.

Egyszer csak Irma közelebb csusszant hozzám, újra belémkarolt és a vállamra hajtotta a fejét. Vagyis inkább az arcát szorította a vállamhoz.

– Baj, hogy a válladra hajtom a fejem? – kérdezte.

– Nem – mondtam, és magam is meglepődtem, hogy milyen szárazra sikerült ez a nem.

Talán a tegezés miatt?

Túl gyorsan, túl direkt módon érkezett. Túlzottan elszánás-szerű volt.

Irma is megérezhette, mert felült és elengedett.

– Elnézést tanár úr! – mondta sértetten.

Valamit arról makogtam neki, hogy ő milyen helyes, de hogy értse meg, hogy így hirtelen nem keverhetem össze még jobban az életem, magánélet és rendelő, ez már sok volna, maga a magánélet is eléggé össze van keverve.

– De hát nem arról volt szó, hogy maga velünk civil? – kérdezte. – És a Sipos nem rendelő. Se ez a lépcső.

– Igaza van! – mondtam. – Talán: meg kellett volna maradnom civilnek, de a rendelőben!

– Fantasztikus egy pofa! – mondta Irma. – Se hús, se hal. Igaz, hogy a fiúk mind ilyenek!

– Mind?

– Igen! Mind! Vagy olyan bummm bele bumburnyákok!

Hallgattunk. Tiszta szerencse volt, hogy a víz a

lábunk alatt olyan kellemesen csapkolódott, helyettünk is locsogott, így a némaság nem volt olyan elviselhetetlen.

– Maga se tudja, hogy mit akar! Szerintem maga most szívesen csókolózna velem, vagy akár le is feküdne, vagy mit tudom én, de nem engedi meg magának. Miért? Miért nem? Az Isten verje meg!

És már sírt.

Behajította a kezében tartott botot a vízbe, felugrott és elszaladt.

Utánaszaladtam.

Ment fölfelé, aztán be a Frankel Leó utcába; hazafelé igyekezett.

Mikor végre utolértem, hátra sziszegte:

– Ne jöjjön a közelembe! Érti? Ne jöjjön a közelembe!

És újra sírva fakadt.

Szerintem a borra megivott két konyak dolgozott benne, de ez csak kihozta a dolgokat.

Amúgy csak egy pirulásig jöttek volna fel.

Hiába.

In vino veritas!

Borban az igazság.

Ez a latin közmondások estéje volt.

Kicsit messzebbről hazáig kísértem Irmát, és megvártam, amíg a házmester beengedi, aztán én is hazamentem.

*

Öt nap múlva Magdával találkoztam a Skála

áruházban.

- Mi újság? – kérdezte.
- Semmi különös – feleltem.
- Nem járnak még Irmával?

Kicsit meglepett a kérdés.

- Irmával? – kérdeztem.
- Na persze! Amikor otthagytuk magukat az éjszakában, Ákos azt mondta, hogy most vagy soha!

- Ezt hogy értette?

- Pali halála óta Irma keresi a megváltást.

- A megváltást?

- Ezt ő mondja így! – mondta Magda, és nevetett. – Pillanatok alatt mindenkibe beleszeret és aztán fél pillanat alatt csalódik. Pláne, ha kipróbálja.

- Nem próbáltuk ki – mondtam csendesen.

*

Tíz-tizenkét nap múlva Irma felhívott telefonon.

Fogalmam se volt, hogy ezt az új albérleti számomat hol szerezhette meg. De aztán anyám említette, hogy őt hívta fel, „régiből”-ként mutatkozott be, és kérte „az új albérletem” telefonszámát. Mivel ilyen tájékozottnak mutatkozott, anyám megadta neki, bár enyhe gyanakvással. (Anyám N. L.-né; Irma egyszerűen a névazonosságból indult ki és a telefonkönyv alapján próbálkozott, sikerrel.)

- Találkoznom kell magával – mondta Irma –, még ma.

- Te jó Isten! Ezt komolyan mondja?

Este fél tíz volt.

- Na jó - mondta irgalmasabban -, lehet holnap is.

Megállapodtunk, hogy másnap a Kálvin téri templom előtt találkozunk, este fél hétkor.

*

Hiába értem oda fél hét előtt valamivel, Irma már ott volt, és hamburgert evett.

A Szabadság-híd felé indultunk, aztán fel a Gellérthegyre.

- Most magyarázza el nekem, hogy mi van velem, vagy pedig azt, hogy mi van magával. Melyikünk a hülye?

E rövid bevezető után kicsit enyhült a helyzet.

Fagylaltot vettünk, és Irma elmesélte, hogy Magdalénáék összevesztek, Ákos hazaköltözött a szüleihez, aminek azok nagyon örültek. Ákos szülei ugyanis abnormálisnak tartják Magdalénát, és szerintük *egy csapás*, hogy az ő fiuk ennek „a szerencsétlen ütődött”-nek udvarol.

- Szerintem ők az ütődöttek - mondta Irma - és boldogok lehetnének, hogy a fiacskájuk esetleg majd őt veszi el. Szerintem Magdolna tízszer olyan okos - tette hozzá meggyőződéssel.

- Maga szerint a lányok általában okosabbak, mint a fiúk, nem? - kérdeztem.

- Egyértelműen.

- Azt hiszem, van valami igaza - mondtam -, de ilyen sommásan azért ez is előítélet.

- Jó, hogy maga ilyen józan és mérsékelt - mondta

gúnyosan.

– Nem vette még észre, hogy ezzel semmire se megy? Így nem lehet tökön ragadni a dolgokat!

Általában nem szeretem, ha a hölgyek ilyen erőteljes anatómiai hasonlatokkal élnek, de most nem zavart.

Irma igazságkeresése némileg magával ragadott.

*

A Gellérthegyen megnéztük a sziklakápolnát és a Pálos-kolostort, aztán felkapaszkodtunk a Citadellához, ahol kávéztunk, kólát ittunk és legalább negyven forintért használtuk a távcsöveket. Megállapítottuk, hogy a Belgrád rakpart ablakain nem lehet elég jól belátni velük. Aztán a sziklás oldalon ereszkedtünk lefele és végül kiültünk az egyik kiugróban a kilátópadra, nem messze Szent Gellért feje fölött.

Tudtam, hogy Irma nem hiába vonszolt ide, majd még visszatérünk a találkozásunk elején elhangzott alapkérdésre, így is lett.

– Nos? – kérdezte.

– Nos? – kérdeztem vissza.

– Maga hülye vagy én?

– Ezt fejtse ki egy kicsit bővebben.

– Amikor a Duna-parton ültünk – kezdte, és fantasztikus, most nem pirult el –, én úgy éreztem, hogy maga is egy kicsit kedvel és nem tart kifejezetten rusnyának.

– Ez így van – mondtam.

- De maga fél tőlem?

- Nem félek - mondtam -, akkor nem ülnék itt magával a Gellérthegyen.

- Jó. Akkor most én mondok valamit magának: én azt hiszem, hogy magával erőteljesen rokonszenvezek, persze aztán időnként annál jobban utálom.

- Ez megtisztelő - mondtam.

- Most viccel?

- Nem. Komolyan mondom.

- Maga elviselhetetlen.

- ?

- Néha azt hiszem, hogy nincs egy őszinte szava. Hallgattunk.

- Nem meri megengedni magának, hogy éljen? - kérdezte.

- Igyekszem megengedni, de nem mindig megy!

- Én azt hiszem, átok alatt vagyok - mondta Irma.

- Miből gondolja?

- Folyton közeledni akarnak hozzám olyanok, akik nem kellenek. Akihez meg én közeledek, annak ez nem kell.

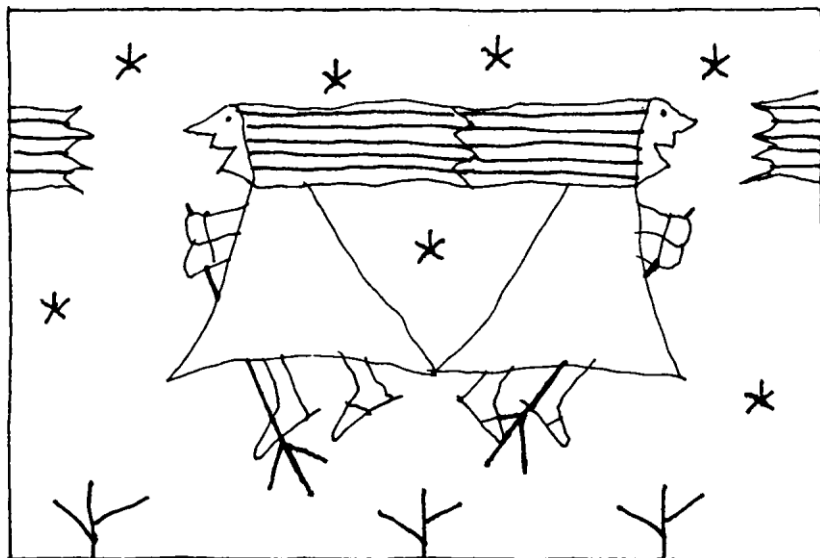
- Nem erről van szó!

- Hanem miről? Mondja meg.

- Tudja, hogy a Gellérthegy a boszorkányok hegye? - kérdeztem.

- Nem tudtam - mondta. - És én boszorkány vagyok?

- Bizonyos értelemben... igen!

- Kösz szépen.
- Az a boszorkány, akire én gondolok, rendkívül rokonszenves és vonzó személy.
 - Na tessék! A végén még udvarolni kezd! Már ahogy maga tud!
 - Különös sorsa van, fontos ember.
 - Kiról van szó?
 - Kundrairól!
 - ?
 - Nem ismeri Kundrit?
 - Nem én!
 - Kundri történetét?
 - Mondom, hogy nem! Ez megint valami mese?
 - Történet - mondtam.
 - Azt hiszem, utálok a maga meséit! Pláne, ha

operákat mesél el! Az már majdnem olyan, mintha egy filmet mesélne! Ez is opera?

– Ez is – vallottam be kissé szorongva vagyis opera is van belőle, de eredetileg egyszerűen egy történet, amit többen is megírtak, feldolgoztak.

– Maga opera-buzi?

– Nem szeretem különösebben az operákat – mondtam –, és én is nehezen viselem el, ha egy testesebb hölgy vagy úr még sokáig énekel, miután megölték. De úgy látszik, a fontosabb történeteket operának is feldolgozták. Régen a színház egyébként is jobban hasonlított az operára, mindig volt benne zene meg tánc és ének.

– Ha muszáj, meséljen – mondta Irma –, ha egyszer nem tud egyenesen válaszolni. Mert persze ahhoz erő kell. És valamiféle őszinteség.

– Kösz – mondtam. – Most én mondom, hogy kösz!

– Na jó, akkor kezdjük el, ha csak így megy. Mi van ezzel a boszorkánnyal?

– A történet hosszú – mondtam, és kicsit szorongva keresgéltem a fejemben, hogy hol is kellene elkezdni.

– Nem baj, ráérek – mondta Irma –, remélem maga is, és nem kell felállnia és elmennie a saját története kellős közepén. Bár már ezen se lepődnék meg! Volt már ilyen palim. Tisztára lökött volt! Üldögéltünk és egyszer csak felugrik, hogy neki el kell mennie. Persze lehet, hogy valami velem nem stimmel. Tőlem kell mindenkinek menekülnie. Talán tényleg boszorkány vagyok, csak én még nem tudom, sajnos. Viii...! –

vicsorgott rám. – Vagy talán vámpír?

– Csak az lehet vámpír, akit már egy vámpír megharapott, és leszívta a véré. Legalábbis az én ismereteim szerint.

– Mit tudom én! Hátha ez már megtörtént velem! Valamikor álomban, amikor aludtam. Mit néz?

– Nézem, hogy van-e árnyéka – mondtam. – Mert az igazi vámpíroknak nincsen.

– Lehet, hogy még előbb meg kellene szívnom magamat egy kis friss vérrel – mondta Irma. – Lehet, hogy magán fogom kipróbálni!

Megint vicsorgott, és felém meresztette a körmeit.

– Félek – mondtam.

– De nem eléggé!

Csobogott a vízesés, turisták rikoltoztak és lent a városban kigyulladtak az első fények és fényreklámok, bár még világos volt.

– Kundri a Grál várának környékén élt, a hegyi erdőben; rettenetesen csúnya volt.

– Kösz!

– Várja ki a végét! – mondtam. – Tudja, kik a Grál-lovagok?

– Valami nemeslelkűek...

– Igen, és...

– Alighanem maga is egy Grál-lovag, nem?

– Sajnos ezzel nem büszkélkedhetek.

Hallgattunk.

– Mi van?

– Ha mindig közbevág, nem tudom elmondani.

- Ki az a Grál, akinek ezek a lovagjai?
- Leginkább talán egy tál. Egy nagy tál.
- Leginkább?

- Mert ezt sokféleképpen mesélik. Mindenesetre ófrancia és más nyelveken az ehhez hasonló szó tálát jelent. Azt mondják, ez az a tál, amiből az utolsó vacsorát ették Jézus és tanítványai. Ebbe mártott Jézus egy kenyérdarabot Júdással együtt, és erről ismerték fel, hogy ő lesz az, aki Jézust elárulja. Mert Jézus előre megmondta: aki velem együtt márt a tálba, az árul el engem. Később Arimathiai József ebbe a tálba fogta fel Jézus véré, amikor a római katona lándzsájával megszúrta az oldalát, hogy lássa, él-e még. Később ezt a tálát kehelyszerűen ábrázolták, ahogy a mise közben is kehelyben változik át a bor Jézus vérévé... Voltak, akik azt mondták, hogy nem a tál szóból jön a Grál neve, hanem a latin *sanguis realis*ből. Az igazi, a valóságos vér. Jézus vére. Azt is mesélték, hogy a Grál tulajdonképpen egy hatalmas drágakő. Egy diadém. Ez Lucifer, a bukott angyal koronájából esett ki, amikor az égből a földre lökték, és zuhant lefelé. Ezt az angyalok felkapták, és később ebből készült az a tál vagy kehely...

- És hogy jön ide Kundri?

- Ezt a tálát vagy kelyhet a Grál-lovagok a Grál várában őrzik, Mont Salvat hegyén, azzal a lándzsával együtt. Ezek a lovagok örökifjak és nincs szükségük földi ételre és italra, csak az áldozásra, az Úrvacsorára, amikor a Grálból a bort Krisztus

véreként isszák és hozzá az ostyát vagy kenyeret Krisztus testeként eszik. Ezeket a szentségeket királyuk szolgáltatja ki nekik. Első királyuk volt Titurel. De ő, úgy látszik, annak ellenére, hogy örökéletű, már nagyon megöregedett. Szeretne meghalni. Szeretné fiának, Amfortasnak átadni ezt a tisztséget. De ekkor nagy baj történik. És most jön Kundri.

– Persze: mindig a nők hozzák a bajt!

– Nem egészen!

– De a nyakam teszem rá, hogy ő is benne van! Ha baj van, nő van benne, ezekben a férfi-történetekben.

– Szóval: él egy nagyhatalmú gonosz varázsló, Klingsor. Aki az egész világ fölötti hatalmat magához akarja ragadni. Fekete mágus. Sokat tud, de minden erejét a rosszra használja. Ő tartja hatalmában Kundrit is.

– Na persze!

– Meg akarja szerezni a bűvös erejű lándzsát a Grál-lovagoktól, mert ez, a gonosz kezében a világalom eszköze lehet. Jó kézben gyógyító és védelmező erejű... Arra kényszeríti bűvös erejével Kundrit, hogy hagyja el a Grál-lovagokat, akiknek szolgál és akiknél megváltást keres, és az ő kertjében öltse fel gyönyörű szép igazi alakját és csábítsa el az arra lovagló Amfortast, hogy elvehessék tőle a lándzsát.

– És erre hajlandó?

– Ilyenkor úgy érzi, hogy ez a szerelem fogja őt

megváltani. Holott az a sorsa, hogy csak olyan férfi szabadíthatja ki Klingsor rabságából, bűvöletéből, amivel mindig újra magához parancsolja, aki ellen tud állni csábításainak.

– És Amfortas persze ellenáll! És ő a maga eszményképe! Remek!

– Tévedés. Amfortas elbukik. Szerелеmbе vegyül Kundrival és ellopják tőle a lándzsát³ és ezzel a lándzsával meg is sebesítik. Ezek, Klingsor kezétől, a rosszra használt lándzsával, gyógyíthatatlan sebek. Mindig újra felfakadnak, amikor Amfortas a bort és a kenyeret, a vért és a testet, a szentségeket ki akarja a lovagoknak szolgáltatni, létre akarja hozni az átváltozás csodáját. Titurel már öreg, koporsójában fekszik, várja a halált, nincs ereje a lovagok táplálására, Amfortast pedig a fájdalom tartja vissza.

– És minderről Kundri tehet.

– Klingsor. És Amfortas. Aki elbukott.

– És maga nem akar elbukni.

– Még nincs vége!

– És egyáltalán: ezek a Grál-lovagok egész nap csak azt várják, hogy enni adjanak nekik?

– A Grál lovagjai mindenütt megjelennek földkerekségszerte, ahol igazságtalanság készül, vagy

³ Ami a Grál-legendát illeti: barátom és kollégám egybemeséli a különféle forrásokat; Kundryt végig Kundrinak írja feljegyzéseiben és az ő alakját elsősorban Richard Wagner *Parsifal* című operája alapján vázolja fel.

ahol ártatlanokat kell megvédeni, gyengébbeket megmenteni.

– Ez régen lehetett! Manapság, úgy látszik, nem császkálnak már semerre! Nem kaptak enni?

– Nem maradt annyiba a dolog. Jóslat érkezett, talán éppen Kundritól, hogy egy együgyű balga, ki szívében szelíd, ez fogja majd Amfortast meggyógyítani, s a Grál ügyét megmenteni. Visszaszerzi majd a lándzsát Klingsortól, mert csak ezzel gyógyíthatja meg Amfortas sebét. S ezzel veszi ki a világhatalmat a gonosz kezéből, hogy ő maga *ne* gyakorolja. Lemondjon róla. Szabadságot adva a világnak. Ennek az együgyű balgának, aki egyszer majd a Grál várába elvetődik, meg kell kérdeznie, hogy mitől szenved Amfortas. E kérdéséről lehet őt felismerni.

– És? Még soká kell várni?

– A dolog már megtörtént, történetünk szerint. (És talán mindnyájunkkal újra meg újra megtörténik.) Az együgyű balga Parsifal. Anyja a világtól elvonulva egy erdőben nevelte őt, nehogy kóbor lovaggá legyen, mint amilyen az apja volt. De kiütközik az apai vér, Parsifal elindul, hogy lovaggá legyen, s a lovagi iskolán azt tanulja, hogy *nem illik kíváncsiskodni*, más emberek ügyeire kérdezni. Ahogy a világban bolyong, a Grál várához jut és megdobbán a szíve, érzi, ide készült egész életében. Bevezetik a király elé, látja Amfortas szenvedéseit, de nem mer kérdezni. Másnap, amikor felébred, egy mezőn találja magát.

Eltűnt az egész csodálatos vár, a hegy, a lenyűgöző, vonzó emberek. Talán csak Kundri maradt nyöszörögve egy bozótban, mert érzi, hogy Klingsor újra szolgálatába akarja fogni, és valószínűleg ő világosítja fel Parsifalt is, hogy mit mulasztott el. *Parsifal ettől kezdve egész életében keresi a Grál várát.* A Grál várát keresi, hogy *mulasztását* jóvá tegye.

– És? Sikerül?

– Klingsor megpróbálja a gyönyörű és szerelmes Kundri csábító erejével Parsifalt is megrontani.

– Aha! A régi mese!

– De nem sikerül. Parsifal ellenáll. Végül újra megtalálja a Grál várát, legyőzi Klingsort, és ezzel megváltja Kundrit is Klingsor hatalmából. Titurel békén üdvözülhet, Amfortas meggyógyul, s a Grál királya ő lesz, Parsifal.

– Minden jó, ha vége jó!

– A Grál lovagjai újra erőre kapnak, és szétszéledhetnek a világban a jó ügyeket pártolni.

– Hadd látom, hol vannak?

– Itt!

– Mégis maga lenne az?

– Ezzel nem biztathatom. Azon, hogy itt, inkább azt értettem, hogy talán itt bennünk. Mindnyájunkban. Nézze meg: milyen rémes volt ez a huszadik század!

– Hát épp ez az! Nem valami Grál...

– De a rémségeknek vége lett. Először legyőzték a fasizmust, aztán a bolsevizmust, és bár most is van sok iszonyat, de úgy tűnik, úgy van, mint a mesében:

győz a jó. Győztek a demokráciák.

– Azok olyan jók?

– Nem olyan jók, mert az ember maga se olyan jó, de még mindig a legkevésbé rosszak.

– Szóval akkor most mit kezdjek az életemmel? Dolgozzak, hogy ehessenek, egyek, hogy dolgozni tudjak?

– Azt hiszem, *így* nincs válasz erre az okos kérdésre.

– Hogyhogy így? Hát hogyan van?

– Így, ilyen egyenesen nincs. Annyi minden van az életben, amit alig lehet megfogalmazni, és ami mégis egészen átszövi, ha az ember egy kicsit elengedi magát, akkor ezt érzi.

*

Alig beszélve jöttünk le a hegyről.

Lent, az Erzsébet-hídnál, Irma megint bekeményített.

– Én itt most villamosra szállok – mondta hirtelen a kilences megállójában, és fellépett az induló kocsi lépcsőjére. – Viszontlátásra!

Elgondolkozva néztem utána.

*

A nyár folyamán még egy hosszú levelet kaptam Irmától. Négy ívoldalt írt tele egészen apró betűkkel. A levél fő kérdése ez volt:

„Csak én vagyok magányos?” És a levél arról szólt, hogy ő úgy látja, valamennyire mindenki ért az emberi kapcsolatokhoz, csak ő nem.

Erre azt válaszoltam – szintén levélben –, hogy ez közös érzésünk sokunknak és mindenféle panaszokat idéztem nyomtatásban is megjelent naplókából, levelekből.

Irma erre, ismét levélben azt válaszolta, hogy én őt ne vigasztaljam. És azt fűzte hozzá, hogy szerintem mindenki ért ahhoz – már a kisgyerek, sőt a kiskutya is –, hogy kialakítsa a maga imázsát. Vagyis meg tudja mutatni a többieknek, hogy ő milyen, „látjátok, én ez vagyok”, és ettől a többiek számára elfogadhatóvá válik. Mert aki magát elfogadja, azt a többiek is elfogadják. Aki magáról tudja, hogy milyen, arról a többiek is tudják. De ő nem tudja, hogy milyen. „Ki vagyok én?” – kérdez a levélben, és válaszol is rá: „Nem tudom. Fogalmam sincs.”

Azt is hozzáfűzte még, hogy szerintem ez az imázs – hazugság. Az emberek valahogy „megcsinálják magukat”, de neki ehhez nincs semmi kedve, ő az szeretne lenni, aki valójában, de azt meg nem tudja, hogy milyen és hogy ezt hogyan kell csinálni.

És mivel ő nincs meg a maga számára se, ezért ő nem létezik a többiek számára. „Ezerszer fordul velem elő, hogy megszólalok, és a többiek úgy beszélnek vagy úgy beszélgetnek tovább, mintha nem hallottak volna tőlem egy hangot sem. És látom, hogy a többiek egymásra figyelnek, és ezért *van kedvük* beszélgetni. Rám meg nem figyel senki, egyszerűen valahogy nem is tudnak meghallani, és ettől még az a kevés kedvem is elmegy, ami lett volna. Ezért most a

múltkori kérdőjelet törölöm, hiszem maga úgyse válaszolt rá, és most kérdőjel nélkül írom le: *Csak én vagyok ilyen magányos.* Úgy látszik: nincs mit tenni.”

A levél kicsit szorongató volt.

De láttam a naptáramban, hogy már csak két nap van szeptember első csütörtökéig, amikorra az első őszi találkozásunkat megbeszéltük, a rendelőben, még a Siposnál.

Így erre a levélre nem válaszoltam.

Eszembe villant, hogy megpróbálom Irmát felhívni telefonon, de aztán arra gondoltam, hogy ez félreérthető lenne és tovább gubancolná kapcsolatunkat, amit pedig éppenséggel kicsomózni és simábbá tenni szerettem volna.

HATODIK FEJEZET,

melyben Magdaléna egyedül jelenik meg, és barátairól mesél. Barátság és szerelem – örömek vagy gyötrelmek forrása? Egyedül élni nem jó, családban élni rémes! Hát akkor? Nekem te kellesz, neked ő kell, és neki megint csak más – emlékezés egy régi viccre és egy emlékkönyvbeli költeményre. A pszichológus és Magdaléna szólót esznek; elhatározzák, hogy ezentúl beszélgetéseiket mindig együttes étkezéssel kötik össze. Vajon miért? – Szabadság, szerelem... sivatagi korszakok.

A nyarat követően legalább három alkalommal – de talán ez négy is lehetett – Magdaléna egyedül jött. Ákos eltűnt (össze voltak veszve), Irma csak levelezett velem. E három-négy találkozás emléke egy kicsit összefolyik bennem, egybemosódik.

*

Talán még leginkább az első alkalomra emlékszem. Magdaléna kalapban jött.

Hatalmas, széles karimájú, fehérés puha kalapban, amelyik az arcát beárnyékolta. Jól állt neki. A folyosón mindenki őt nézte. Kolléganőim megjegyzéseket tettek, hogy vajon a kalapot az én kedvemért vette-e fel, és hogy honnan hozhatta. Párizsból? Amerikából?

Megkérdeztem.

– Én csináltam, nyáron, egy kalapos barátnőmnél.
Ő segített. A kalapot felakasztotta a fogasra, és most láttam, hogy lefogyott és sápadt.

– Beteg volt? – kérdeztem.

– Nem voltam.

– Ákos?

Vállat von.

– Lehet. Honnan tudja? Irma?

Bólintottam.

– Szóval beszélt a kis édes!

– Igen. Elmesélte, hogy Ákos elköltözött.

– És azt is, hogy miért?

– Nem. Azt hiszem, azt nem is tudta.

– Ákos biztos elsírta neki.

– És miért?

Újra vállat vont.

– Csak. Kirúgtam.

– Mért rúgta ki?

– Mert elviselhetetlen. Folyton más nőkön jár az esze, de nem mer nekik udvarolni. Bár lehet, hogy azóta már összeszedte magát...

– Honnan tudja?

– Megtaláltam egy naplóját.

– Kutatott a holmija közt?

Magda kivételesen egy kicsit elpirult.

– Nem! Tiszta véletlenül a kezembe került. A szennyesét kerestem a táskájában, ahová bedobálta, hogy bevágjam a mosógépbe.

Hallgattunk.

- Azt hiszem, ez most nem volt igaz; egy kicsit azért kutattam.

- És mi volt benne?

- Mármost a naplóban?

- Igen.

- Hogy mikről képzeleg. Az összes nővel, aki csak valaha is a közelébe került. Pfúj! Akkor már inkább feküdjön le!

- És most jobb?

- Jobb! - kiáltotta dacosan Magda, és aztán hirtelen hozzátette: - Fenéket! Sokkal rosszabb. Hiányzik! Unalmas.

- És miért nem szól neki?

- Még csak az kéne! Arról szó sem lehet. Jöjjön ő vissza! Kéredzkedjen!

- De nem mer!

- Ha fontos neki: mer! De úgy látszik, nem fontos... Maga találkozott vele?

- Nem. És maga? Jár az iskolába?

- Járok.

- Milyen?

- Szar.

- Miért?

- Olyan, mint a többi! Unalmas. Sok hülye krapek, lökik a sódert. És semmit nem értenek, én se.

- A tanárok vagy a gyerekek?

- Mind. Mind ilyenek. Törekszenek!

- És mi van Irmával?

- Irma? A Lalival mászkál moziba, meg színházba.

A múltkor láttam őket fagylaltozni. Irma olyan komor volt, hogy én a Lali helyében elszaladtam volna a fagylalttal.

– Nem találkoznak?

– Még nem találkoztunk. Csak így futólag. Én most ugye a másik suliba járok, ő meg augusztus végéig vidéken volt, Orosházán, a nagynénjénél. De azt hiszem, most hétvégén összejövünk. Valami buli is lesz. Nincs kedve eljönni egyszer egy bulira?

– Most nem szeretnék – mondtam. – Majd talán később, egyszer.

Üldögéltünk.

– Rágyújthat – mondtam.

– Kösz! Most nem akarok – nevetett –, ahogy maga nem jön buliba. Nem, de tényleg, nyáron úgyszólván leszoktam.

– Miután Ákos elment?

– Aha. Fogadalom.

– Hogy talán visszajön?

– Lehet. De inkább: hogy tisztázódjanak a dolgok.

Újra hallgattunk.

– Ugye meséltem már magának az intézetről?

– Mesélt.

– Meg arról is, hogy ott mindenki azt várta, hogy ha majd kimehet innen, akkor minden jó lesz. Barátai lesznek, szerelmes lesz, egyszóval: boldog lesz.

– Nem egészen ezt mesélte, ha jól emlékszem. Mintha olyasmiről lett volna szó, hogy odabent minden lány arra készült, hogyha kijön, kurva lesz.

– Jó, jó, tudom, hogy mondtam ilyet, de ez így hülyeség. Vagy legalábbis csak félig igaz. És ez a másik fele is megvolt, hogy mindenki a boldogságra készült.

– És? Nem boldogító már az magában, hogy az ember szabadon jöhet-mehet?

– De! Az első hetekben iszonyúan élveztem! Még most is elfog néha a mámoros öröm az utcán, hogy csak úgy megyek és akkor állok meg, amikor akarok, oda megyek, ahová akarok és senki nem pofázhat bele. De azt senki nem mondta nekünk, hogy a barátság meg a szerelem az nem tiszta gyönyör.

– Ezt nem szokták mondani. A filmek se mondják. Gyakran még a könyvek se. Csak a jobbak a könyvek közül. De azt hiszem, egyszer már beszéltünk erről!? Irma mondta is, hogy a szerelem sötét verem.

– És ez se igaz!

– Nem. Barátkozni jó, szerelmesnek lenni jó, jó ha tágulnak az emberi kapcsolatok. Csakhogy ez mindig kétpólusú. Több benne az öröm, de több a gyötrellem is.

– Csakhogy erre senki nem figyelmeztet. És akkor hogy lesz ez a családban? Az még rémesebb? – Magda rám nézett.

– Maga szerint milyen?

– Szerintem: még rémesebb!

– Magányosan élni jobb?

– Nemrégén még azt mondtam volna, hogy: jobb! Akkor szabad az ember! De most nem mondom. Ez is

pocsékrossz tud lenni!

- Kierkegaard nevű dán filozófusnak van egy vastag, kétkötetes könyve. Magyarul is megjelent. Az a címe: *Vagy-vagy*. Az egyik vagy: magányosan nem lehet élni. A másik vagy: családban nem lehet élni. De az egyiket *választani kell!* Akkor már inkább: a család, több a baj, de több az öröm is, tágabb az emberi élet köre.

- Vagy... - és Magda egy hurkot mutatott a nyaka körül.

- Ez viszont: megfutamodás a probléma elől! Az indiaiak szerint hogyha így lépünk ki egy élethelyzetből, akkor következő életünkben ugyanebbe az élethelyzetbe kerülünk, csak még súlyosabb körülmények között. És ez egészen addig ismétlődik, amíg a dolgot meg nem oldjuk itt, a földi életben!

- Lehet benne valami - dünnyögte Magda. - És ez a pofa melyiket választotta?

- Ő magányos maradt, mert alkalmatlannak, elégtelennek ítélte magát a házasságra. Tudatosan kiábrándította magából a menyasszonyát, Regina Olsent.

- Remek fickó! Köszönöm szépen! De legalább becsületes.

- Kierkegaard szerint, ha az ember rájön, hogy az életnek csak az abszolútumhoz képest van értelme, vagy hogy is mondjam, hogy csak az adhat neki értelmet, ha Isten felé törekszünk, akkor előbb a

végtelenség lovagjává válik, ami azt jelenti, hogy *mindenről lemond*. Az ilyen ember még nem hívő, mondja Kierkegaard, és önmagát is ilyennek tartja. Az ilyen ember csak „szereti az Istent”. Humora van. Ironikus. Mert mindent a végtelenre vonatkoztat. De másfajta ember a hívő, a hit lovagja. Ez is megteszi azt a mozdulatot, mint a végtelenség lovagja: a teljes rezignáció, a mindenről való lemondás mozdulatát. De ugyanakkor még egy ezzel ellentétes mozdulatot is megtesz: *teljes erőből megragadja ezt a földi valóságot*, „az abszurditás ereje által”. Hogy ez mit jelent, azt nem tudom megmondani. Azt mondja Kierkegaard, hogy ő még soha életében nem találkozott hívő emberrel, bár másfelől lehet, hogy minden második ember az. Hogy az a nyárspolgár, aki hazajött a horgászásból és most kikönyököl az ablakon és nézi játszadozó gyerekeit: hívő. Csakhogy azt kívülről nem lehet biztosan tudni, hogy valaki már mind a két mozdulatot megtette-e, a teljes lemondás és a teljes megragadás mozdulatát is, vagy még egyiket se. Hogy nyárspolgár-e vagy csak annak látszik.

– Szegény nő!

– Regina Olsen?

– Igen! És aztán mit csinált a pali? Csak gondolkodott?

– Igen. Fel-alá szaladgált nagy házának sok szobájában és minden szobában volt egy asztala. Ahol eszébe jutott valami, azt gyorsan leírta. Így álltak

össze a könyvei.

– Hát... talán jobb is, hogy nem nősült meg... És ki főzött neki?

– Azt nem tudom. Talán a házvezetőnő. De hogy inasa volt, az biztos.

– Mikor élt?

– A múlt század közepén.

– Valami rémlik! Nem ez az az egzisztencialista?

– Pontosan! Az egzisztencializmus atyja.

– Pali kedvelte. Azt hiszem, valamit Ábrahámról is írt...

– Úgy van! Ábrahámot a *hit hősé*nek nevezte. És elmagyarázta, hogy milyen lehetett neki, amikor Izsákot, egyetlen, későn született, várva-várt fiát elvitte a Moria hegyére feláldozni, mert Isten ezt kérte tőle. Ha ezt valaki akkor megtudja, *őrültnek nézheti*. Mi már ismerjük a szerencsés végkifejletet. Jön az angyal, megfogja Ábrahám fölemelt, kést tartó kezét és a bokorba mutat, ahol ott van Izsák helyett az áldozati bárány, az odakészített. És a sok hülye vasárnapi prédikátor arra biztat minket, hogy legyünk olyanok, mint Ábrahám! Mi pedig hazamegyünk, beülünk a hintaszékbe és arra gondolunk, hogy már olyanok is vagyunk, sőt... Hiszen már gyerekkorunkban végigcsurgatták a fejünkön a keresztvizet. Azt, hogy ez az isteni szó őrültség is lehetett volna vagy démoni sugallat és hogy Ábrahámnak döntenie kellett, belső erőből, ezeket a dolgokat senki nem gondolja végig, mondja

Kierkegaard és ebbe a mély gondolattalanságba pusztulnak bele az egyházak. Ebben múlik ki szklerotikusan a hivatalos kereszténység és ez Európa végveszedelme, ilyesmiket mond.

– Hm. Ez érdekes. Ezt valahogy Pali is elmesélte. Valami görög színdarab kapcsán és még valami görögöket is emlegetett.

– Igen, nyilván Agamemnont. Azt mondja Kierkegaard, hogy Agamemnónnak könnyű a dolga, ő *etikus hős*, őt mindenki meg tudja érteni. Az istenek nem adnak szelet a görög seregek hajóhadának és ő fogadalmat tesz, hogy feláldozza az isteneknek, amit a háza felé menet legelőször meglát szembejönni. És kedvenc lánya jön szembe vele, Iphigeneia. Rémes, hogy fel kell áldoznia, de ezt mindenki megérti és őt nagyra becsüli érte. *Egész más Ábrahám helyzete*. Neki csak Istennel van kapcsolata, a közösséggel nem. Nincs, aki őt kívülről igazolja. Erejét belülről kell merítenie. És: *hátha téved?*

*

Az egyik alkalommal arról beszélgettünk, hogy ha két ember jár, vagy együtt él, akkor hol az egyik szereti jobban a másikat, hol a másik az egyiket. Sőt! Gyakori, hogy az embert valaki rokonszenvével üldözi, de ő szívében egy harmadik felé fordul, esetleg ugyanilyen reménytelenül...

– Tudja, láttam egyszer egy rajzot, egy vicclapban, vagy hol, ezt soha nem felejttem el. Kis pálcikaemberek álltak kinyújtott karral körbe.

Mindegyik háttal állt a másiknak. Érti? Az első kinyújtotta karját a második felé, a második a harmadik felé és így tovább és az egész körbement, körbe ért a végén. Egy zárt kör lett belőle, de nem

két ember közötti zárt kör (ami a maga nemében szintén rémes lehet, ha féltékenyen az egész világot kirekesztik), hanem vagy negyven ember alkotta ezt a kört, úgy, hogy senki nem kaphatta meg, akit szeretett volna.

Bólogattam.

- Nagymamám emlékkönyvéből jut eszembe egy versike - mondtam.

- Halljuk!

- Ő engem szeret,
én másért lángolok,

akinek a szíve
ismét másért dobog.
S így tovább, tovább,
mást szeret mindegyik,
olyan csillagok vagyunk,
kik egymást kergetik.

– Jó! – mondta Magdaléna és nevetett. – Ezt diktálja
le nekem!

Lediktáltam.

– De!

– De?

– Ez szerintem elsősorban az ifjúkori, kamaszkori
szerelmeket jellemzi! Később azért változik,
szerencsés esetben erőteljesen változik, és elmélyül a
dolog. És tényleg kölcsönössé lesz. De ahhoz nem elég
a szerelem szintje. Ahhoz több kell.

– Több?

– Maga szerint se lehet több?

– De, én erősen bízom, hogy lehet. Csak mi lenne
az?

– Hát ez az, ezt nehéz kimondani, megfogalmazni.
A filozófia valami ilyesmit mondana, hogy a
személyiség transzcendenciája.

– És ez mi lenne?

– A bennünk lakozó isteni. A halhatatlan lélek. Igazi
énünk, ha van ilyen. Hogy ugyanis ezt érezzük meg
egymásban. Szerintem eredetileg valami ilyesmi lehet
a házasság szentsége. Az isteni részek egyesülnek
valahogyan, nem csak a testek.

– Hát ez szép lenne. Az is, ha lenne ilyen, meg az is, ha így egyesülhetnének, ahogy maga mondja...

*

Az egyik következő alkalommal Magdaléna szőlőt hozott. Ott vette frissiben a piacon egy nénitől. Fantasztikus szőlő volt. Megmostuk, tányérokra raktuk, az illata betöltötte az egész szobát.

Kint tűzött az őszi, délutáni nap. De a levegő hűvös volt már, üde.

Kinyitottuk az ablakot – bár így egy-két bágyadt darázs még betévedt – ettük a szőlőt és fecsegtünk.

Most újra megfigyelhettem azt, amit a Siposnál egyszer már átéltem, hogy így eszegetve és fecsegetve – filmekről, pletykákról, politikáról – milyen kellemesen telik az idő ezekkel az ifjakkal, nyoma sincs semmiféle erőlködésnek, nem vetünk fel és nem válaszolunk meg „lényeges” kérdéseket, s valahogy mégis *előbbre* jutunk a dologban, mint célratörő beszélgetéseinkben.

Hogy milyen dologban?

Hát igen, erre nehéz válaszolni.

Valahogy mintha sokkal fontosabb dolgokat közölnénk egymással, mint amikor fontos dolgokról beszélgetünk. Az ember több életerővel töltkezik fel. Több vigasztalást – hogy ne mondjam: több életismeretet – merít az össze-vissza kanyargó, „semmiről se szóló” beszélgetésből.

– Ezentúl mindig szőlőt veszek! – mondta Magda.

– Mindig? – kérdeztem.

- Ühüm.

- Vigyázat! Ez csak néhány hétig megy! Aztán jönnek a négyszáz forintos szőlőárok vagy most már ötszáz?

- Igaz! Szerintem idén már hat negyvenig is felmegy. Akkor almát! Azt legalább vágni is lehet. Szerintem ez jobb, mint a cigarettázás. És mit mond erről a pszichológia?

- A fontos dolgokat mindig a fehér asztalnál beszéljük meg a politikában is és az üzleti életben is. Vagy legalábbis gyakorta. És ott jobb ötletek jönnek.

- De miért?

- Szerintem a pszichológia azt mondaná: regresszió. Visszacúszás kisgyerekes állapotokba, amikor táplálnak minket. Amikor még az evés volt a legfontosabb. Orális fázis.

- Micsoda?

- Az a szakasza a fejlődésnek, amikor az erotikus örömek még a szájhoz (os, oris – latinul) kötődnek. Vissza egész a szoptatásig! Anyánk karjában ringat, mi a mellére bújunk és még halljuk is a szívhangjait, ahogy a magzatvízben lebegve, mindenhol védve, magzatkorunkban hallottuk... Görcseink kioldódnak, és tehetségesebbek leszünk, nem *akarunk* annyira...

- Ez jól hangzik.

- A *brain stormingokon* is esznek általában szendvicseket, ezt azt, meg iszogatnak. Tudja, mi az?

- Nem... Brain... agy, nem?

- Igen, pontosan. Szó szerint: *agy-viharzás*.

Rájöttek arra, hogy hasznos dolog vállalatoknál, üzemekben is, és minden elképzelhető helyen, ha az emberek laza, oldott, kötetlen állapotban összejönnek és módjuk van arra, hogy minden komolyság és felelősség nélkül, össze-vissza beszéljenek, fantáziáljanak, minden ötletüket azonnal kimondják... Olyan ötletekre bukkannak így, olyan megoldásokat találnak, amikre józanul gondolni se mernének, amiket mindenki csak kiröhögne, mert annyira szemben állnak a „józan ésszel”. Gépészeti és építészeti megoldásokat is találtak már így. Így találták fel például az építkezéseknél használt statikai képtelenséget, az óriás-darut. De rengeteg találmány van a világban, amit először éppen a szakemberek minősítenek örültségnek.

– Hogyhogy, miért, nem értenek hozzá?

– Értenek. Épp ez a baj. Gondolkodási szokásokat alakítanak ki. És már *nem néznek oda* a dologra, nem tapintják, nem szagolják, nem képzelik el jól kidolgozott, magától megelevenedő belső képben, nem hagyják magukra hatni a világ sokszor ellentmondásos (vagy nekünk legalábbis annak látszó) törvényeit.

– Például?

– Például: Bessemer. Később *Sir Henry Bessemer*. Valamikor hetvenéves kora felé a királynőtől nemességet kapott és London városa díszpolgárává választotta, de előbb örültek nézték.

– Miért?

- Azt találta ki, hogy az izzó folyékony vasérből úgy lehet gyorsan sok és jó acélt előállítani, hogy levegőt fúvatnak rajta keresztül. A szakemberek előtt világos volt, hogy akkor a vas kihűl és belefagy a kemencébe. Bessemer szerint viszont akkor lesz csak igazán forró, mert a levegő oxigént visz be, ami fokozza az égést. Vagy valahogy így. Szerencsére Bessemer ekkor már viszonylag gazdag volt előző találmányaiból és így nem pusztult el nyomorultan, mint sokan mások, akik valami újat találnak ki, hogy aztán más gazdagodjon meg belőle, hanem meg is tudta valósítani, be is tudta bizonyítani, hogy, *minden szakszerű ellenérv ellenére* neki van igaza abban, amit gondolt (holott persze az első kísérletek az ellenfeleket látszottak igazolni).

- Ez jó! És milyen pali volt ez a Bessemer?

- Csak azt tudom róla, hogy folyton járt az esze. Ő találta ki azt a hajószobát, szalont, amelyik mindig nyugalomba marad, akárhogy hánykolódik a hajó, ugyanis: fel van függesztve, s nem csak úgy egyszerűen beépítve. (Ehhez persze sok hely kell.)

*

Az egyik következő alkalommal - vagy még ugyanekkor történt? - Magdaléna ezt kérdezte:

- Mért kéne megragadni? Sőt: *teljesen* megragadni. Mért nem elég elengedni, ha már...

Ezzel a kierkegaard-i *hit hősére*, illetve a *végtelenség lovagjára* utalt vissza.

- Mert az anyagi világot szellemmel kell áthatni.

– Ez mit jelent? Akkor mi lesz benne, ha szellemmel hatom át?

– Megmondta, Petőfi: *szabadság és szeretet*⁴. (Ő ugyan szerelmet mondott, de ez csak a magyar nyelvben kettő. És még a magyar nyelvben is például *imádni* lehet Istent, de lehet a szerelmemet, vagy az anyámat, sőt akár a töltőtpaprikát is, bár a komoly emberek mindig intenek, hogy ezt a szót ne használjuk másra, csak Istenre. És a *Bibliában* viszont Isten mondja Jézusra, Károli fordításában, hogy: Ez az én *szerelmes* fiam, akiben én gyönyörködöm...)

– Szabadság és szeretet?

– Igen. „*Mivégre az egész teremtés?*”⁵ A bölcsek azt mondják, hogy ezért, ezt (*a kiküzdött szabadságot és szeretetet*) kell az atya birodalmába visszavinni. Ezért féltékenyek az angyalok az emberre. Mert ők, a tudók,

⁴ A Petőfi-vers így szól: Szabadság, szerelem! / E kettő kell nekem. / Szerelmemért fölálldozom / Az életet, / Szabadságért fölálldozom / Szerelmemet. – A vers címe: *Szabadság, szerelem*. Dátuma: Pest, 1847. január 1.

⁵ „*Mivégre az egész teremtés?*” – idézet Madách Imre *Az ember tragédiájából*. Lucifer, a lázadó főangyal kérdezi ezt a teremtő Úrtól. Szó szerint: Aztán mi végre az egész teremtés? / Dicsőségedre írtál költeményt, / Beléhelyezted egy rossz gépezetbe / És meg nem unod véges-végtelen, / Hogy az a nóta mindig úgy megyen. / Méltó-e ilyen aggastyánhoz e / Játék, melyen csak gyermekszív hevülhet? / Hol sárba gyúrt kis szikra mímeli / Urát, de torzalak csak képe nem; / Végzet, szabadság egymást üldözik, / S hiányzik az összhangzó értelem? (97-107. sor.)

a tévedhetetlenek, *nem szabadságban élnek, hanem rendben*. Csak annak van szabadsága, aki *tévedhet*. Aki *választhat* jó és rossz között, aki *belső erővel* dönt.

- Az egész teremtés?

- Ebből a szempontból igen. Biztos vannak más szempontok is, ahonnan nézni lehetne, de én most innen nézem, mert ez számomra kifejező jelenlegi állapotomban, ehhez van kedvem, és magának is így tudok válaszolni. Pál apostol... tudja, ki Pál apostol?

- Tudom. Péter és Pál. Jézus tanítványai.

- Hm. Rendben. Véletlenül jót mondott, bár szerintem tévedett.

- Hogyhogy?

- Mert a tizenkét tanítvány közé csak Péter tartozott. Pál Jézust nem is ismerte, amíg a földön járt, testi valójában. Ő a keresztényeket üldöző hithű zsidó volt, Saulus néven, farizeus. Aztán egyszer, amikor éppen Damaszkuszba ment, hogy a keresztényeket ott is összeszedje és lecsukassa, Jézus megjelent neki látomásban, így tért meg. Aztán Péterrel együtt a kereszténység egyik legfőbb terjesztője lett. Együtt is végezték ki őket Rómában.

- És mi van vele? Valamit akart róla mondani.

- Ja igen! Ő azt mondja, hogy a teremtet világ sóvárogva várja az Isten fiainak megjelenését. Isten fiai, ezek mi vagyunk, ha elfogadjuk a szabadságot, amit Pál apostol szerint a Megváltó tesz lehetővé; szívünkben munkál, ha befogadjuk, és *szabaddá tesz*. Ami pedig a szeretetet illeti, arról ugyancsak Pál azt

mondja, hogy három dolog marad meg mindenén túl: a hit, a remény és a szeretet; e három és ezek közül a *legnagyobb a szeretet...*

– De mi az, hogy szeretet?

– Hát nem az a szentimentális érzés, amit néha értünk ezen...

– Hanem?

– A szeretet, legalábbis a *Biblia* szerint, ha már itt tartunk: *megismerő erő*. Feladom magamat (anélkül, hogy elveszíteném), hogy a másikat *belülről* ismerhessem meg, az ő legbensőbb természete szerint. És ebben a megismerésben én átalakulok, hogy felvegyem, megtapasztaljam az ő formáit, hogy egynek érezhessem magamat vele. Ez a belülről megismerő és elfogadó egyesülés, ez a szeretet. És ennek első nyomai már ott vannak az ótestamentumi héber nyelvben, amikor férj és feleség egyesülését, amiből élet fakad, a szöveg így fejezi ki: és *ismeri* Ábrahám az ő feleségét Sárát...

*

E teológiai kitérő után még arról beszélgettünk, hogy a protestánsok hajdanán sokat olvasták a *Bibliát*, míg a katolikusok számára ez némileg tilalmas volt. Mert persze a szöveg nehéz, sokértelmű, félreérthető – néhol pedig egyértelműen meghökkentő.

– De mennyivel jobb, mint a vasárnapi prédikációk!

– mondta Magda, akit Pali némi Biblia-ismerethez juttatott, s akinek, miután az intézetből kijött, egy rövid templombajárás korszaka is volt. (Magdát

nagymamája kereszteltette meg négyéves korában katolikussá; de elsőáldozó már nem volt. Hittanra nem járt.)

*

Később még egyszer visszatértünk a szeretet-szerelem kérdéseihez.

– De hogy lehet mindezt hasznosítani? – kérdezte Magdaléna.

– Hasznosítani?

– Hát persze! Mert szép, szép, amit mond, már amennyire értettem...

– Pál apostol mondja! – mondtam. – Illetve: a *Tóra*. Vagyis a *Bibliában*, van!

– Mi az, hogy *Tóra*?

– A *Tóra*: Mózes öt könyve. Az *Ószövetség*, a *Biblia* első öt könyve. A szó maga törvényt jelent (vagy talán inkább: útmutatást), héberül.

– Aha... De mit is akartam mondani?

– Hogy szép, szép...

– Ja igen! Hogy szép, szép, amit maga mond, vagy amit a *Biblia* mond, ebből a szempontból tök mindegy, de mondjuk, hogy együtt élek valakivel és hol szeretni kell, hol utálni, mert az életünk úgy alakul, mert ilyenek vagyunk, hol meg szinte idegen, és tök közömbös és nem is tudom, hogy miért élek ezzel az emberrel...

– Most erre a rövid időre gondol, amíg együtt lakott Ákossal?

– Nem! Nem csak erre! Persze, hogy először ez

jutott eszembe, de szerintem ehhez nem kell együtt lakni. És ilyesmit más iránt is érezhet az ember, nem csak a szerelme iránt. Bár igaz, hogy én elsősorban erre gondoltam, mert nekem most ez a legfontosabb. De van egy unokatestvérem, elég jóba vagyok vele, ő a Sanci.

– Sanci?

– Igen, Saroltának hívják, huszonhét éves, és most másodszor válik el. Ő mesélte nekem, hogy milyen az, amikor az ember hirtelen rájön, hogy már nem szerelmes. Ül a férjével a vonaton, jönnek haza az adriai nyaralásból, tök rendes hapsi, nem is ismer rendesebbet, a nyaralás is jó volt, és egyszer csak, egyszer csak...

– Egyszer csak?

– Nem is tudom, hogy mondta Sanci, de valami ilyesmit mondott: zöld a szakálla.

– Micsoda? Zöld a szakálla?

– Valami ilyesmit mondott Sanci, várjon csak, hogy ott szundikált vele szemben a férje, kicsit lecsúszva az ülésen, enyhén nyitott szájjal, picit hortyogott, és akkor ő egyszerre kezdte úgy látni, mintha a szakálla valami zöldes fényben derengene, és hirtelen iszonyúan belemart a szívébe, hogy: én ezt az embert nem szeretem! Addig szerelmes volt bele, és aztán nem. Hirtelen. Aztán egy darabig még vizsgálgatta magát, hogy szerelmes-e, úgy találta, hogy nem, aztán másokkal próbálkozott, azokba szerelmes lett, és végül elváltak.

- Mi az, hogy szerelmes? Hogy le akar vele feküdni?

- Hát az is. Meg minden. Azt hiszem ő se tudta megmondani. Azt az ember érzi. Hogy teljesen odavan, meg ilyesmi.

- Két ember kapcsolatában mindig vannak sivatagi korszakok. Ezeken át kell vonszolódni. Utána valami jobb jön!

- Biztos ez?

- Biztos!

- A! Nem szokott ilyen határozott lenni!

- De most az vagyok. És nem is csak két ember viszonylatában, hanem az ember és a világ vagy az ember és Isten viszonylatában is...

- De biztos az, hogy utána valami jobb jön? Hátha tényleg vége van valaminek?

- Olvasgassa a szentek életét.

- A szentek életét?

- Igen.

- Azoknak ebben kevés tapasztalatuk lehet.

- Ne higgye. Először is sok van köztük, akiknek a világi tapasztalata (sőt: a bűnös világi tapasztalata) is nagy. Másodszor: bár a szentek életéről szóló könyvek elég giccsesek, tisztelet a kivételnek, de a saját feljegyzéseikből vagy a kortársaik feljegyzéseiből elég jól lehet látni, hogy milyen szenvedéseken mentek keresztül. Mikor elindulnak az úton, szinte ihletettek, szerelmesek, repülnek Isten felé, az ima újra meg újra elragadja őket. Aztán elkövetkezik életükben egy

korszak, amikor csak mormolják az imát és nem éreznek semmit. Ez a *lelki sivatag* kietlen korszaka. Sírva emlékeznek vissza a jobb időkre, és bár reményük sincs, de kitartanak. Ez a próbák ideje. Amikor Mózes, illetve a nappal köd, éjjel tűzoszlopban előttük haladó Úr a zsidókat kivezette Egyiptomból, utána negyven év *bolyongás következett a pusztában, a sivatagban*. És csak azután tűnt fel az ígélet földje. Más történetek kiégető *tűzpróbákról* szólnak, tűzön kell átmenni, vagy mindent elmosó *vízpróbákról*. (A *Varázsfuvolában* is tűzön és vízen megy át az ifjú hős a beavatás előtt.) Manapság meg vagyunk sértődve a próbáktól. Pedig az élet elébünk hozza őket. Ilyenkor bekapjuk a dilibogyót, vagy vodkát iszunk sörrel vagy keressük a füvet, hogy az élet elviselhetőbb legyen. És ez mind azt jelenti, hogy: elfekszünk a sivatagban. Minket aztán hiába vár az ígélet földje. Igaz: a zsidóknak is csak a második nemzedéke ment be, mert a sivatagban bolyongók nem bíztak eléggé az Úr ígéreteiben...

– Az embereket csak olyan próbáknak kéne alávetni, amiket kibírnak – mondta Magdaléna.

Hallgattam.

– Mit szól ehhez? – kérdezte.

– Semmit – válaszoltam.

– Szóval maga szerint vonszolni kéne a dolgot akkor is, amikor éppen nem megy? – mondta Magda.

– Szerintem nem kéne olyan könnyen föladni. És szerintem (bocsánat!) marhaság folyton azt

vizsgálgatni: vajon szerelmes vagyok-e. Különösen tekintettel arra, hogy nem tudjuk, mi a szerelem. Valamilyen felfokozott érzelmi állapot, amelyikben az illető különösen hiányzik, ha nincs ott, és (legalábbis a legtöbbször) örömet okoz, ha ott van. De sokszor csak divatból.

– Divatból?

– Igen, mert a másik csajnak is tetszett vagy a másik srác is bele volt esve, vagy mert mindenki csak róla beszél, mert híres ember és mit tudom én. Tudja, van egy szabály, én Don Juan-szabálynak nevezném (de a lányokra is érvényes). Ha az ember válogatás nélkül mindenkivel lefekszik, akivel ez csak egyáltalán lehetséges (tehát, némi áldozatot hozva, még a kicsit csúnyával, kicsit ellenszenvessel, kicsit gusztustalannal is), akkor ez valamiféle atmoszférát teremt körülötte, valamiféle légkört, ami aztán már vonzza oda a többieket. És hullanak, mint lángba a lepkék, vagy mézbe a legyek.

– Remek!

– Gondolja?

– Nem tudom. De ki kéne próbálni. A csábítás trükkje!

Kínosan éreztem magam. Nem ezt a lelkesedést akartam kiváltani.

– Nem örül, hogy örülök? – kérdezte Magdaléna.

– Nem nagyon – feleltem.

– De hát miért? Az életben próbálni kell, nem? Vagy tartson vissza ettől az AIDS?

- Hát, ha más nem, a rejtélyes AIDS...
- Maga puritán?
- Ellenkezőleg. Szerintem szépség és szabadság nélkül az emberi élet értelme is elvész.

- Hát akkor?
- Én egy dologról tudom majdnem biztosan, hogy van és hogy fontos, és ez: az emberi személyiség. Szerintem, ha valaki divatból fekszik le valakivel és nem pedig azért, mert személyesen és szabadon választotta az illetőt, akkor ez roncsolja a személyiségét.

- Aha. Ilyesmiről már beszélgettünk. De mondja: mi az, hogy szép valaki és mi az, hogy csúnya? Sokszor azt látom, hogy egyáltalán nem olyan szép lányok boldogan járnak valakivel, szépségek meg folyton csalódnak, kornyadoznak.

Észrevettük, hogy megint negyed nyolc lett (általában negyedkor eszméltünk fel) és a válaszok keresését a következő alkalomra halasztottuk.

HETEDIK FEJEZET,

melyben Példi Irma és Hosszú Ákos ismét megjelenik, de most Magdolna nélkül jönnek. A pszichológust felszólítják: ne régi dolgokról beszéljen, hanem mondja meg, mit mond a tudomány ma. Roger Sperry. De aztán mégis (újra) Pál apostol is szóba kerül. Magda ismét egyedül jön. Csúnyák és szépek? Mnemézis. Miért faragunk szíveket a padtámlába? Még egyszer: a teremtett világ. Ásványok, növények, állatok. És hol az ember? Vannak-e megérzések?

A következő hét szerdáján – október valahányadika volt, esős, hideg nap, mintha már november lett volna – azt láttam, hogy a folyosó végében két ismerős alak ül: Hosszú Ákos és Példi Irma. Először Ákosra lettem figyelmes, ő úgy ült, hogy Irmát félig eltakarta. Nem akartam hinni a szememnek. Mit keresnek ezek itt? Szerdán. Az én ajtómtól jó távol.

Mivel hihetetlenül kíváncsi természetű vagyok (és nem szeretem a rejtélyeket), továbbá mivel előszerződésünk alapján civil magatartásra voltam feljogosítva, az első adandó alkalommal – vagyis amikor legközelebb kijöttem a folyosóra, mert az előbb behívott gyerek elment tőlem, tehát ötven perc múlva – odamentem hozzájuk. Vártak, ugyanott ültek. Talán az eső elől jöttek be? Vagy valaki mást választottak a kollégáim közül, pszichológusként?

- Jó napot kívánok! Csak nem rám várnak? - kérdeztem.

Ákos felelt:

- De! Tanár úrra várunk.

- Akkor miért nem ülnek közelebb?

- Nem akartunk zavarni. Gondoltuk, hogy kivárjuk, amíg lesz egy kis ideje.

- Azt hiszem, most lesz. Nem hiszem, hogy ebben a zuhogó esőben a most következő kislánnyal eljönnek. Üljenek át az ajtó elé és várjanak még öt percet.

Az irodában már várt a lemondó telefon: a gyerek megfázott, nem jönnek.

Egy kicsit még leroskadtam a forgó fotelbe, az ablak felé forogtam vele és kibámultam az esőbe. Lehetséges, hogy ezek járnak? - jutott az eszembe. És rögtön utána: alamuszi macska nagyot ugrik. Ezért aztán magamban tüstént bocsánatot kértem Irmától, és töröltem a gondolatot, nehogy megérezze rajtam, ha kimegyek innen, hogy a szobámba hívjam őket. Szegény Magdaléna! Ezt is töröltem. Várjuk meg, hogy mit mondanak el! Ezzel a kiüresedett várakozással mentem ki hozzájuk, és tessékeltem be őket a szobámba.

- Hallotta már? - kérdezte Irma, gyorsan és egyenesen.

- Mit kellett volna hallanom? - kérdeztem.

- Hogy Ákos meg én... járunk! - mondta diadalmasan.

Ákos fejét kissé előrehajtva nézett rám.

- Nem hallottam - mondtam. - Kitől hallhattam volna?

- Természetesen: Magdalénától! - mondta Irma.

- Miért? Ő tudja?

- Szombat óta - mondta szemrehányóan Ákos. A hangjából érezni lehetett, hogy rossz néven veszi Irmától, hogy így ajtóstul ront a házba, nem bírva palástolni se a feszültségét, se a diadalát. Most ezzel a két szóval valahogy azt fejezte ki, hogy mikor is beszélhetett volna Magdaléna velem minderről, hiszen ő is csak szombat óta tudja, tehát Irma kérdésének semmiféle értelme nem volt (s ez is mutatja, hogy amit beszél, az valahogy nem helyénvaló).

Hogy nem csak beleképzeltem mindezt Ákos két szavába, azt igazolni látszott az, amivel rövid, zavart hallgatás után folytatta:

- De nem csak azt, vagyis nem is ezért...

Elhallgatott.

- ?

- Tulajdonképpen azt szeretttük volna megkérdezni, hogy eljöhettek-e, így, külön is, vagy beszéljünk Magdalénával...

- Szerintem neki ahhoz semmi köze, ha mi ide eljövünk, ezt a tanár úr mondja meg, hogy fogad-e minket mindezek után - vágott felém a szemével Irma, és valahogy úgy éreztem, azt akarja kifejezni, hogy nemcsak Magdát győzte le, hanem engem is.

Ugyanakkor: szép volt. A szemében is volt valami

érdekes (igyekeztem felfedezni, hogy most is enyhén kancsalít-e, vagy nem, de nem tudtam rájönni), és az arca is kissé felhevült, de nagyon életteli volt, és másképpen is tartotta magát, egyenesebben, s ettől valahogy könnyedebben járt, szinte lebegett.

– És mióta járnak? – kérdeztem.

– Másfél hete – válaszolta Ákos, Irmát megelőzve, és ebből is azt éreztem, hogy mérsékelni igyekszik a dolog jelentőségét.

– Tizenkét napja – mondta csendesen, de ragyogva Irma. A tizenkét nap: *több*, mint másfél hét (igaz, hogy csak másfél nappal).

Így beszélgettünk.

– És mit szólt Magda? – kérdeztem.

– Ó, ő előkelő – mondta mosolyogva Irma.

Láttam, hogy Ákosnak mindez rosszul esik; elhatároztam, hogy letérek a témáról. De Irma nem engedte.

– Magda azt mondta: „Na mi az, csak nem jártok?” Csak így, egészen könnyedén. Én persze nem tudok ilyen könnyed lenni.

– Miért? Mit válaszolt?

– De igen!

– Így mondta? Ilyen támadóan?

– Pontosan így! – mondta Irma. – És szerintem így is kell.

Ákos hátravetette magát a székben, mint akinek az egészből elege van. Láttam, hogyha Irma ezt így folytatja, akkor hamarosan felpattan a székéről és

elmegy. Nem is tudtam, nem ez volna-e a jó megoldás.

De ezt Irma is megérezhette, mert most hirtelen elhallgatott.

Csend volt.

– A régi beszélgetéseket szeretnénk folytatni, ha még lehetne – mondta most hangot váltva Irma, de ezt valószínűleg túl szelídnek érezhette, mert tüstént hozzátette: – De nem a régi módon!

– Ez mit jelent? – kérdeztem.

– Maga mindig a régi dolgokkal jön elő – kezdte, de aztán hozzátette – tanár úr.

Gunyorosan vagy kedvesen mosolyog? Nem tudtam megállapítani.

– Az lenne a jó, ha egyszer elmondaná, hogy mit mondanak *ma* ezekről a dolgokról. Vagy azt maga se tudja?

– Tudásom hézagos – válaszoltam.

– Ezt nem hiszem – mondta Ákos.

– Köszönöm – mondtam –, megtisztel, de komolyan mondtam. Legalábbis félkomolyan.

– Ezt hogy érti? – kérdezte Irma.

– Amit tanulni kellett, az sose érdekelt igazán. Ha mégis beseggeltem a vizsgára, mert muszáj volt, akkor igyekeztem hamar elfelejteni. Egy-két érdekesebb dologra emlékszem. De a többi nem volt más, mint agyszikkasztó ballaszt. De ezentúl készülni fogok az órákra! Kérem a kérdéseket előző órán írásban leadni!

Ákos nevetett, Irma bólogatott.

– Meglesz! – mondta. – De egyet máris kérdezek: mit mondanak ma erről az egész jin-jangról?

– Roger Sperry – feleltem.

– Ő ír a jin-jangról? – kérdezte Irma.

– Egy sort sem, amennyire én tudom.

– Hát akkor?

– Tulajdonképpen én őt már a múltkor belekevertem a dologba, amikor maga a jin-jangra rákérdezett.

– Miért? Mit mondott?

– Várjon! Nem is... Még előbb, amikor az anima-animusról beszélgettünk. A tudattalanból kísértő női és férfi lélekrészeiről. Azt mondtam, hogy az anima élő egészben lát, az animus pedig pontosan meghatározott holt részekre szed szét, boncol. Itt több dolgot is összekevertem, hogy valahogy megvilágítsam a helyzetet. Ez a Roger Sperry az úgynevezett split brain, osztott agy kísérletekért, kutatásokért kapott Nobel-díjat. Persze sokan dolgoztak ezen. A dolog lényege az, hogy a nyolcvanas években arra jöttek rá, hogy nagy különbség van az emberi agy jobb és bal féltékéjének működésmódjai között.

– Ezeket külön lehetett vizsgálni?

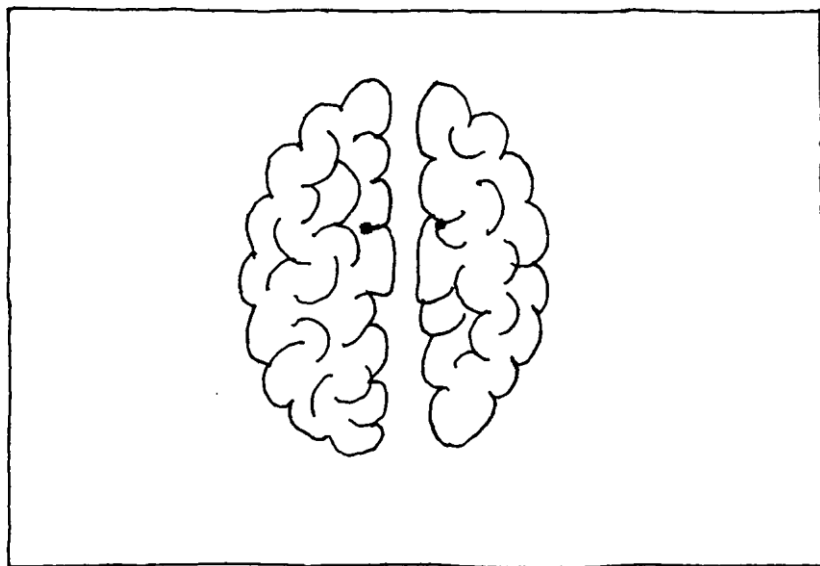
– Igen. Különböző szellemes trükköket eszeltek ki. Például: a két nyaki ütőér közül az egyikbe, mondjuk a bal oldaliba, bevezetnek egy csövet és ebbe altatót fecskendeznek. A bal oldali ütőér csak a bal féltékét látja el vérrel. Így a bal féltéke elalszik, a jobb ébren

marad! És fordítva.

– És mire jött rá?

– Nagyon sok mindenre, a látást, a látóteret, a hallást, a beszédet és mozgatót illetően. A lényeg, legalább itt, most, számunkra, hogy a beszédközpont, és ezzel az ön- és én-tudat központja általában a bal féltekében van. Ez a bal félteke logikusan gondolkodik és számol, érzelmileg „hideg”, erőszakos, nincs humora és hajlamos a hazugságra. Pontosan elemez, szétszed (de nem bírja többé eleven egészzé összerakni). A jobb félteke „nem beszél”, néma, viszont zenei és festői érzéke van; egynek érzi magát a világgal és a világot is egységben látja, a dolgokat inkább átéli és átérzi, mintsem elemezné, érzelmileg „meleg”, engedelkeny, jó humora van és őszinte, igaz-„mondó” (de hogy mondjon valamit, ehhez már persze, legalábbis ha szavakban beszél, a bal féltekére van szüksége). Van olyan kutató, aki (persze „tudománytalanul”) azt állítja, hogy az ősi és a keleti kultúrák általában jobb féltekeiek, míg a mi civilizációnk bal féltekés civilizáció. A jobb féltekéből támadnak a hallucinációk, egyesek szerint innen lépnek elő az istenek, míg a bal félteke evilági, józan...

– És akkor? – kérdezte Irma –, hogy van ez a férfiakkal meg a nőkkel, a jinnel meg a janggal? Mert innen indultunk ki, nem?

– Hát igen, itt van egy kis baj. Egy kis zűrzavar. Mert ugye esetleg azt mondhatnánk civil, laikus aggyal, hogy a nők inkább jobb féltekeiek. A hideg, erőszakos, logikus férfiaké a bal félteke uralma, dominanciája. De ugye itt a „földibb” a bal félteke. És az „istenibb” a jobb. Bár a jin-jang ábra pontocskáiban ez a lehetőség is benne van... De most a mai tudományhoz visszatérve: a lányok bal féltekéje, s ezzel beszédképessége *előbb* fejlődik ki, mint a fiúké. Persze, a lányok mindenestől előbb érnek.

– Gondolja? – kérdezte Irma.

– Ez tény.

– Na most akkor mit vegyek ki magamnak ebből az egész jobb és bal féltekéből? Mit tudok meg belőle?

– Például azt, hogy az emberi személyiség

egészséges megvalósításához *mind a két féltekére*, a kétféle működés egyensúlyára van szükség, valószínűleg. Az ellentéteknek ez az egysége nemcsak Jung fantáziájában van meg, s nemcsak az ősi kínai elképzelésekben, hanem a modern agyfiziológiai kutatás is valami ilyesmit tár fel, erre figyelmeztet.

– Jó, ezt értem, hogy ha bespriccelik az altatót és az agy egyik fele elalszik, akkor rá lehet jönni valamire.

– Például: hogy hol a beszédközpont.

– Igen. Ez világos. Ezt elhiszem. De mért higgyek el bármit is abból, amit valaki csak úgy kigondolt, vagy a régi kínaiak sejdítettek, lefestettek, magyaráztak.

– Először is: ne higgye el. Másodszor: az emberiség nem hülye. Én legalábbis azt hiszem, hogy ha valami századokon, évezredekken keresztül fennmarad és visszajár az emberi gondolkodásban, ha elég erő van benne, hogy kultúrákat alakítson ki maga körül, akkor az az eszme vagy gondolat, vagy azok a személyek, akik ezt hordozzák, tényleg valami valóságosat mondanak ki, vagy mutatnak fel.

– Maga szerint akkor a régiek tudtak többet, vagy mi?

– Mást tudtak és másképpen tudták. Ha nem akarunk elpusztulni, meg kellene tudnunk újra azt is, amit ők tudtak, át kellene élnünk úgy is a világot, megtartva önmagunkat és mai tudásunkat.

– Ezt maga mondja.

– Én mondom.

– De a tudomány egészen más irányba megy!

- Egyrészt: nem hiszem, sőt ellenkezőleg...
Másképp: amennyiben igen, akkor végpusztulásba rohan és magával akarja rántani a világot.

- Környezetszennyezés? - kérdezte Ákos.

- Az is! - mondtam.

- De hát az ember régen mégiscsak kiszolgáltatott lény volt... Ki volt szolgáltatva egy csomó dolognak, amit nem is ismert. Betegségeknek, természeti csapásoknak, mit tudom én, démonoknak, isteneknek, vagyis amit ő annak képzelt. És rettegett tőlük. Ki volt szolgáltatva a falunak, az egyháznak, a földesúrnak, a rabszolgatartónak; most mégiscsak változott a helyzet, nem?

- Szeretné, ha tudományosan válaszolnék?

- Igen!

- Sajnálom. Én viszont Pál apostol szavaival válaszolok, aki azt írja egyik levelében, hogy amikor kiskorúak voltunk, *a világ elemei alá voltunk vettelve szolgaként*. De aztán: fordulat következett be (ezt én mondom). És (ezt már újra Pál apostol): Isten az ő fiának szellemét a ti szíveitekbe bocsátotta. Azért nem vagytok többé szolgák!

*

Ezután azt próbáltuk megbeszélni, hogy mikor és hogyan találkozunk, Magdával vagy Magda nélkül. Megígértem, hogy holnap szóba hozom a dolgot. Ők - meglepetésemre, különösen ami Irmát illeti - hajlandónak mutatkoztak ismét Magdával együtt jönni.

Már éppen búcsúzkodtunk, vártak is rám kint, amikor Irma még egy kérdést vetett fel.

– Mondja, igaz az, hogy az ellentétek vonzzák egymást, vagy épp ellenkezőleg?

– Similis simile gaudet – feleltem.

– Magyarul?

– Hasonló a hasonlónak örül.

– Tehát pont fordítva?

– Nem.

– Hanem?

– Mind a kettő igaz! Egyszerre!

– Tanár úr, maga megőrjít ezzel! Nesze semmi, fogd meg jól. Ha így vesszük: nem tudtam meg semmit. Az ellentétek is vonzzák egymást meg a hasonlók is.

– S ennek megfelelően: mindkettő taszíthatja is a másikat. A mágnes azonos pólusai: egymást taszítják. Ellentétes pólusai: vonzzák egymást. Ez egyszerű. De az ember nem ilyen kétpólusúan egyszerű, mint az egyébként rejtélyes mágnes. Hanem sokkal bonyolultabb. És igenis egy vonzalomban mind a két elem keveredhet, sőt általában keverednie kell. Van egy csomó támpontom a másikban, amiben azonosak vagyunk. És van köztünk egy csomó, jó esetben üdítő és egymást kiegészítő, rossz esetben fárasztó és pusztító ellentét.

– Na! Most aztán megtudtam!

*

Másnap jött Magdaléna.

Már tudta, hogy Irmáék itt jártak, magától Irmától. Irma, amikor innen elmentek, felkereste őt.

- Nem rúgtam ki - mondta Magdaléna -, kíváncsi voltam, mit fog mondani. Meg aztán: végül is én nem jártam Ákossal, amikor ő járni kezdett vele, sőt éppen szakítottunk. Kicsit túl gyorsan jött a dolog, de hát Istenem! Már olyan sokszor hallottam, hogy a férfiak a feleségük vagy a barátnőjük barátnőjének kezdenek el udvarolni! Bár az az érzésem, itt Irma volt az aktívabb.

- Mindig a nők az aktívabbak, legalábbis Dosztojevszkij szerint. Dosztojevszkij azt mondja, hogy mindig a nő választja ki magának a férfit, és passzivitása (mert akkor még így volt) csak látszólagos. Nem ő szólítja le, de hogy a férfi leszólítsa, ahhoz az akció észrevétlenül, láthatatlanul a nőből indul...

- Persze: és Éva szakítja le az almát... De vicc nélkül: azt hiszem, ebben most magának van igaza. Irma felvetette, hogy jöjjünk-e ide együtt. Én azt mondtam, hogy megpróbálhatjuk, ha nem megy, majd abbahagyjuk. De mondtam azt is, hogy ma még egyedül akarok jönni.

- És mi van Lalival? - kérdeztem.

- Lali? Nem tudom. Szerintem Irma továbbra is talonban tartja, Lali bármikor előhúzható a fiókból. De addig Helgával hetyeghet.

- És mit szól ehhez Helga?

- Nem tudom. A múltkor kibőgve jött az egyik

bulira. Lali nélkül. De ott aztán elég hamar összeborult valakivel, akit nem is ismertem. Egész éjjel smároltak a sarokban. Na látja! Helga is egy olyan csúnya nő, akinek mindegy, és ezért mindig van palija. Mert szerintem nem szép. Csúnya. A múltkor megígérte, hogy megmondja, maga szerint mi az, hogy valaki szép vagy csúnya. Azon kívül, hogy az ember látja.

- Ezt nem ígértem meg. Vagy ha igen: rosszul tettem!

- De hát volt erről szó, nem? Hogy szépek és csúnyák, és hogy erről még beszélni fogunk.

- Igen. A divattól is függ, hogy mit látunk szépnek. Az indiaiak (de még a régi magyar paraszti nyelv is) így mondják: „szép, kövér ember”. A szobrokról is látjuk, s a költeményekből is tudjuk, hogy a *kövér embert* tartották szépnek és a kövérek, széles csípőjű nőket. A mi századunkban meg, Amerikából kiindulva, elterjedt a *soványság kultusza*. Aztán ez rafinálódott. Sovány nő nagy mellel: Barbie baba. Szerintem rémes. Minél jobban *megvan* egy ember, minél inkább tud és mer önmaga lenni és saját belső rezdüléseire figyelni, annál kevésbé lohol a divat után. A nagy és tartós szerelmek általában nem a divatbaba szépségű nőkhöz vagy férfiakhoz kapcsolódnak.

- Igen. Nem mindig az rokonszenves, aki szép. A szép lehet szabályos, de üres és hideg.

- A filozófusok szerint szép az, ami érdek nélkül tetszik. De szerintem csak nem tudjuk, hogy milyen

érdekünk mozgat, amikor tetszik nekünk valami vagy valaki. Azt is lehetne mondani, hogy a széles csípőjű, kövérkésebb nőkhöz a fajfenntartás „érdeke” vonzza a férfiakat, míg a cérnaszál soványakhoz az, hogy „gyerekünk ne legyen, elég nekünk a szexuális élvezet”. Vagy mit tudom én!

– És ennél mélyebbre nem megy a dolog? Most már nem csak férfi és nő, hanem egyáltalán egy kép vagy zene, vagy mit tudom én, mért tetszik vagy nem tetszik nekem?

– Mert megfelel bizonyos belső törvényeknek, melyeket nem ismerek, csak érzékelek és amelyek bennem is élnek.

Magda vizet kért.

Hoztam neki.

Kissé meglepődtem: gyógyszert vett be!

– Mit szed? – kérdeztem.

– Csak algopirint – mondta Magdaléna –, azt hiszem, náthás leszek, fáj a fejem.

– Akar hazamenni?

– Nem, nem! Az még rosszabb! Folytassuk csak!

– Ákos? – kérdeztem.

– Lehet.

– A gyomra bírja?

– Egyelőre.

Hallgattunk.

– Na jó! Tovább! – mondta Magdaléna.

– Hol is tartottunk?

– Hogy mi a szép... belső törvények...

– Ja igen! Mnemézis!

– Micsoda?

– Mnemézis! Emlékezés! Platón azt mondja, hogy mielőtt megszülettünk, a szellemi világban színről színre láttuk az ideákat, a teremítő ősképeket. A lélek ezeket szemlélte, ezekben megmerítkezett, ezek átjárták, átítatták. Aztán megszülettünk, a testi burok ránk záródik, mint egy doboz és mindent elfelejtünk. De hogyha valami szépet látunk, akkor feltámad bennünk homályosan és sejtelemszerűen az emlékezés a születésünk előtt látott idea szépségére és ez a mnemézis. Ugyanilyen különös érzéssel tölt el, ha valamilyen felismerésben az igazat éljük át vagy valamiféle tettben, emberi viszonyulásban a jót. Megrendült érzésünk mindenkor: mnemézis – emlékezés a születésünk előtt látottakra, tudottakra, megtapasztaltakra...

– Hát... ha ez így lenne...

– Jó lenne?

– Jó! Vigasztaló.

*

Telefonhoz hívtak.

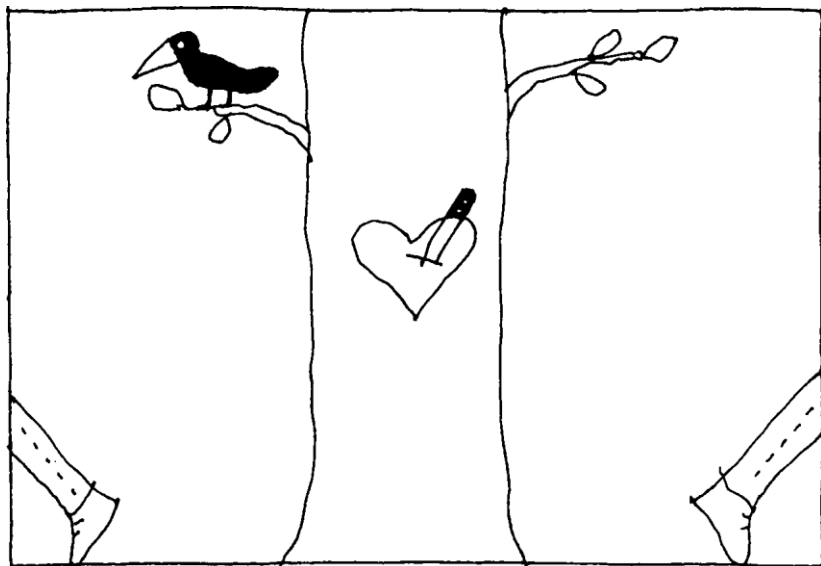
Mivel az ötven perc már letelt, kivételesen kimentem.

Mire visszajöttem, Magdaléna egy kis írólapot telerajzolt emberekkel és szívekkel.

Nevetett, amikor bejöttem, és összegyűrte a papírt, de aztán kisimította és elébem tette.

– Mit lát rajta? – kérdezte.

- Embereket – mondtam. – És szíveket.
- Nem így értettem, hanem hogy a pszichológus ebből mire következtet.
- Nem vagyok pszichológus, megállapodásunk szerint! Csak civil!
- Na jó, jó, de mégis.
- Hogy azt, aki rajzolta, az emberi kapcsolatok foglalkoztatják. Még hozzá az érzelmi színezetűek...
- Maga csak marhászkodik!
- Ennél komolyabbat nem tudnék erről mondani. Talán csak még annyit, hogy a vonalvezetése határozott. De ez már grafológia.
- Lehet az, hogy ha az ember érez valamit, azt tényleg itt valahol a szívében érzi? Vagy legalábbis a mellkasában? Mit mond erről a pszichológia?
- A pszichológia nem lokalizálja az érzelmeket, tudomásom szerint. Nem köti valamiféle helyhez. Ahogy a lelket sem, már azok az irányzatok, amelyek szerint van lélek. Még leginkább persze a központi idegrendszerhez, az agyműködéshez... De szerintem a padfaragóknak van igazuk.
- Már azoknak a szerelmeseknek, akik szíveket faragnak a padok támlájába, meg a fakéregbe (bár ez helytelen, természetvédelmi szempontból). És így magának is igaza van.
- De mért? Mi bizonyítja ezt?
- Az embertan modernebb művelői szerint is kapcsolat van az ember ritmikus rendszere (lélegzése,

szívverése) és érzelmei között. De figyelje csak meg: hirtelen szégyenérzet fog el, vagy zavarba jövök: elpirulok. Megijedek, rémület fog el: elsápadok. Ez mind a vérkeringéssel, az erek állapotaival függ össze. A nyelvi fordulatok is számon tartják ezt az összefüggést. Megállt benne az ütő! Dobogni kezdett a szíve... A szíve hevesebben vert... Ezek mind érzelmi állapotokat fejeznek ki, ráadásul pontosak. Az érzelmi alap, az érzelmi állapotok változtatják a vérnyomást (emelik vagy csökkentik) változtatják (általában növelik) a pulzusszámot. Ami meg a lélegzést illeti: elakadt a szava. Elállt a lélegzete. Csak úgy kapkodott levegő után! És így tovább. Jungnak volt egy öreg indiánja, amikor Amerikában járt, és az azt mondta neki: a fehérek mind örültek! Nézze meg az arcukat,

milyen feszült; mindig akarnak valamit. És tudja, mitől van ez? Jung nem tudta. Attól, mondta az öreg, hogy *itt* gondolkoznak és nem *itt*. Az első *itt*-nél a fejére mutatott, a másodiknál a szívére. Vagyis, hogy a normális embernek a szívével kell, kellene gondolkoznia. Az *Újtestamentumban* is ezt olvassuk: Jézus a szívével látta a farizeusok gondolatait. Az egész Távol-Keleten a szív a belső látás szerve. És ott úgy tartják, hogy az igazi gondolat belső látásban lép elénk és nem pedig az agyunkkal szavakban kiötöljük, kitaláljuk, kigondoljuk. És persze: még sok minden van a szívével!

– Mi?

– A szív a vér egyik nagy gyűjtőhelye. A vér pedig (legalábbis a régiek felfogása szerint) a lélek hordozója. A lélekben pedig ott él az individuum, a tovább már nem osztható emberi én. A halhatatlan. A még régebbiek a májat, a másik nagy vérgyűjtőt tartották ilyen szent szervnek. Prométheusznak, aki lázad, aki az isteneknek nemet mond, a máját tépi ki a keselyű. Mert ahhoz, hogy valaki nemet mondjon, öntudata, énje kell hogy legyen. Én-tudata. Ezért mondja Jung, hogy az én első szava: a nem! De messze kanyarodtunk a padba faragott szívektől és a maga szíveitől!

– Az állatoknak is van lelkük?

– Valamijük van. A magyar nyelv szerint: párájuk van. Kilehelte a páráját... De az individualitást hordozó lelkük nincsen.

- De hol válik el az ember az állatoktól? Abban, hogy sokkal boldogtalanabb?

- Ha ugyan boldogtalanabb, amit nem tudhatunk, akkor azért, mert ő maga hordozza önmagát, tud magáról és tud a saját boldogtalanságáról. Nem él már úgy benne a természetben, ösztöneitől vezéreltetve, mint az állatok.

- De mikor szakadt ki belőle? Mi által? És hogyan?

- Lerajzolom magának, ahogy a középkori kódexek rajzolták le az ember alá vetett teremtet világot. Arisztotelész nyomán.

(De Arisztotelész persze a Távol-Keletről és Egyiptomból származó hagyományokra épített.) Szerintem ez ma is kifejező. És nem áll ellentétben a tudományos világképpel. Kiegészíti. Rudolf Steiner is hasonlóan vázolt fel a maga embertanában és egész nevelési rendszert épít rá, sőt fejlődéslélektant, amit már a tudomány is igazolt az elmúlt évtizedekben. Szóval: ez itt a „legalsó” világ, az ásványok világa. Az élettelen, holt anyag, a természetben. Majd az később kiderül, hogy ezt miért rajzoltam ilyen görbére. Az ásvány: *van*. Ez létezésének a formája. A vanás.

- A vanás? Ez jó! Hogy örülne ennek Sitkéné! A magyar tanárom. Egyből bekarózna, ha ezt írnám, vagy mondanám.

- Ha ezt az ásványi anyagot átjárja valami erő, vagy szubsztancia, vagy nem tudom mi, akkor megelevenedhet. Ilyenkor növény lesz belőle. A növény testét ásványi anyagokból építi fel a napfény

energiája és a víz segítségével. A növény van, mint az ásvány, de ezenkívül él. *Él, ez kettőt jelent: belső erőből nő és szaporodik.* A növény az én ábrámon most két görbe vonal:

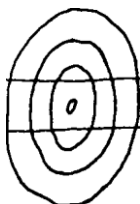
Az ásványiság befogadja azt a valamit, ami megeleveníti. Ezek persze nem így külön vannak, hanem teljesen áthatják, átjárják egymást. Ennek a valaminek, energiának, ami életet ad és belső erőből nővel és szaporít, *formáló* ereje is van. Nézzük meg a növények formáinak sokaságát! Ha ezt a kettős burokrendszert (nevezzük most így) egy harmadik erő hatja át: előttünk áll az állati világ, az állat. Az állat, amelyik testét ásványi anyagokból építi fel és *van*, mint az ásvány. Belső erőből nő és szaporodik, tehát *él*, mint a növény. És ezenkívül még: *érez és érzékel*, érzékszervrendszere van.

És ez a hármas burokrendszer fogadja be az *emberi ént*. Az ember testét ásványi anyagokból építi fel, és *van*, mint az ásvány; belső erőből nő és szaporodik, vagyis *él*, mint a növény, *érez és érzékel*, érzékszerv-rendszere van, mint az állatnak és ezenkívül: *tudata és öntudata van*, *gondolkozik és beszél*.

Ezeket a görbe vonalakat azután fölfelé bezárhatom, és akkor itt van az ember, egy hármas burokrendszerben. Az alsó vonaltól lefele ez a

természeti világ, a felső vonaltól felfelé ez a szellemi világ, és mint látjuk, a kettő összefügg.

Ami lent van, az van fent, mint a legendás egyiptomi bölcs tanító Hermész Trismegisztosz mondja: Sőt: ami legfelül van, az van legalul. Az ásványokhoz tartoznak a legmagasabb rendű szellemi erők. És az ember középről indulva, egyre tágítja tudatát és öntudatát, lassan elkezd lefelé és fölfelé *egyszerre* növekedni. Először saját állati ösztönkésztetéseibe ütközik bele a növekedés útján és itt próbál rendet teremteni, de először persze minden összezavarodik. Az indiai iskolázás odáig is elmegy, hogy az ember saját lényének növényi működéseit is megpróbálja öntudatával befolyásolni... De ez már messzire vezetne.

*

Még arra emlékszem, hogy megállapodtunk Magdalénával: legközelebb újra hárman jönnek, s aztán ki-ki külön megmondja, vagy megírja nekem, hogy a jövőben így akarja-e vagy elkülönítve, s ha igen, akkor két- vagy háromfelé.

Mielőtt elment volna, még megkérdezte:

- Vannak-e megérzések?
- Vannak - mondtam röviden.

– Na jó! – mondta ő –, majd legközelebb.

NYOLCADIK FEJEZET,

melyben Magdaléna, Irma és Ákos ismét együtt jönnek el. Irma szomorú. Hőseink a megérzésekről beszélgetnek; Irma sírva fakad. Szókratész három lelke. Mi lesz velünk, mi lesz belőlünk? Hivatás vagy pályaválasztás? A társadalmi álarcosbál törvényszerűségei és az arcra nőtt álarcok. Nem akarunk felnőni! Magdaléna apja fizetni akar. És ha az ember pofára esik?

Hála Istennek, Magdaléna, Irma és Ákos nem külön várakoztak a folyosón, hanem ugyanúgy együtt fecsegve, mint amikor először láttam őket, ugyanott, ugyanabban az ablakban. Nem is ügyeltek tehát arra sem, hogy később jöjjenek, hogy ne találkozzanak össze, sőt szerintem valahonnan – később megtudtam; gesztenyepüréevésből – együtt érkeztek.

Ugyanúgy helyezkedtünk el, mint amikor még négyesben beszélgettünk: Magdaléna, Ákos és Irma volt a sorrend, ahogy körbeülték az asztalt. Felszabadultak, és könnyedek voltak. Csak később vettem észre, hogy Irma először csak feszültebb a kelleténél, aztán mintha egyre szomorúbbá vált volna.

Lassan derengett fel bennem: lehetséges, hogy Magdaléna és Ákos, még egyelőre csak külön-külön, de valamiféle visszaállításról gondolkoznak? És Irma is ilyesmit érzékel?

Mindenesetre Magdaléna, aki általában számon tartotta, hogy legutóbb miről beszélgettünk és hol hagytuk abba, melyik témát szakítottuk meg, most nem sokat késlekedett, hanem alighogy leültünk, megszólalt;

– Tartozik – mondta.

– ?

– Tudja, hogy mivel?

– Sejttem – mondtam. – Valamit folytatnom kellene.

– De mit!?

– Az ember... – kezdtem bizonytalanul.

– Nem! – csattant fel Magdaléna.

– Hanem?

– Vannak-e megérzések?

– Ja, igen!

Magamban helyesltem azt is, hogy Magdaléna rögtön belevágott a témába és nem hagyott időt itt az elején helyzetük megbeszélésére, és azt is, hogy a dolgot így felvezette, nem pedig megmondta. Úgy éreztem, ha egyszerűen csak azt mondta volna, hogy most beszéljünk tovább a megérzésekről, Irma azt hihette volna, hogy valami célzás rejlik a témában, hogy az éppen aktuális mai helyzettel függ össze a dolog.

– Első kérdés – mondta Magdaléna, aki ma ismét igen aktív volt –, hogy megérezhetem-e, ha engem néznek, messziről, hátulról.

– A mai tudományos nagykönyvek, bár általában némileg sajnálkozva, de megállapítják, hogy

távolba-érezkelés létezik. Azért sajnálkoznak, mert a dolog tudományos magyarázatát még nem ismerjük. Én mindenesetre még azt tanultam tisztelt professzoromtól (egyébként tényleg tisztelt professzoromtól!) az egyetemen, hogy ilyen pedig nincs. Ha az ember áll a buszmegállóban és hirtelen hátranéz, „mert úgy érzi, hogy nézik” és azt látja, hogy tényleg valaki merően bámulja, akkor ez merő véletlen. És az ilyen véletlenekre aztán jobban emlékszünk vissza, mint amikor hátrafordultunk és nem nézett senki. Továbbá, feltehetőleg nem is gondoltuk magunkban, hogy „valaki néz”, hanem csak hátrafordultunk, észrevettük, hogy néz valaki és hirtelen az az illúziónk támadt, mintha ezt gondoltuk volna, s már ezért fordultunk volna hátra. Hiszen tudhatjuk, hogy milyen megbízhatatlanok a tanúvallomások és visszaemlékezések még igen rövid idő elteltével is. Öt tanúból négy tévesen, hibásan, utólagos gondolataitól vagy éppen előítéleteitől befolyásolva mondja el az eseményt.

– Most akkor magának mi a véleménye? – kérdezte Irma.

– Az én véleményem az, hogy vannak megérzések, lehetnek. Még akkor is, ha az ember sokszor átveri magát a tekintetben, hogy valamit megérezett-e vagy nem. Emlékszem, hogy a lányok kiröhögték az egyetemen a tanár urat, nekik olyan mindennapos evidens élményük volt, hogy megérik, ha hátulról stirolja őket valaki.

– Az tuti! – mondta Irma.

– És *előre* meg lehet érezni dolgokat? – kérdezte Magdaléna.

– Jó kérdés – mondtam.

– De mi a válasz?

– Ezen vitatkoznak. Ezen *is* vitatkoznak.

– És ki mit mond?

– Jung és iskolája *szinkronicitásról* beszél.

– Szinkron...? – kérdezte Ákos.

– Icitás! – válaszoltam.

– Hogy valami történik, és azt ugyanakkor meg is érzi?

– Ilyesmire, de ennél egy kissé bonyolultabb. Egyrészt azt hangsúlyozza Jung, hogy a megérzés és a történés között semmiféle általunk felismerhető oksági kapcsolat nincs. Például: Jung és Freud beszélgetnek Freud bécsi lakásán. Egyszer csak irtózatosszerű recsegés hallatszik a könyvespolc felől. Nem szakad le semmi, a fában történik valami, összehúzódik vagy tágul, szárad... Jung azt mondja: „Látja, meg tudtam volna mondani, hogy valami történni fog, itt a gyomrom táján előre éreztem.” Mire Freud felnevet: „Kedves Jung, ilyesmit csak akkor fogok magának elhinni, ha csak egyszer is, de *előre jelzi!*” Néhány óra múlva Jung egyszer csak felemeli az ujját és azt mondja: „Most!” És egy-két pillanat múlva még az előbbinél is rettenetesebb recsegés következik be, mintha a szobrokkal megrakott egész felső polc le akarna szakadni. Freud halálsápadtan

ugrik fel. Nem a leszakadás veszélyétől ijedt meg (most sem szakadt le semmi), hanem a jelenség viselte meg, hogy ilyesmi lehetséges. A szinkronicitásban, melyet később Jung a fizikus Paulival együtt is vizsgált, ilyen módon egy bizonyos előre-megmondás, ha tetszik, jóslás lehetősége is benne foglaltatik. Ahogy a világban *készül* egy esemény, különböző ismeretlen okokból, úgy ezt a *készülést* „egyidejűleg” megérezhetem és álomban vagy másképp „jósolhatom” az esemény bekövetkezését.

– Szép kis tudomány! – mondta Irma.

– A tudomány ma már sok olyasmit állít (például az imént idézett fizika), ami józan ésszel nehezen felfogható.

– Például?

– Például az ok-okozatiság felbomlása, vagy az „előbb-utóbb” felcserélhetősége a mikrofizika világában is, vagy a három dimenzió legörbülése a negyedikbe, amelyik talán az idő... és így tovább.

– Én inkább azt hiszem el, hogy ha az ember nagyon fél valamitől, azt magára idézi.

– Ez is igaz – mondtam.

Irma most sírva fakadt.

Azt hiszem, mindnyájan arra gondoltunk, hogy Irma attól fél, hogy Ákos visszatér Magdához. Ott ültünk négyen, és – szerintem – latolgattuk ennek esélyeit.

– Megmondja, hogy miért sír? – kérdeztem.

Igyekeztem halkan és kedvesen beszélni.

Irma a fejét rázta és zsebkendőt keresett, de nem talált. Elővettem egyet a fiókomból (a hozzám járó gyerekek számára, nem annyira sírás, mint taknyosság miatt meglehetősen készletet tartottam papírzsebkendőből).

- Hülye vagyok! - mondta könnyek között mosolyogva Irma, és miután az arcán végigfolyt könnyeket óvatosan felitatgatta (talán alapozót használ?), az orrát hatalmas trombitálással fújta ki.

Mindnyájan nevettünk.

Ő is.

- Lehet az, hogy az ember kétfélét akarjon egyszerre? - kérdezte.

- Csak az lehet - mondtam könnyelműen. - *Legalább* kétfélét, esetleg többet...

- Hogyhogy? - csattant fel Magda.

- Te persze mindig pontosan tudod, hogy mit akarsz! - mondta Irma. - Irigyellek! De azért szerintem ehhez kell egy bizonyos korlátoltság...

- Kösz! - mondta Magda.

- Szerintem nem mindig akar az ember kétfélét, de sokszor. És még többször: fogalma sincs, hogy mit akarjon. Vagy az egyiket akarja, a másikat szeretné, vagy hogy is mondjam. Az egyikről úgy látja, hogy helyes, és mégis vonzódik a másikhoz... - mondta habozva és egy kicsit hebegve Ákos.

- Na persze! A férfiak örök bizonytalansága! Ezért kell aztán olyan határozottnak lenniük minden

hülyeségben, hogy az már az agyamra megy! – mondta Magda, miközben zsebeiben gyors mozdulatokkal cigaretta után keresett.

– Nem lehet rágyújtani! – mondta Irma, és aztán hozzám fordult. – De most viccen kívül, hogy van ez? Hány lelke van az embernek? Ha van neki egyáltalán... Vagy akinek több van, az már örült?

Magda bólogatott.

– Hát igen, kisanyám! Ez már maga az örület!

– Nem egészen! – mondtam.

– Hát akkor? Hány lelke van neki? Tessék megmondani!

– Három – mondtam.

Döbbsenten – Ákos kicsit hitetlenkedve – néztek rám.

Elnevettem magam.

– Valamelyik szerző, nem Platón, hanem Xenophón vagy Plutarkhosz arról ír, hogy Szókratész szerint az embernek három lelke van, vagyis az emberben három lélek él. Három lény.

– Már megint ezek a régi dolgok! – mondta Irma.

– Várjál már! – mondta Magda. – Hátha most megtudod, amit kérdeztél. Éspedig? – fordult hozzám.

– Te várjál! – mondta Irma. – A mai tudomány szerint ez marhaság, nem? – kérdezte tőlem.

– Nem egészen! – mondtam. – Ma is három részre osztja az embert nagyon sok személyiség-modell. Ha kibírják, arról is mondok valamit.

– Haladjunk sorba! – mondta Ákos. – Mit mond

Szókratész? Ő nem azt mondta, hogy benne démon él?

– Azt is mondta. Erről Platón számol be. De nem démon, a mai értelemben, hanem daimon, egy szellemi, isteni lény.

– Kérem a három lelket! – mondta Magda.

– Az egyik, mondjuk az első, a fejünkben él és ember formája van. Picike, gyenge, de nagyon okos és pontosan tudja, hogy mikor mit kell cselekedni az ember és a világ továbbépülése érdekében... A második a mellkasban lakik, oroszlán alakú, erős és jóra hajlik, mert természete szerint nemes, de könnyen elcsábítható. És végül a harmadik az ölünk és a zsigeri szerveink táján lakozik, folyton változtatja az alakját, hosszú nyakú, nyálkás, hatalmas erejű szörnyeteg (afféle lábas-kígyó vagy sárkány). Ez a másik kettő elpusztítására tör. Először az oroszlánt is magához akarja csábítani, hogy végezzenek a fejben lakozó kicsi emberrel, de aztán az oroszlánt is legyőzi és végül önmagát is felfalja, az embert (és a világot) elpusztítja. Ha azonban az ember és az oroszlán összefog, le tudják győzni a szörnyeteget és az attól fogva őket fogja szolgálni, hűségesen, hatalmas erejével.

Hallgattunk.

– Itt most megint a szex van elítélve – mondta Irma.

– Nem! – mondtam én. – Vagy legalábbis nem ilyen egyszerűen.

– Hanem?

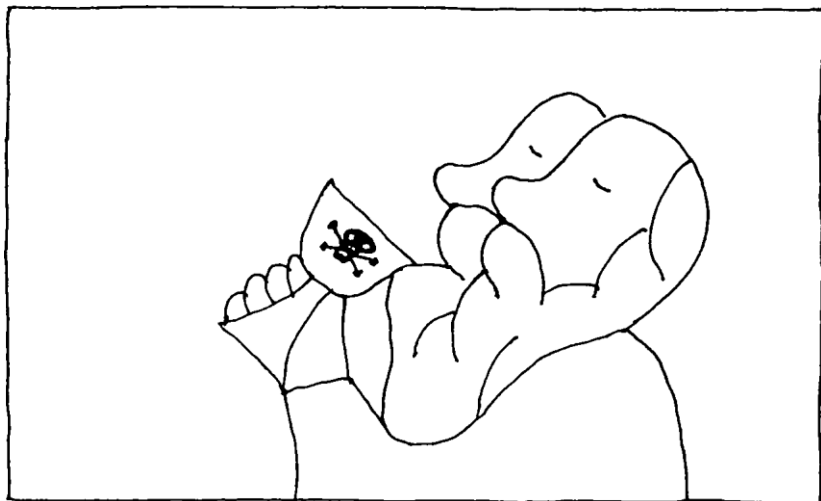
- Ha egyszerően szexnek veszem a szörnyeteget, ami szerintem nem igaz, akkor is az van benne, hogy ennek hatalmas és jóra fogható ereje van, csak nem lehet magára hagyni. Szükséges, hogy jelen legyen benne - nagyon leegyszerűsítve - valamiféle értelem (a kis ember) és érzelem (az oroszlán).

- És a démon? - kérdezte Magda.

- Daimon vagy daimonion - mondtam. - Amikor Szókratészt az athéniak bíróság elé állították...

- Miért? - kérdezte Irma.

- Az ifjúság megrontásáért. Mert azt tanította, hogy ő nem tud semmit. Neki csak bábaművészete van: arra képes, hogy kinek-kinek segítsen megszülni a *saját* véleményét... Pedig, a maga számára, hívő ember volt, aki elfogadta a régi regék igazságait, de mégsem tanította ezeket. Az athéniak azt mondták, hogy hitetlen, erkölcstelen, aki semmibe veszi a régi értékeket és az ifjúságot is erre tanítja. Amikor aztán a bírái elé állt (amin talán még maguk a bírák is csodálkoztak, mert hiszen mindenki azt ajánlotta neki, hogy meneküljön el, ne jelenjen meg az idézésre és sokan felajánlották segítségüket), szóval amikor a bírái elé állt, azt mondta, hogy nyugodtan jött ide, mert amikor elindult, nem figyelmeztette a benne lakozó kicsiny istenség, a daimonion, hogy *ne* jöjjön. Márpedig ez a mindnyájunkban ott lakó daimon (kinek-kinek megvan a magáé) mindig megmondja, hogy mit *ne* tegyünk, csak hallgatnunk kell rá,

értenünk kell a beszédét. Rá kell hagyatkoznunk. Azt soha nem mondja meg, hogy mit tegyünk, mondta Szókratész, azt mindig magunknak kell kitalálnunk.

– És mi történt vele? – kérdezte Irma.

– Halálra ítélték és kivégezték. Meg kellett innia a bürökpoharat. A tanítványai még akkor is meg akarták menteni, ki akarták szöktetni. De ő elfogadta az ítéletet, bár tudta, hogy ártatlan, és bátran és örömmel fogadta a halált. Gyógyulásnak tekintette. A lélek vagy a szellem magához térésének, kiszabadulásának a földi életből. „Aszklépiosznak egy kakassal tartozom!” mondta, amikor a mérget felhörpintette. Aszklépiosznak, a gyógyítás és gyógyulás istenének.

– És ma? – kérdezte Irma.

– Hogyhogy ma? – Ákos Irmára nézett.

Irma hosszan visszanézett rá. Ezt már valamiféle

támadásnak veszi – gondoltam szorongva. De nem. Inkább ő támadott.

– A tanár úr mondta – kezdte szúrós szemmel hogy ma is számon tartanak valahogy ilyen háromféle lelket... Hogy ez nincs olyan messze attól, amit a tudomány...

– Igen! – mondtam de előbb még azt hadd mondok el, hogy a nagy fizikus, Heisenberg, azt mondja, hogy Szókratész (és a szókratészi gondolkodás, a saját vélemény) nélkül nincs modern európai fizika és technika, nincs modern tudomány. Ami meg a lelki hármasságot illeti: Freud (és nyomán sokan mások is, némileg más szavakkal) úgy vázolja föl az emberi személyiséget, hogy van egy veleszületett ösztön-énje, az *Es* (ez németül a semleges nemű – vagy kétnemű? – ő, egyes szám harmadik személy, Kosztolányi *ős-valaminek* fordítja), amelyik kielégülésre tör, kerüli a kint és keresi a kéjt. Ha a kisgyerek éhes, azonnal enni akar, nem ismer halasztást. A kínzó érzést azonnal és mindenre való tekintet nélkül meg akarja szüntetni, ki akar elégülni... De a külvilág nagyon hamar fellép a maga követelményrendszerével. Rászoktatják, hogy éjszaka aludjon, ne akarjon enni. Később szobatisztaságra szoktatják. Még később a külvilág azt kívánja, hogy például nemi késztetéseit ne azonnal és ne mindenre (például a másik emberre) való tekintet nélkül elégítse ki... A külvilágnak ezeket a parancsait (így gondolta Freud) az ember nagyon hamar

interiorizálja, vagyis saját belsejébe fogadja és saját maga parancsolja meg magának. Ez lesz a freudi értelemben vett *felettes-én*. Az ösztön-ént az *örömelv* vezérli, a felettes ént a *realitás-elv*, alkalmazkodás a valósághoz. (Egyébként: ez is az egyén érdekében történik, így tud tovább fennmaradni!) A kettő között jön létre az *én*. Az én közvetít az ösztön-én és a felettes-én között. Kompromisszumokat köt. Igyekszik érvényt szerezni az örömelvnek, de úgy, hogy alkalmazkodik a realitás-elvhez...

- Szóval, az ember kezdettől fogva megalkuvó -
vonta le a következtetést Irma.

- Csak amikortól létrejött az énje - mondta Ákos. -
Mert addig: *Én még őszinte ember voltam, /
ordítottam, toporzékoltam...*

- Ez mi is? - kérdezte Magda.

- A Mama! - mondta Ákos. - József Attila!

- Ja, persze!

- *Én még őszinte ember voltam, / ordítottam,
toporzékoltam. / Hagyja a dagadt ruhát másra. /
Engem vigyen föl a padlásra.*

- Ez igaz - mondtam hogy itt ez az ős-valami még
gátlástalanabban megnyilatkozik. De ami az ember
énjét illeti, az nem jön létre, az: *van*. És nem csak a
régiek szerint! A legmodernebb énpeszichológia is azt
mondja: veleszületett, csak őrá jellemző, egyetlen,
egyedi én-struktúrája van minden embernek!
Nemcsak az ujjlenyomataink különböznek (a
rendőrség örömére!), akárhány milliárdnyian is

vagyunk a földön, hanem rejtélyes legbensőbb magva is személyiségünknek mindenki mástól különböző. (Hiszen ezért lehet különböző az ujjlenyomat is, ez fejeződik ki benne...)

– Ez nekem csak azt jelenti, hogy még idegenebbek vagyunk egymás számára; megközelíthetetlenek! – mondta Irma.

– Igen, jelenthetné azt is, de ez az *én* csodákra képes!

– Csodákra?

– Igen. Legalábbis olyan dolgokra, amik egyszerű logikával és számítással meg nem magyarázhatók. Öngyógyításokra, a másik megértésére.

– És mi által? – kérdezte Ákos.

– Hát... az indiaiaktól Leibnizen át Kierkegaardig és Jungig és Adyig sokan mondják, hogy a benne lakozó isteni rész, a benne lakozó numinozitás által. (*Numen adest* = jelen az isten, jelen a szellem, latinul. Ebből jön a numinozitás.)

– Most már csak azt szeretném tudni, hogy hogy tudom eldönteni, mikor kell tennem valamit, és hogy mit kell tennem? – mondta Irma.

– Nehezen. És ritkán – mondtam.

– Hogyhogy?

– Nehezen tudom eldönteni fontosabb ügyekben, hogy mit kell tennem. Mert ehhez bizonyos mélységekig kellene lehatolnom önmagamban és ritkán kellene valamit csinálnom, legalábbis sokkal ritkábban, mint ahogy a mai európai és amerikai

ember teszi, aki folyton rohangál. Egy régi kínai rege szerint, tudom, hogy idegesítem – mondtam közben Irmának –, az igazi tettek mindig ihletetett tettek. Az istenek indítják. Ami nem ilyen, amiben az istenek nincsenek benne, az ürességet hoz létre a világban. Űrt. És ebbe az űrbe azután a démonok özönlenek be. Szerintem a mai civilizáció, a mi mindennapi életünk telis-tele van ilyen tettekkel, vagy legalábbis nagyon sok, túl sok van belőlük...

– És akkor most mi legyen?

– Kicsit jobban oda kellene hallgatni magunkra.

– A daimonra? – kérdezte Ákos.

– Igen, vagy az énünkre, vagy nevezzük bárhogy. Arra a titkos áramlatra, amelyik hordoz bennünket és a világgal összeköt.

– Maga szerint van ilyen? – kérdezte Magda.

– Van.

– És hogyan közelíthető meg?

– Például: relaxációval.

– Azzal a lazítással, amit a sportolók csinálnak?

– Olyasmivel, de a maga klasszikus formájában, amit schulzolásnak is neveznek, Schulzról, aki ezt itt Európában újra kitalálta. Ez nem csak lazítás és pihenés, hanem az ember folyamatosan áramló képek világába emelkedik vagy süllyed...

– Álmodik?

– Nem egészen. Mert ebből akkor tér vissza, amikor akar. Kiderült, hogy az emberi tudatnak van egy olyan síkja (imaginatív síknak, vagyis képi síknak, vagy

katatim ⁶ képsíknak is nevezik), amelyekben folyamatosan képek áramlanak, és ha ebben megmerítke- zünk, az egyrészt nagyon pihentető testi és lelki értelemben is, másrészt nő az én-azonosság tudatunk vagy inkább érzésünk.

– Tehát: relaxáljak és megtudom legalább azt, hogy milyen pályát válasszak, mi a nekem való? – kérdezte Irma.

– Ezt nem mondtam.

– Hát akkor? Mire való az egész?

– Egyfajta belső önápolás, én-erősítés, amelyik egyben (legalábbis sokszor így érezzük) a világban áramló erővel is összeköt. És akkor, visszatérve éber, nappali tudatomhoz, újult erővel foghatok neki a problémák megoldásának, vagy legalábbis oldozgatásának.

– De egyáltalán: hogyan döntsek el egy ilyen kérdést, hogy például mi legyenek?

– Az embernek vannak bizonyos hajlamai, lát maga körül dolgokat, sodródik is erre-arra, tapogatózik, próbál és kipróbál, vagy vargabetűket tesz, aztán lassan talán megérkezik valahová, amiről úgy érzi, hogy ezt most szívesen csinálja, legalább egy ideig.

– Ez egy kicsit olyan hobósan hangzik – mondta Irma. – És: most akkor sodródok, vagy választok?

– Is-is. És a párna tanácsával is kell élni, mint a jó

⁶ A görög eredetű szó a mozdulatlan állapotra utal, melyben a test fekszik, miközben lelki szemeink előtt a képek áramlanak.

öreg Rákóczi fejedelem mondta. Aludni kell rá egyet-kettőt.

– Második Rákóczi Ferenc? – kérdezte Ákos.

– Igen, ő.

– Ezt most komolyan mondja? – kérdezte Irma.

– Mit? Hogy Rákóczi?

– Nem. Hanem hogy álmában döntsön az ember.

– Nem azt mondtam, hogy álmában döntsön, én azt mondtam, hogy aludjon rá néhányat. A maga kedvéért azt mondanám, hogy éjszaka az emberi agy, ez a legbonyolultabb komputer feldolgozza és rendezi az információkat, felhasználva a munkájához azokat is, amelyekre nappal nem is emlékszem... De nekem jobban tetszik az, amiről még a görögök is meg voltak győződve, hogy álmunkban az istenek vizsgálják gondolatainkat, lehetséges döntéseinket és valamilyen módon állást foglalnak, megnyilatkoznak ügyünkben. Reggel aztán, felébredve, esetleg jobban tudjuk, hogy mit akarunk csinálni, vagy korábbi, de bizonytalan döntésünkben megerősödünk, egyszer csak a magunkénak érezzük.

– És ebből most honnan tudjam, hogy milyen egyetemre menjek, hogy menjek-e egyetemre, vagy hogy egyáltalán az életben mit kezdjek magammal?

– Ebből még sehonnan.

– Régebben ez mintha könnyebben ment volna – szólt közbe Magda. – Most túl sok a lehetőség. Régen az ember háziasszony lett, feleség...

– Vagy boszorkány – vágott közbe Irma.

Magda csodálkozva nézett rá.

– A férfiak meg az apjuk foglalkozását folytatták, urak lettek vagy parasztok, mesteremberek, katonák, papok, mit tudom én...

– Ez igaz, de még valami volt.

– Micsoda?

– Az emberek hivatásról beszéltek. Elhivatásról. Vagyis valaki vagy valami (Isten vagy a benne lakozó képesség) hívja az embert valamilyen életpályára, ha mondjuk kilép a megszokott keretekből és nem követi a család mesterségét. Mondjuk: próféta lesz.

– Szép. De ma választani kell, és viszonylag kevés a próféta – mondta Irma. – És ebben is, mint annyi mindenben, nagyon könnyen jön a pofára esés.

– Ami a pofára esést illeti: az ember mindig újra pofára esik (és nem csak ebben a dologban), aztán mindig újra felkel, *és ez a természetes!*

– Már hogy lenne ez természetes?! – csattant fel Irma.

– Hát egyszerűen úgy, hogy az ember nem tökéletes! Ezért aztán mindig újra pofára esik, és ez még talán a jobbik eset. Mert vannak olyanok, akikkel ez nem történik meg, de azok a végén sokszor úgy vágódnak el, hogy fel se kelnek többé. Mindenféleképpen elbukunk. A magunk által kitűzött célokban, a bűneinkben, a szokásainkban, a foglalkozásunkban, a szerelmünkben és még mit tudom én, mi mindenben. Szerintem az ember olyan lény, aki próbál. A lényeg: nem kell elkeseredni, de nem is kell fekvé maradni

(mondván: nekem így is jó). A vizsgálatok is azt mutatják, hogy az emberek az életpályájukon ma sok vargabetűt tesznek. Többet, mint azelőtt.

– És ha az ember egyszerűen nem akar semmiféle „pályát választani”? Én például nem akarok felnőni! – jelentette ki Magdaléna.

– Ráér! – nyugtattam meg. – De a tünet ismert.

– Tünet?

– Igen. Egy-kétszáz évvel ezelőtt az emberek, férfiak és nők úgy tizenhét, tizennyolc, tizenkilenc éves koruk táján már nagyjából felnőttek voltak. Foglalkozásuk volt, pénzt kerestek, családot alapítottak. Széchenyi huszártiszt, Arany János öregnek érzi magát, túl van az „egyetemen” és a színészi vándoréven, megtelepszik a falujában, tanító majd jegyző. A nők ebben az életkorban már gyereket szültek.

– És ma?

– Ma nem így van. A dolog kitolódott. Nagyon sokan később vagy sokkal később végeznek tanulmányaikkal és még akkor se akarnak beállni a taposómalomba.

– Már Dosztojevszkijnél is vannak öreg diákok – mondta Ákos.

– Igen. Nyugat-Európában egy vizsgálatban arra jöttek rá, hogy az emberek még a század elején is úgy érezték, jó lenne minél hamarabb felnőttnek lenni. És úgy érezték, hogy a foglalkozásuk (talán akkor még kicsit hivatás) segít nekik abban, hogy azzá legyenek

akik. Pap, orvos, katona, ügyvéd, mesterember; úgy érezte az ember akkoriban még, hogy ez az önálló foglalkozás segít kiteljesíteni a személyiségét. Most meg, már a század közepétől, a II. világháború után az ember egyre inkább kezdte úgy érezni, hogy ha foglalkozást választok, ha egy pályára elkötelezem magam, ha alkalmazkodom és eleget teszek a követelményeknek, hogy belépthessek a társadalmi álarcosbálba, akkor ezt az álarcot soha többé nem tudom letépni a fejemről, az arcomról, ránő, rátapad, mint a japán mesében az asszony arcára a démon-álarc. Úgy érezték az emberek, hogy ha elkötelezik magukat valamilyen komoly pályán, akkor örökre behatárolják a személyiségüket, nem változhatnak, nem növekedhetnek tovább. Sok ifjúsági mozgalomnak (beatnikek, hippik és az őket követők) volt ez az érzése.

– Hát ebben van valami – mondta Magdaléna.

– Igen, de aztán mégiscsak részt vettek a dolgokban, akár saját közösségeikben, vagy városrészeikben, akár a nagyobb társadalomban. Amelyik egyébként az emberek számára, úgy tűnik, mindig is félig-meddig kibírhatatlannak tűnt, legalábbis ezt hallhatjuk több helyütt is, például Shakespeare-től ⁷, de akár a bibliai *Prédikátor*

⁷ Shakespeare darabjain kívül – *Athéni Timon*, *Lear király*, *Hamlet* (a *Lenni vagy nem lenni* monológ) – LXVI. szonettjében is összefoglalja a világ – a társadalom! – kibírhatatlanságát. Ez így

könyvének szerzőjétől.

– Az apám például most fizetni akar, többet, mint eddig, azt mondta, hogy lakást vesz nekem, ha elvégzem a gimnáziumot, és vállalja az eltartásomat, ha beiratkozom az egyetemre. Ja! Mert persze a

szól:

*Unom mindezt, téged hívlak, Halál,
Mert a koldust sivatag élet várja,
Mert a Hitványság örömet talál,
És Hitet gyúnyol a hazugság árja,
És rang és dísz mind méltatlanra száll csak,
S a szűz Erényt ringyóvá aljasítják,
És a Becsületre sarat dobálnak És gúzsba kötik az Erőt a
satnyák,*

*És költők száját betömi hatóság,
És doktor Dőre diktál az ügyesnek,
S Együgyűségnek számít csak a Jóság,
S az Igaz rab, s foglárja a Gonosz lett:
Nem kell az élet, hogyha ez az ára.
De hogyan hagyjam kedvesem magára?*

Persze: Shakespeare-ből legalább ugyanennyi helyet idézhetnénk a mindezeken túli és mégis optimizmus – tragédiák végén is megjelenő fortinbrasi optimizmus – bemutatására is. A világ így teljes. Rémes, de a végén mégis irgalmas és felemelő! Nemcsak megvakítják Glostert – a szemét egy széklábbal nyomatják ki hanem van, aki utána ápolja, az együttérző emberi irgalom nevében gondjaiba veszi.

(Ez a hosszú lábjegyzet barátom és kollégám, N. L. lábjegyzete feljegyzéseihez, ő másolta ide Shakespeare szonettjét is, kivételesen nem Szabó Lőrinc, hanem Justus Pál – akkor nemrégiben újra megjelent – fordításában. Fortinbras királyfi a *Hamlet* végén jelenik meg végső tiszteletadásra, Glosterrel pedig a *Lear* királyban találkozunk.)

mostohaapám meg kijelentette, hogy aki egyik iskolából a másikba megy, az inkább hagyja abba és ne tanuljon, mert látszik, hogy nem veszi komolyan, és hogy ő nem fog fizetni értem gimnáziumot meg egyetemem, ha nem „emberelem meg magam”. Mondtam, hogy ne is fizessen, eddig se fizetett, az anyám és az apám tartott el, ő meg csak elkonyakozza és elcigarettázza a keresetét.

– Mit szólt?

– Kissé pipa lett. Még fűszereztem.

– Mivel?

– Kiszámítottam neki, hogy tulajdonképpen őt is anyám tartja el a keresetéből meg az értem kapott tartásdíjból, legalábbis minden hónap huszonegyedikétől. Mert az ő hozzájárulása olyan aránytalanul kicsi a közös költségekhez.

– Nem örült.

– Hát nem! De azt akarom mondani, hogy most oké, az apám fizet, mehetek, ha bírok egyetemre. De én se tudom, hová menjek!

– Nem baj! Még ráér!

– De már most faggatnak a suliban, hogy így meg úgy, gondoljam meg, aszerint válasszam a fakultációt, rég kéne tudnom.

– Nem baj! A fakultációt aszerint válassza, hogy mihez van kedve. Hátha mire maga beiratkozik, már Magyarországon is normális egyetem lesz, ahová mindenkit felvesznek, aki oda jelentkezett, ha leérettségizett. Aztán majd közben dől el, hogy

bírja-e.

– Hát igen! Ez jó lenne – mondta Magdaléna. – De félek, hogy ez csak vágyálom!

– Én mégis azt látom – tért vissza Irma az előbbiekhöz –, hogy vannak sikeres emberek és vannak sikertelenek. Mindenben. Már nálunk a suliban is és már az elemiben is voltak. Akiknek a tanulás megy, akiket a tanárok szeretnek, akikért a srácok bomlanak vagy akikért a csajok majd megvesznek, és ezek a menők. Az élet királyai. Hátul meg valahol kullognak a többiek és igenis piff-puff, csak úgy csattog, ahogy mindig újra pofára esnek, és ez nem egy élvezet!

– De olyan is van, aki az egyik dologban menő, de a másikon a pofára esők között van. Nem? – kérdeztem.

– Van. De mégis azt lehet látni, hogy a nagymenők, akármiben is örülhetnek az életnek. A többiek meg meggebedhetnek.

– Ez nem így van.

– Nem?

– Nem. Először is a nagymenők nem is olyan nagymenők sokszor, mint amilyennek látszanak, akár az udvarlásban, vagy akármi másban. Másodszor: nekik is megvannak a bajaik. Harmadszor: tudjuk, hogy ezek a dolgok az évek folyamán változnak. Változik a dolog már a tizenhat-tizenhetedik életév körül. Azután változik húsz és harminc között. Ilyenkor azok, akik régen „hátul kullogtak”, esetleg

sokkal tartósabb kapcsolatokat kötnek és más téren is valódi sikereket érnek el. Nem is beszélve a két alaptípus közötti különbségről.

– Miféle alaptípusok? – kérdezte Ákos.

– Extrovertált és introvertált. Kifelé és befelé forduló (latinból). Ebben a formában ezt is Jung találta ki, de elég általánosan elfogadott lett. A kifelé forduló figyelme a külvilágra irányul, abban ügyesen mozog, könnyen köt kapcsolatokat, de azokat könnyen el is oldja. Az introvertált befelé fordul, nehezen barátkozik, de hűséges és kitartó. Az emberi élet első fele életkorilag extrovertált. Kifelé forduló. Az embernek a világban kell a helyét megtalálnia, és kiépítenie. Az introvertáltaknak ez nehéz idő. De aztán jön az életforduló, úgy harmincöt körül. A most következő korszak életkorilag egyre inkább introvertált. Az ember magába tekint és visszatekint, kezdődik az introvertáltak ideje, most jönnek az ő éveik, évtizedeik. Ez viszont az extrovertáltak számára egyre nehezebb idő. Szerencsére tiszta típusok nincsenek és mindnyájunkban ott van mind a kétféle lehetőség. De mégis! Itt a magyarázata, vagy legalábbis az egyik lehetséges magyarázata annak, hogy miért változik a „menőség” az évek, évtizedek folyamán.

*

Azt hiszem, a fentiekben két egymást követő találkozást vontam össze, mivel azonban ezeket az emlékeimet valamivel később jegyeztem le, erre nem

emlékszem egészen világosan.

Úgy látom a jegyzeteimből, hogy így hármasban ezekben az októberi hetekben – az utolsó találkozás talán már a novemberbe nyúlt bele – három egymást követő alkalommal jöttek el hozzám. Utána ismét egy külön találkozásom volt Magdalénával, de ezt már csak legközelebb mesélem el. Majd, már úgyszólván karácsony előtt, újra hárman jöttek. Legalább kétszer.

Itt most még egy részletet szeretnék elmesélni ebből a bizonyos harmadik, november első napjaira eső találkozásból.

Megint a siker, sikeresség körül tapogatóztunk, és a témát újra Irma indította.

Mivel azonban egész atmoszférájával későbbi találkozásainkhoz kapcsolódik, ezért nem ezt a fejezetet zárom le ennek elmesélésével, hanem a következőt kezdem el vele.

KILENCEDIK FEJEZET,

melyben szóba kerül a mindennapok mágiája és a belső képek jelentősége. Legyünk-e sikeresek? S ha igen, milyen célból? Indiai gondolatok és amerikai divatok. Önismeret? Van-e technikája? Néhány gyakorlat, amelytől nem szabad (túl gyors) eredményt várni. Tévedni emberi dolog? A magunkba zárt titok. Miért csapták ki Magdalénát a gimnáziumból? Sorsunk útjai. És mi van a halál után? Vannak-e tündérek? A merengés joga. Írókat kell olvasni – nem könyveket. A művészet halott? Matematikai és intuitív zsenik. Hóesés. Wittgenstein és mások. Egy szigorú szupervizor.

– Valahol olvastam – mondta Irma hogy minden azon múlik, hogy milyen az ember belül. Valami olyasmi volt, hogy ha úgy intézem az ügyeimet, hogy közben belül derűs vagyok és bízom benne, hogy elintézem, bízom magamban és a másik emberben, akivel éppen beszélek, és mindezt jókedvűen teszem, akkor sikerülni fog. De hogy a fenébe legyen derűs, amikor éppen rossz kedvem van és hogyan bízzak benne, amikor éppen azt gondolom, hogy engem is át akar verni, mondjuk a boltos, amikor méri a sonkát, mert mindenkit átver.

– Keep smiling – mondta Magda.

– Mi ez? – kérdezte Irma. – Én nem vagyok angolos.

– Tartsd a mosolyt, magyarul: mosolyogj! – mondta

Magdaléna.

– Amerikai jelszó – mondtam.

– Igen, azt hiszem, az is valami amerikai könyv – mondta Irma.

– Szerintem Szepesi Mária – mondta Ákos –, *A mindennapok mágiája*.

– El kell bűvölnöm a hivatalnokot, hogy nekem jobb lakást utaljon ki, vagy hogy gyorsabban megcsinálják az autót? – kérdezte Magdaléna.

– Nem! – mondta Ákos.

– Mi egyszer Palival voltunk egy ilyen hétvégén – mondta Magdaléna ahol egy nő gyakorlatozott velünk, és az volt a dolog lényege, hogy *I am OK, you are OK!*

– Micsoda? – kérdezte Irma.

– Hogy én is oké vagyok és te is oké vagy!

– Ez meg micsoda marhaság? És mit kell ezen gyakorlatozni?

– A nő azt magyarázta nekünk, hogy az emberrel az a baj, hogy vagy úgy gondolkozik, hogy én nem vagyok rendben, hülye vagyok, életképtelen vagyok, de te persze oké vagy, neked mennek a dolgok; vagy: én vagyok oké, te hülye vagy, nem lehet igazad, csak az a jó, amit én mondok. Vagy: én is életképtelen vagyok és te is, a világ úgy szar, ahogy van. Ezek a hibás gondolkodásmódok. Ha rá tudok jönni, hogy nekem mik az erényeim, és hogy te miben vagy jó, akkor elégedetten azt mondhatom, hogy *I am OK, you are OK*, és te is szeretni fogsz engem, segítjük egymást (mert kedvet csináltam neked hozzá) és

sikerem lesz, sikerünk lesz.

- Tipikus amerikai marhaság - mondta Ákos.

- Tényleg amerikai és tényleg tipikus - mondtam -, de ami a marhaságot illeti, az összes ilyen amerikai divat csak felerészben az. Mindig van bennük valami igazi, valami eredeti, egy morzsányi legalább.

- De kár belőlük egy egész kenyeret dagasztani - mondta Ákos. - Mi az, hogy egész kenyeret! Több tonnányi kenyeret, vagy éppenséggel ráépíteni egy egész kenyérgyárat!

- De egy pillanat! - mondtam. - Térjünk vissza ezekhez a belső állapotokhoz. Valami olyasmi lappang ezekben a tanításokban, hogy ha elégedetlen vagyok az életemmel, nem azzal kell kezdenem, hogy elsősorban a külső állapotokon változtatok. Persze: ilyen is lehet, ha azok extrém módon rosszak, tartósan elviselhetetlenek. De ha csak úgy általában nem találom a helyemet, akkor több sikerrel kecsegtet, ha magamból kezdek kiindulni. Irma példájánál maradva, ha elérem, hogy ha csak egy pillanatra is tényleg szeressem azt a velem szemben álló embert, akivel ügyemet intézem, ha csak egy pillanatra is, de tényleg érdekeljen, ki ő, és mit mond nekem, fel akarom őt fogni, akkor ő megérzi rajtam ezt a beállítottságot és ez jobbkedvűvé és nyitottabbá teszi. Őbenne is esetleg valami érdeklődés támadhat irántam és ügyem iránt... De azt hiszem, mindehhez fontos, hogy én, itt belül tudjam, hogy mit akarok, hogy *képem* legyen róla. A színészek és a nagy

rendezők azt mondják, hogy ha a színészben nem él egy belső kép a figuráról, amit játszik és a szövegről, amit elmond, akkor az egész *nem jön át*; nem jön át a rivaldán, nem éri el a nézőt, nem érinti meg. A keleti színészek szerint a színész belső képe, a látomás, mint egy kiterjesztett szárnyú nagy madár suhan a színész szívéből a néző szívébe. (Mert a szív, de erről már beszéltünk, a belső látás szerve.)

- És miért legyek sikeres? - kérdezte Magdaléna. - Hátha én leszárom a sikert, mert szerintem az egész társadalom egy kész örület, úgy ahogy van, és marhaságokért lihegnek, és nekem itt nem kell semmiféle siker. Sőt ellenkezőleg!

- Állítsák meg a világot, ki akarok szállni! - mondta Ákos, bólogatott és nevetett.

- De tényleg! Például Sztálinnak sikerült, hogy ő Sztálin legyen és körülötte minden rémes lett. És neki se volt jó. Vagy legalábbis nem eléggé. Szerintem nem érte meg. Hazudott, megöletett embereket, jó sokat.

- Hatvanmilliót - mondta Ákos.

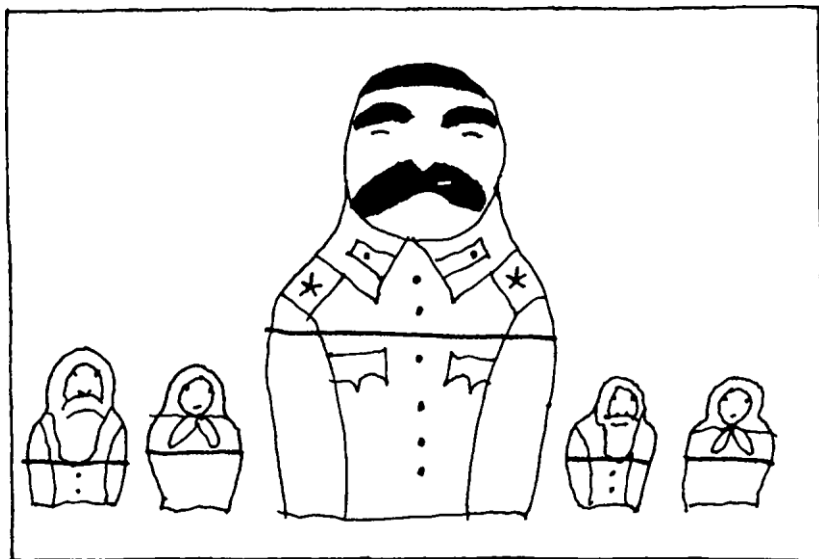
- Ilyen a siker!

- Ez is igaz - mondtam -, de nem egészen.

- De például Jézus sikertelen volt, ha azt vesszük, hogy Barabást elengedték, őt pedig megölték.

- Ezt mindig Pali mondta nekünk - tette hozzá Magdaléna.

- Igen - folytatta Ákos -, aztán a következő egy-kétezer évben mégis neki lett nagyobb sikere...

- Meg ahogy a tanár úr emlegette, ez így lehetett Szókratésszel is. Mi a fenének kellene bármihez is alkalmazkodni?

- Egyrészt nem kell, másrészt Szókratész is úgy bontakoztatta ki a maga erőteljes nem-alkalmazkodását, és Jézus is, hogy előbb gyökeret vert a maga társadalmában, méghozzá mind a kettő jó mélyre fúrta a maga gyökérszárait, a maga környezetének egész múltját felszívta magába, és jobban tudta, mélyebben átélte és magáévá tette ezt a múltat is, aminek a nevében aztán elítélték. És: később megint csak az emberi társadalom volt az, amelyik felismerte és elismerte őket, igazi jelentőségüket. A társadalom nem teljesen hülye, ha történelmileg elég hosszú időn át figyeljük.

- Jó. Szóval akkor legfőbb cél az, hogy magamat érvényesítsem. És ennek érdekében alkalmazkodom a társadalmi szabályokhoz? - mondta és kérdezte Magdaléna.

- Vigyázat! - mondtam. - Itt megint valami kozmikus ravaszság érvényesül...

- Hogyhogy? - kérdezte Ákos.

- Ha csak magamért érvényesítem magamat, előbb-utóbb belebukom.

- Hanem? Akkor miért kell? - kérdezte Magdaléna.

- Az indiaiak (és a távol-keletiek általában, az indiaiak nyomdokait követve) gyakran beszélnek arról, hogy minden mozdulatunkkal, a legkisebbel is és minden gondolatunkkal és érzelmi rezdülésünkkel vagy építjük, vagy romboljuk a teljes, az isteni szándékok szerint alakuló világot. Azért kell önmagunk legbensőbb lényét, lényegét kibontakoztatnunk, mert a bennünk lakozó isteni szikra egy rész a harmonikus világegyetem épületében. De ha csak magamért akarok érvényesülni, ez roncsolja ezt a világot és engem is rongál. Talán ebben különböznek az indiai gondolatok és az amerikai divatok.

- De hát hogyan lehet ehhez az egészhez hozzákezdeni? - kérdezte Irma. - Azt se tudom, ki vagyok!

- Önismeret! - vakkantott Ákos.

- De hogy? Mi a technikája?

- Köldöknézés? - kérdezte Magda.

– Az a kérdés, hogy a köldöknézés alatt mi játszódik le az emberben. De azt talán nem árt tudni, hogy az elmúlt ötezer évből (körülbelül ennyit ismerünk, úgy ahogy az emberiség több százezer éves vagy még hosszabb történetéből) legalább négyezeröttszázban többre becsülték a *szemlélődő* életet, mint a *cselekvő* létformákat. Úgy tartották, hogy a szemlélődés *nagyobb hatással van* az ember és a világ fejlődésére, épülésére, mint a közvetlen evilági cselekvés, amire persze szintén szükség van.

– Tehát akkor? Menjek le az aluljáróba? És vegyek ilyen meditációs tréning-könyveket? – kérdezte Irma.

– Erről lebeszelném. Bár amiről szólnak, ősi tapasztalat, és ilyesmire szüksége van az embernek. De valahogy a mai korból kell kiindulnunk. Abból, amiben élünk. Amilyenek ma vagyunk. A régiek is abból indultak ki.

– Akkor most mi legyen? – kérdezte Irma.

– Tényleg! Mondjon már valamit! Maga mit csinál? Hogy csinálja? Járjunk uszodába? Meditáljunk? Relaxáljunk? Szívjunk füvet? Vagy hogy az istenbe... – háborgott Magdaléna.

– Szerintem mindenkinek meg kell keresnie a maga útját, ez elől nincs menekvés – mondtam. – Van aki zenél, van aki fest, vagy verseket ír és olvas, van aki meditál vagy koncentrációs gyakorlatokat végez, van aki cigarettázik és kibámul az ablakon, van aki kertészkedik vagy főz (mint például Paul Klee, a nagy festő, mialatt Klee-vé érett), és mit tudom én. Én is

csak próbálkozom.

- Van például *A belső utak könyve*⁸ – mondta Ákos.
- Ott le vannak írva ilyen gyakorlatok.

- Igen – mondtam –, azt is lehet forgatni és próbálgatni. Aztán valamilyen irányban elmegy az ember. A szerzetesek például fontos gyakorlatnak tartották, hogy este áttekintsék egész előző napjuk történetét és megítéljék, hogy mit hogyan cselekedtek. De ezt megtette minden nagy naplóíró is, mint például Széchenyi István vagy Thomas Mann és még sokan mások.

- Ha jól emlékszem, *A belső utak könyvében* valami olyasmi van, hogy fordított sorrendben, visszafelé haladva, az esti lefekvéstől az aznap reggeli felébredésig tekintsük át a napunkat a visszapillantásban.

- Igen. Ez a század egyik nagy tanítójának, Steinernek a gondolata. Ugyanúgy, ahogy az öt alapgyakorlat a maga összeállításában, csoportosításában.

- Ez is benne van! – mondta Ákos.

- Igen.

- Melyik is ez? – kérdezte Irma. – Én is olvastam, de most már nem emlékszem.

*

- Megcserélem a sorrendet – mondtam és úgy

⁸ Több kiadásban is megjelent. Szerzője: Popper Péter.

mondom el, ahogy itt, most, nekem, a mi beszélgetésünk szempontjából fontosnak látszik. Nem tudom, hogy mind az ötre fogok-e emlékezni. De mindenesetre elsőként az elfogulatlanság gyakorlatát említeném. Elhatározom, hogy ma minden embert, jelenséget, gondolatot, véleményt elfogulatlanul veszek szemügyre, hagyom, hogy hasson rám, nem ítélekzelem felette, még akkor sem, ha amit hallok, homlokegyenest ellenkezik eddigi véleményemmel. Manapság túl gyorsan ítélekzeünk. Ez az ítélekzező, kritizáló beállítottság gyilkolja körülöttünk és bennünk a gondolatokat és a lényeket. A második gyakorlat ezzel némileg összefügg. Ez a *pozitivitás* gyakorlata. Arról van szó, hogy minden elébem kerülő jelenségben, dologban, emberben megpróbálok megtalálni valami igazán vonzót, szeretetre méltót, jót, igazat vagy szépet. Egy apokrif evangéliumot szoktak idézni: Jézus nagy nyári hőségben megy az úton tanítványaival és az út közepén oszladozó, férgectől lepett kutyatetem fekszik. A tanítványok széles ívben elkerülik a rothadó tetemet, Jézus azonban megáll a fejénél és így szól: „Milyen szépek a fogai!”, és a vakító napfényben hófehéren csillogó fogak *tényleg* szépek. Nem arról van szó, hogy bemegyek egy utált emberhez valamelyik hivatalba és azt gondolom: „De azért ő is ember!” Ez nem elég a dolog működéséhez. Addig kell keresnem (benne és magamban), amíg találok valamit, ami *tényleg* az ő tulajdonsága, hamisítatlanul az övé és mégis,

számomra is becsülésre méltó. Ezt követi (legalábbis mai felsorolásomban) a *higgadtság* gyakorlata. Nem tombolom ki érzelmeimet! Nem hahotázok térdemet csapkodva, nem üvöltök dühömben, nem beszélem ki (és túl) a dolgokat sem bánatomban, sem örömömben. Ez nem azt jelenti, hogy elsivárosodom érzelmeimben, éppen ellenkezőleg. Befelé élem át őket, sokkal intenzívebben. Az akarati gyakorlata, mondhatnám tréningje, még ezeknél is primitívebb. Elhatározom, hogy ezentúl minden nap egy bizonyos időpontban, mondjuk délután kettőkor, megfogom a jobb kezemmel a bal kezemet. A dolognak nincs értelme, nincs célja. Nem azt határozom el, hogy ezentúl mindennap kettőkor eszem egy három gombócos fagylaltot vagy elolvasok egy verset. Nem! Értelmetlen, közömbös, céltalan cselekedetet határozok el, mert azt teszem próbára, hogy tudok-e magamnak parancsolni úgy, hogy más vonzó nincs a dologban. Nem fog sikerülni! Idegesen nézem az órát fél kettőtől kettő előtt öt percre, akár tizenöt-hússzor is, aztán kettőkor elfelejtem... És így tovább. Sajátos élményeim lehetnek. És végül (azt hiszem, ezt szokták említeni elsőként) a *gondolkodás* gyakorlása, a koncentrációs gyakorlat. Elképzelek (mások szerint: kezembe veszek vagy magam elé teszek) egy egyszerű tárgyat, mondjuk gyufaszálat (van aki szerint ez túl komplikált), kanalat vagy mást. Megpróbálom gondolataimat megtartani a tárgynál, a tárgyat magamban mintegy leírni. Tapasztalni fogom,

hogy gondolataim elkalandoznak. Általában: ezekben a gyakorlatokban, akárcsak az esti visszapillantásban (ami közben hamar, sokszor túl hamar elalszom) nem az a fontos, hogy *sikerüljenek!* Hanem: hogy végezzem őket. Hogy erőfeszítéseket tegyek. És aztán: van aki egészen más utakon jár! Nem tudom elképzelni Ady Endréről, hogy például egy elképzelt kanálra koncentrált volna. Borozott. Tudjuk, hogy az alkohol rongálja a szellemi képességeket. De nekem soha nem jutna eszembe Ady Endrét rábeszélni, hogy ne igyon, vagy hogy próbálkozzon mondjuk a kanál-elképzeléssel! Mint ahogy a mákot arató parasztbácsika Hódmezővásárhelyen, akivel diákkoromban együtt arattam, szerintem *mindent* tudott emberről és világról, amit tudni érdemes és neki a természettel, a növényekkel és az állatokkal végzett mindennapi munka meg a pipázgatás, eget fürkészás, tűzbe bámulás volt a mindennapi gyakorlata. Meg ahogy megmorzsolta a földet az ujjai között, vagy ahogy átpergette egyik markából a másikba a búzaszemeket...

Hallgattunk.

- Szóval nem az a fontos, hogy sikerüljön? - kérdezte Irma.

- Nem. Maga az erőfeszítés, a próbálkozás hozzájárul, hogy rendezsem magam. Ha nekem, esetleg, így kell magamat rendeznem.

- De hát az ember mindenképpen szeretne valami eredményt, nem? - mondta Magdaléna.

- Az indiai szent könyvben, a *Bhagavad Gítában* van egy passzus, amely szerint a bölcs megteszi, amit tennie kell, s az eredmény nem az ő dolga.

- Hát én nem ezt látom a világban! - mondta Magdaléna.

- Az biztos - válaszoltam. - Ma nem így élünk. Modern világunk jelszava: gyorsan, könnyen, semmit.

*

Következő alkalommal Irma pattogatott kukoricát hozott, Magdaléna gesztenyét. Vidáman lakomáztunk és (a sors igazságtalansága, mert hogy hozzanak valamit, az Irma ötlete volt) a gesztenyének mindannyian különösen örültünk. Nem volt kukacos, rendesen lejtött a héja, nem volt égett, de teljesen átsült, bár elég nagytestű gesztenye volt. Finoman és melegen omlott szét az ember szájában, s a belső kérge még egy kicsit ropogós és kemény is volt. Régen nem ettem ilyen.

Manapság mindig átvernek a gesztenyékkel és még így is örülnünk kell, hogy néhol legalább árulják a régi módon sütve, hegyes kis árral forgatva a rostélyon. Hamarosan biztos ebből is valami gépben ugráló ízesített vacak lesz, ahogy a pattogatott kukoricából popcorn.

- Maga reménytelenül konzervatív - mondta Irma, amikor ezt megemlítettem.

- Nem vagyok - mondtam. - Ifjúkoromban az voltam, de ma már nem vagyok az.

- Ez meg hogy lehet? - kérdezte Irma. - Azt

mondják, hogy az ember fiatal korában lázadó és csak aztán lesz konzervatív.

– A konzervativizmus is lehet lázadás egy olyan ideológiával szemben, amelyik állandóan a haladásról papol.

– Ja! Igen. Szóval az ember téved, egyrészt magától, mert nem ismeri a dolgokat, másrészt meg azért, mert még a kívüllág is a tévedések felé lökdösi.

– Igen, az ember téved – mondtam.

– De hát akkor? Akkor hogy legyen bizalmam önmagamban vagy bármiféle gyakorlatokban? Hogyan próbáljam magamat megismerni? Honnan fogom tudni, hogy nem járok teljesen tévúton?

– Szent dolgok körül csapongunk – mondtam.

– Hogy oda ne rohanjak! – mondta Irma. – Ezt már nem is lehet megkérdezni?

– Dehogynem! – mondtam. – A szent eredetileg csak annyit jelent, hogy elkülönített, isten számára elkülönített, kiválasztott. Szent dolgok, ezt úgy értettem, hogy az önismeret meg a tévedés problémái a görögöknél meg a rómaiaknál templomi feliratok voltak.

– Hogyhogy?

– „Ismerd meg magad, hogy *ember* vagy.” Ezt, azt hiszem, Szophoklész is idézi, de eredetileg valamelyik Apolló-szentély felirata volt. Hogy *ember vagy*, ez azt jelenti, hogy nem vagy állat és nem vagy isten. Római oltárokon és templomokon pedig megtalálható volt ez a később közmondássá vált felirat, hogy: „Errare

humanum est”. Vagyis: „Tévedni *emberi* dolog”. Ez azt jelenti, hogy a közvetlenül ember alatti világ, az állatok világa nem téved, mert ösztöneiben vezérelt; a közvetlenül az ember fölötti világ, a géniuszok világa (ma angyaloknak mondanánk őket) szintén nem téved, mert szellemi lényekből áll, akik szellemi értelemben látnak és tudnak, és ezáltal nem tévelyegnek. Csak az ember téved! Az állati világból kiemelkedett, és a géniuszok által elengedett ember *tud* tévedni, mert szabad, és a tévedés lehetősége épp *szabadságának* egyik velejárója.

– Örüljek, hogy tévedhetek? – kérdezte Irma.

– Igen, örüljön – mondtam –, mert ez azt jelenti, hogy szabad, szabad akaratból választhatja a jót.

– Vagy a rosszat! – mondta Magdaléna.

– Mi ez a géniusz? – kérdezte Ákos. – Ezt a szót mi egészen más értelemben használjuk.

– Minden embernek van egy géniusza, a katolikus kifejezés szerint angyala, őrangyala. (A görög angelosz szó egyébként küldöttet jelent, az istenek küldöttjét, azt aki a legközelebb van hozzánk az istenek világából.) Ha valaki emberi énjét növeli, s ez olyan nagyra nő, hogy be tudja fogadni és a földi létben valahogy versben, táncban, dalban, szoborban ki is tudja nyilvánítani saját géniuszát, akkor az ilyen ember a zseni. A zseni szó a latin géniuszból származik és a franciából terjedt át az európai nyelvekbe.

– Erről a növekedésről már egyszer beszéltünk –

mondta Magdaléna –, de ott valami olyasmiről volt szó, hogy az ember ahogy növekszik, a maga ösztöneit, állati ösztöneit, vagy mit tudom én, hatja át, és teszi emberivé...

– Valami ilyesmiről volt szó. Ez olyan, mintha egy követ dobunk a tóba és körülötte koncentrikus körök kezdenek növekedni. Minden irányba egyszerre. Jung többször is ír Freud zsenijéről. Már szakításuk után is. „Freud volt az első valóban zseniális ember, akivel életemben találkoztam”, emlékszik vissza nyolcvanegynéhány éves korában első bécsi találkozásukra, amikor is egy ültő helyükben tizenhat órát beszélgettek, ha jól emlékszem ⁹. Freud zseniálisan ismerte fel, hogy ha tudatunk tartománya tágulni kezd, először a szexualitás világába, mondjuk (bár ma már ezt sokan tudománytalannak tartják) „ösztönvilágába” ütközünk. De aztán még más dolgok is következnek... Lejjebb vagy följebb, itt ez már mindegy, az istenek világi. Nem lehet csak fölfelé növekedni, jámborul. Ha a génuszok világához közelítünk, ugyanannyira megközelítjük a bennük lakozó ösztönvilágot is, és kezdetben általában zűrzavar, sokszor hatalmas zűrzavar keletkezik. Még a középkori legendák is beszámolnak arról, hogy a

⁹ „Freud volt az első igazán jelentős ember, akivel sorsom összehozott” – mondja Jung az *Emlékek, álmok, gondolatokban*. – A beszélgetés időtartama 13 óra volt. (A különbség elhanyagolható.) Magyarul: Európa Könyvkiadó, 1987.

szenteknek szentté válásuk során hogyan nőnek, növekszenek megkísértetések.

- Na persze! Kösz szépen - mondta Irma. - Akármerre indulunk el, csak a zűrzavar és a sivatag. Amiről egyszer már beszéltünk. És ki tudja, még milyen veszélyek.

- Igen, veszélyek! - mondtam. - A régi iskolázásokban, jogában és másutt mindig figyelmeztették a tanítványokat a veszélyekre. A megőrzés, a felbomlás veszélyeire. Aztán egy ponton túl volt, akit azért nem engedtek tovább iskolázni, mert féltő volt, hogy az elnyert szellemi erőket rosszra fordítja.

- Klingsor és a boszorkány! - mondta Irma.

A többiek nem értették.

Nekik is el kellett mondani röviden Parsifal történetét.

*

Amikor a második novemberi alkalommal Magda egyedül jött, különösen jókedvű volt. A gomblyukában valami aprócska piros virágot viselt és egy hatalmas kék-fehér csíkos esernyőt tartott a feje fölé a zuhogó esőben. Az iroda ablakából láttam közeledni, úgy jött, mint aki táncol.

- Mi újság? - kérdeztem.

- Szakítottak! - mondta röviden.

- És miért nem jöttek el?

- Irma nem akart. Ákosnak meg én mondtam, hogy most nem kell jönnie.

- Nem kell?
- Szóval, hogy ne jöjjön.
- És ez mit jelent, maguk között?

Magdaléna nevetett.

- Még semmit.
- Ákos nem akart visszatérni?
- Dehogynem! De még fincoltatom. Nem biztos, hogy visszajöhet!

- Hm.

Magdaléna újra hozott gesztenyét. Ez most sokkal gyengébb minőségű volt, mint a múltkori. A héja alig akart lejönni, kicsi volt, és mégis itt-ott sületlen.

- Pedig ugyanott vettem! - kesergett.
- Magát tulajdonképpen miért csapták ki a gimnáziumból? - kérdeztem.
- Nem csaptak ki - mondja majszolva.
- Nem?
- Nem! Csak eltanácsoltak.
- Akkor: miért tanácsolták el?
- Ez titok.
- Titok?
- Igen - mondta suttogva.
- De hát elég sokan tudhatják, nem? A tanárok, a szülei, talán Ákos is, vagy Irma is...
- A lényegét senki se tudja - mondta kissé rekedten.
- A tanárok se? - kérdeztem.
- Azok se.
- Nem akarom faggatni - mondtam -, de azt ugye

tudja, hogy az ilyen titok az ember erőit nagyon megterheli. És másra esetleg kevesebb marad a kelleténél.

- Így akarja belőlem kiszedni?

- Rettenetesen kíváncsi vagyok, és szívesen meghallgatnám az egészet, de legalább annyit, amennyit a tanárok is tudnak. Viszont: amit mondtam, esküszöm, azt nem azért mondtam, hogy ezzel kiszedjem magából, hanem mert tényleg úgy gondolom, a magunkba zárt titok: emészt. Nagyon sok erőnket emészti fel és megmérgezi kapcsolatainkat.

- Megmérgezi?

Magdaléna keresztülbámult rajtam és valahová egészen messzire nézett el.

- Meg - mondtam. - Szóval amennyit a többiek tudnak, annyit se akar elmondani.

Nem válaszolt, csend lett, csak a gesztenyét majszolgattuk. Sok figyelmet igényelt, hogy kibontsuk a héjából, s a ráragadt, szőrös belső héjat is letisztogassuk.

- Azt elmondhatom - mondta később Magdaléna -, de nem szívesen.

- Én szívesen meghallgatnám - mondtam -, de maga dönt.

- Előtte magyarázza el, hogy miért baj az, ha valakinek titka van.

- Nem tudom jobban elmagyarázni. Erőt emészt, melyet különben a magunk képességeinek kibontására kellene fordítani... Ha lehet: egy régi példázatot

mondanék.

– Nem vagyok Irma! – csattant fel Magdaléna. – Én szeretem a példameséket.

– A középkorban úgy tartották, hogy ha valaki nem osztja meg egy másik emberrel a titkát, akkor hamarosan a démonok rabságába esik. Mert azzal, hogy az ember a titkát megosztja, a benne lakozó isteni, jobbik részt erősíti meg, mintegy isten előtt tárja fel szívét a másik emberen (mondjuk: gyóntatóatyán) keresztül.

– Meggyőződött.

– Elmondja?

– Nem! – mondta Magdaléna és nevetett. – De tényleg meggyőződött azzal, amit mondott, valahogy én is éreztem valami ilyesmit, hogy is mondjam, valamiféle lelki kényelmetlenséget, hogy nem tudok olyan lenni, amilyen akarok, és amilyen máskor voltam, például Ákossal is, olyan könnyed és természetes, hogy semmin nem kellett gondolkoznom, csak csináltam mindent, ahogy jött, és ez így volt jól. Ez elmúlt. És néha iszonyú rosszkedvű lettem és belső ürességet éreztem. És az is igaz, hogy újra meg újra erre a dologra kellett gondolnom, és ez így húzott belül lefele, ha érti, amit mondok.

– Igen.

– Na jó, elmondom. De még ne kérdezze, hogy az egészét mondom-e, mert még magam se tudom. Először az eleje, vagyis amit mindenki tud. Ez talán inkább a vége. Szóval: egy rémes, de érdekes könyvet

olvastam a pad alatt, vagyis egy kéziratos fordítást franciából. O. történetét. Híres, pornográf világsiker. Kissé beteges dolog, de akkor irtóra érdekelt. Az volt a baj, hogy kézirat volt, nagy lapok, és hiába vittem be belőle csak keveset, nagyon rosszul lehetett kezelni és túl feltűnő volt. De nem vették volna észre, ha be nem köp a mellettem ülő csaj, aki szerintem... de azt hiszem, ez már a történet másik fele. Szóval beköpött. És akkor az osztályfőnöknő lecsapott rám az egyik unalmas osztályfőnöki órán, amikor mindenféle adatokat egészített ki és jegyzett fel, és szerintem biztos, hogy nem látta, hogy olvasok, csak tudta. Szerintem a csaj valahogy jelzett is neki. Mert egyszerre ott termett mellettem és egészen egyszerűen kihúzta a kezemből azt a tizenvalahány oldalt, amit épp olvastam. Tárgyalás lett a dologból, a diri irodájában. Tulajdonképpen rendesek voltak, nem akartak kirúgni, csak azt akarták, hogy hozzam be az egész kéziratot, és mondjam meg, hogy kitől kaptam vagy kitől szereztem. Én meg azt mondtam, hogy nem, nem, nem, nem, nem. Aztán az anyám valahogy kibányászta a rejtekhelyről és bevitte nekik, de hogy hogy került hozzám, azt ő se tudta kiszedni. Azt mondták, hogy ha ezt megmondom, akkor maradhatok, de ha nem akkor mennem kell. Nem mondtam meg.

– ?

– Hogy miért?

– Aha.

– Miért nem mondtam meg? Jó. Behúzott a csőbe.

– Nem!

– Persze, tudom, még dönthetek, hogy elmondjam-e. De mégis. Már nagyon benne vagyunk a dologban. Mondja tanár úr, maga orvosi, vagy pszichológusi, vagy nem tudom milyen titoktartással tartozik nekem is? Akkor is, ha az előszerződés szerint itt maga most civil? Úgy látom, igazi szerződést már soha nem fogunk kötni!

– A dolog zavaros – mondtam. – Azt hiszem, soha többé nem kötök ilyen előszerződést! Csak nehezíti a dolgokat. És nem, vagy alig lehet betartani. De ami a titoktartást illeti: én titoktartással tartozom magának, amit magától magáról megtudok, azt senkinek nem adhatom ki.

– Még a rendőrségnek se?

– Nem! Bűncselekmény gyanúja esetén vitatott a helyzet.

– Jó! Ne izguljon! Itt nincs bűncselekmény, legalábbis egyelőre. Amíg meg nem fojtok valakit. Például az öcsémet.

– Mért pont az öccsét?

– Mert mind később kiderült, ő is benne volt a buliban! Ő vezette rá anyámat, hogy merre lehet ez a kézirat, a szekrényem alján, a cipők számára betett furnérlap alatt. Ezek szerint nem aludt, amikor késő este onnan kiszedtem, hogy olvassam, legalább egyszer. De nem szólt a dög! Tisztára olyan, mint a nevelőapám! Alamuszi.

Hallgattunk.

– A kulcsszó: Feri – mondta Magdaléna. – Feri a biológia tanárunk volt, és szerintem minden csaj szerelmes volt bele, vagy legalábbis a csajok fele az osztályban, a mellettem ülő, folyton nyafogó Ágota is.

– Maga is?

– Én nem. De nekem is tetszett. És Pali barátja volt. Egyszer a nyári színjátszótáborban, késő éjjel csókolóztunk a kertben. Én akartam, és húztam magamhoz a fejét. Iszonyú rossz volt, hogy közben Ákos ott aludt a sátorban, de valahogy izgalmas is. Másnap reggeltől aztán Feri egy kissé tartózkodó lett velem szemben, de rémségesen udvarias volt. Még hátra volt két hét a táborból, és azalatt elég sokat beszélgettünk, és egyszer láttam nála ezt a kéziratot. Irtózatosan rámásztam, hogy adja nekem kölcsön, ő nem akarta. Én meg úgy gondoltam, hogy ezen keresztül valahogy közelebb juthatok... Ha egyszer ilyeneket olvas... De ez nem ment. Végül: egyszerűen elloptam. Bementem a szobájába és kivettem a szatyrából.

Csend volt.

– Kész. Ennyi. Most, hogy elmondom: tiszta marhaság. De az világos, hogy nem vallhattam rá. És abban is igaza van, hogy ez a titok valahogy rongálta a kapcsolatunkat Ákossal. Azt is éreztem, hogy nem ő lett más, hanem én. Időnként olyan furcsa lettem. Valakitől azt hallottam, hogy a francia lányok közül sokan tizenöt éves korukban már gyereket szülnek.

Én meg itt ülök tizenhét évesen és ilyen marhaságokkal tépázom magam.

– Volt egy időszak, ha jól emlékszem, tizenöt-húsz évvel ezelőtt, amikor tényleg magasra szökkent a korán, a túl korán gyereket szülő lányok száma Franciaországban. De ebből nagy bajok lettek.

– Bajok?

– Testi problémák is felléptek, de a fő baj az volt, hogy ezek a gyerekek nem voltak még felkészülve arra, hogy egy másik gyerekkel törődjenek. És ezt a gyerekeik is nagyon megsínylették és ők maguk is.

– Miért? Hát hány éves korban...

– A nagykönyvek szerint testileg ma is úgy tizenhét-tizennyolc körül érnek meg a lányok arra, hogy gyereket szüljenek a maguk és a gyerek testi károsodása nélkül. De lelkileg még később. Mondhatnám: húsz fölött. Sőt: húsz és harminc között valahol. Amikor már annyira érett egy lány személyisége, hogy átmenetileg feladva önmagát és saját törekvéseit, egy időre teljes figyelmével egy másik ember, a gyerek, a saját gyereke felé tud fordulni.

– És a fiúk?

– Még később! Az apaságot elvállalni, ez manapság a férfiaknak többnyire csak harminc fölött kezd sikerülni. Itt is mondhatnánk: valahol a harminc és negyven között!

– Te jó Isten! Akkor a férjem, vagy a hapsim, akitől a gyerekemet szülöm, nálam tíz évvel legyen idősebb,

ha azt akarom, hogy apja is legyen a gyerekek?

- Ezek a dolgok persze nem ilyen merevek. De hogy az egykorúak házasságával emiatt is sok baj van, az biztos. A férfi is akarja a gyereket, aztán amikor ott van, nehezen tudja elviselni. Esetleg már attól is megrémül, hogy a felesége terhes. Míg normális esetben ez inkább tetszik a férfiaknak.

- És?

- Mit és?

- Hogy akkor most mi legyen? Szedjünk pirulákat addig? Erről is elég rémes dolgokat hallani.

- Azt hiszem, ez is a megoldatlan, mindig újra személyesen megoldandó vagy legalábbis eldöntendő kérdések egyike.

- Azt is mondják, hogy ez az egész Skandináviában

már nem probléma. A kiscsaj ha akar, már akár tizennégy évesen is összeköltözik valakivel. A szülők nem szólnak ellene.

– Volt ilyen. Nem volt szerencsés. *Korán vájta belém fogát / a vágy, mely idegenbe tévedt. / Most rezge megbánás fog át: / várhattam volna még tíz évet.*

– Tíz évet!

– József Attila így mondja. Ismeri ezt?

– Valahol, az utolsó versek között...

– Igen.

– Hogy is van pontosan?

Behoztam a kötetet, és felolvastam:

*Talán eltűnök hirtelen,
akár az erdőben a vadnyom.
Elpazaroltam mindenem,
amiről számot kéne adnom.*

*Már bimbós gyerek-testemet
szem-maró füstön szárítottam.
Bánat szedi szét eszemet,
ha megtudom, mire jutottam.*

*Korán vájta belém fogát
a vágy, mely idegenbe tévedt.
Most rezge megbánás fog át:
várhattam volna még tíz évet.*

*Dacból se fogtam föl soha
értelmét az anyai szónak.*

*Majd árva lettem, mostoha
s kiröhögtem az oktatómat.*

*Ifjúságom, e zöld vadont
szabadnak hittem és öröknek
és most könnyezve hallgatom,
a száraz ágak hogy zörögnek.*

– De hát mennyire döntjük el mi, hogy hogyan élünk, és mennyire a sorsunk, amit külső körülmények hoznak, nem is tudjuk áttekinteni, sodródunk, és rákényszerülünk dolgokra.

– Azt hiszem, minél öregebbek leszünk, annál több dologban tudhatnánk mi dönteni; de igazából már gyerekkorunkban is érezzük, hogy: itt most tőlem függ!

– Olvastam egyszer egy amerikai regényt, a címére már nem emlékszem, de abban azt mondja egy öreg krapek, hogy régen istennők fonták-szőtték a mi életünk fonalát, de aztán a démonok elűzték őket, és maguk ültek oda a rokkához meg a szövőszékhez. És mindent összekuszálnak és tépnek...

– Lehet. A Keleten élő egy-két milliárd ember szerint viszont mi magunk kovácsoljuk, alakítjuk sorsunkat, még hozzá előző életünk tettei nyomán a halál és az újabb születés között. Igyekszem hozzáigazodni ahhoz, ami a világnak és nekem tényleg kell.

– Ezek szerint van valami a halál után? Sőt: ilyen

tevékenyek vagyunk?

– Ezek szerint igen.

– És maga szerint?

– Én nagyon nehezen tudom elképzelni, hogy a testi halállal a dolognak vége lenne. Az egyik barátom pont fordítva van ezzel. Ő azt mondja, hogy *hisz* a túlvilágban, a lélek továbbélésében, *de nem tudja elképzelni*. Én meg nem tudom, hogy hiszek-e, ilyesmit nem érzek, csak egyszerűen, ha belegondolok, elképzelni nem tudom, hogy teljesen végem. Csak azt tudom jól elképzelni, hogy a dolog (nem tudom hol és nem tudom hogy) simán megy tovább. Persze: lehet, hogy ez egyszerű önvigasz, a „megsemmisülés gondolatának erőteljes elhárítása”. Ezt az okos gondolatot értem, de nem bírom elhinni, nem tudom átérezni, hogy igaza lehetne.

– Ezek szerint, amit a vallások mondanak, meg a mesék, lehet, hogy azokban van valami?

– Nem lennének érdekesek a mesék, meg a költői művek, istenekkel, tündérekkel, manókkal (sőt: kísértetekkel), ha nem szólnának valamiről, ha nem lappangana valamiféle valóság mindezeknek a dolgoknak a mélyén.

– Miért? Maga szerint például vannak, vagy lehetnek tündérek? Mind például a *Pinokkió*ban?

– Hogy úgy van-e, mint ahogyan a *Pinokkió*ban, azt nem tudom. Úgy lehet, hogy nincs.

– Hanem? Akkor hogyan?

– Amikor egyszer Török Sándort a könyvnapon, a

Kálvin-téri könyvsátorban a rádióriporter megkérdezte, hogy vannak-e tündérek, az író így válaszolt: „Aki azt hiszi, hogy testi szemével tündéreket láthat, ahogy most a toronyórát látjuk, az babonás. De aki azt hiszi, hogy azért, mert testi szemével nem láthatja a tündéreket, biztos, hogy a tündérek nincsenek is, az is a babonás. Csak ez az utóbbi: felvilágosult babonában szenved.” A világban vannak erők, energiák, melyeknek működési módját még nem vagy már nem ismerjük, de azért léteznek. Szóval szerintem: *vannak*.

- Ez nem csak afféle merengés? Az ember fantasztikus, hogy mi mindent ki tud gondolni, ha elereszti magát. És ez iszonyú jó. A nagynénémnél még ma is ott áll az a nagy rongyos fotel, amiben imádtam üldögelni. Közel lakott hozzánk. Amikor csak lehetett átmentem. Mindig volt sütemény, és amikor iskolás lettem, kulcsot is adott nekem a lakásához. Emlékszem: esős délutánokon nyitott ablaknál kuporogtam a hatalmas fotelben, kicsit fáztam is, és mindenféléről képzelődtem. Nem is tudom, hogy mondjam. Egyszer azt írtam a naplómbe, hogy ilyenkor úgy érzem, nem csak ez az óriási, magas támlájú, puha párnás, zárt fotel vesz ilyen kedvesen és barátságosan az ölébe, hanem az egész világ. Hogy engem mindenki szeret. Ilyenkor. Mikor itt egyedül ültem. És megvéd, védelmez; de nincs is mi ellen. Időnként rámnyitottak, a nagynénikém mindig békén hagyott, sőt, ha felgyújtotta a villanyt, de látta, hogy

ott vagyok és pislogok, újra leoltotta, viszont egyszer anyámék közölték (anyám és nevelőapám), hogy elég a merengésből, így nem viszem semmire.

- A merengés az embernek elemi joga - mondtam.

- Merengés nélkül a fontos és titokzatos dolgok zsongásába soha nem tudunk bekapcsolódni.

- Néha, ha még valami igazán jó könyvet olvas az ember - mondta Magdaléna. - Ebben a fotelben olvastam is. Emlékszem: ha olvastam és fáztam, akkor egy pokróccal betakaróztam; ha csak merengtem, soha nem takaróztam be, mert akkor elaludtam volna.

*

Később még arról beszélgettünk, hogy miféle könyveket szeretünk olvasni. Magdaléna abban némileg elütött kortársai nagy részétől, hogy a vastag, sőt több kötetes könyveket szerette.

- Ha jó a könyv, akkor az a fontos, hogy soká tartson! - mondta. - Aztán persze irtó nehéz egy újat elkezdeni. Olyan, mintha idegenbe kerülne az ember. Minden szereplő tök idegen. Nem érzek irántuk, ilyenkor az elején, még semmi szeretetet, holott az előzőnél már megszoktam, hogy csupa családtag, akivel együtt élek.

- Azt hiszem, igaza van Karácsony Sándornak abban, hogy írókat kell olvasni, nem könyveket. Vagyis, hogy ha az ember egy-egy író *életművében* merítkezik meg, akkor ez a rokonságérzés fennmarad. Mert ilyenkor tulajdonképpen ennek a világnak a

központi magvával, vagy napjával vagyunk kapcsolatban, az írói személyiséggel. S ha meg tudunk szeretni egy-egy ilyen személyiséget, az *magunk* felé vezet, az a világ titkai (mint Goethe mondja: nyilvánvaló titkai) felé vezet.

- Igen, de ezek a titkok valahogy soha nem lepleződnek le teljesen - mondta Magdaléna. - Olvasom a könyvet, olvasom és folyton az az érzésem, hogy most éppen megtudok valamit és a végén nem is tudom, hogy mit is tudtam meg. Csak közben jó.

- Hát igen... „A művészetek minden módon kimondják ezeket a titkokat és ezek mégis kimondatlanok és kimondhatatlanok maradnak”, mondják az okosok. A művészetek pont erről a kimondhatatlanról adnak hírt.

- Pali felolvasott nekünk fejtegetéseket arról, hogy a művészetek meghaltak, nincs rájuk szükség, meg hogy a művészet csak akkor fontos, amikor már minden más megvan... Ő ezeket marhaságnak tartotta.

- Nem igaz, hogy a költészetet vagy bármi mást csak *jóllakottan* művelték az emberek. Egy kicsit *ellenkezőleg*. Az indián harcos sose *lakik jól*, akkor se, ha tehetné (így volt ez a régi időkben), mert akkor nem marad elég éber a léthez, amelyik *szépséges és veszélyes*. Mi mindig degeszre zabáljuk magunkat a fogyasztói társadalom pótlékaival és eltompulunk. Elveszítjük a kapcsolatot magunkkal és a világgal, és aztán: ebbe belebetegszünk.

– De valami baj azért van a művészetekkel!

– Bergmannál nincs. És még lehetne sorolni. Magyarokat is. De... várjon, most elfelejtettem. Ja igen: Gábor Dénes, a nagy fizikus, azt írta egyik cikkében, hogy a világot csak a matematikai és az intuitív zsenik összefogása mentheti meg...¹⁰ A matematika a természet és a technika világában lehet eredményesen tevékeny, de az ember világa csak *intuícióval* közelíthető meg. Belső látással, megérzéssel. A rejtélyes világ, rejtélyesen. És a kapcsolat az ember és a világ között csak *e kettő együttműködésével* jöhet létre. Ebben a században már többen figyelmeztettek, Gáboron kívül például Huxley...

– A szép új világ?

– Igen. De ezt később mondta, amikor már egy kicsit másképpen és másfelé gondolkodott... Szóval: ha az ember világát is matematikailag, „tudományosan”, mérésekkel és számításokkal akarjuk megközelíteni, tervezni és szervezni, berendezni, abból *csak gyilkosság* lehet. Öldöklés. Testi és lelki értelemben. Ide intuíció kell (akkor is, ha nem tudjuk egészen pontosan, hogy mi az). „A matematikai zsenik már itt vannak, az intuitív zsenik még hiányoznak”, mondta Gábor, akkor valamikor, a

¹⁰ Gábor Dénes: Dennis Gabor, Angliában élt, Nobel-díjas fizikus, többek között a hologramm feltalálója. A cikk: *Álom vagy lidércálom?* – Magyarul: *Valóság*, 1968. 3.

hatvanas évek végén. Vagy: most épp hiányoznak. Vagy legalábbis nem olyan átható tömegben vannak jelen, amilyenben szükség lenne rájuk.

– Ezt maga mondja?

– Ezt már én mondom. Mert azért e században is itt volt közülük jó néhány. Csak ez a szemlélet még nem vált az egyik lehetséges és érvényes gondolkodásmóddá. Ezért olyan rémesek az iskolák is szerintem, és ezért van baj az orvostudomány körül... az emberrel foglalkozó dolgokban... És persze: a művészetek is ilyenek. Most talán épp a kelleténél kevesebben vannak, akik... bár a kortársait nem ismerheti igazán az ember... Mindenesetre szerintem rájuk volna most a legnagyobb szükség. A világban van egy ilyen...

Nem találtam a szót.

– Milyen? – kérdezte Magdaléna.

– Meg az emberekben. Hogy ami igazán kell neki, azt nem engedi megszületni, azt löki el, azt öli meg, annak az érvényesülését igyekszik megakadályozni.

– De miért?

– Hja! Nem tudok jobbat. A bűneset. Amikor a sátán seregei a mi énünkkel összeötvöződtek.

– A sátán?

– Aki „kezdetől gyilkos és hazug”, legalábbis ezt olvassuk a *János evangéliumában*. Azóta olyasmiről is azt hiszem, hogy én, ami nem én vagyok. Azt hiszem, hogy nekem kell, pedig a kísértőnek kell bennem, hogy öldököljön vele. Ezért kell a helyreigazító, a

nagy restaurátor, a szabadító... Ezek a messiás nevei.

– Maga tényleg hiszi ezeket?

– Nem tudom. Én is gyenge vagyok, én is meg vagyok fertőzve. De ezek a regék, legendák (ha így akarja) tetszenek nekem. Szerintem többet és pontosabban fejez ki ez a gondolkodásmód, mint a mai emberre vonatkozó tudomány.

– Szóval: a bűneset.

– Igen. Ott (nem tudom hol, és nem tudom mikor, nem tudom, mi ez az *ott*) tényleg történhetett valami. Pszichológiai, lelki értelemben legalábbis biztos, hogy van valami megfacsarás, bukfenc.

Úgy látszik, kicsit keserű hangulatban voltam, és össze-vissza beszéltem, de a művészetek védelmében.

Magdaléna hallgatott, megértően.

*

Ezt követően Magdaléna még egyszer jött egyedül, majd Ákossal együtt jöttek. Nem újították fel a régebbi kapcsolatukat teljesen, de azért sokat voltak együtt. Irma ezt eleinte nem viselte el. Annál meglepőbb volt aztán, hogy a karácsonyi szünet előtt már mégis hárman együtt jelentek meg. Sőt, amikor egy beázás miatt a rendelőt néhány hétre bezárták, és mi Magdaléna nagynénjének lakásán találkoztunk, az ő kérésükre, Irma is eljött. A beszélgetések hasonlóképpen zajlottak le, mint az eddigiek. De erről az időszakról, amelyik két költözéssel és egy új kapcsolattal életem egyik legrohanósabb időszaka volt, mert még ráadásul pénzt is kellett keresnem a

megfelelő lakásbérlethez, nem maradtak feljegyzéseim. De emlékeim azért vannak.

Emlékszem, egyszer, valamikor december közepén, azon a csütörtöki napon, amikor jöttek, éppen leesett a hó. Különös, megbékélt hangulatban üldögéltünk mind a négyen, a délutáni kékes fényben, kértek, hogy ne gyújtsak lámpát és bámészkodva néztük az ablakon át, ahogy az egyre sötétebb-kék ég előtt és az utcai lámpák fénykörében szállong, kavarog a hó. Ez is a meghitt, „semmiről se szóló” beszélgetések egyike volt. Irma is megszeliődött. Ebben az időben Ákost már csak futó kalandnak tekintette, elég nagy számú futó kalandjai egyikének. Magdával megint jóba voltak, s csak a barátságon belül veszekedtek.

Néhány témára is emlékszem ezekből a hetekből.

Emlékszem például Ákos Wittgenstein-céduláira. Az idézetek még Palitól, Pali kézírataiból és rövid, de magvas előadásából származtak, melyeket a színdarab-próbák közben tartott, minden lehetséges témáról, ami az adott helyzetet vagy karaktert érinthette. Én kevéssé voltam járatos Wittgensteinben, de persze örömmel hallgattam azokat az idézeteket, amelyekkel máshonnan érkezve, de mélyen egyetértettem. Miért kell a filozófia? Mert „érezzük, hogy mégha minden *lehetséges* tudományos kérdést megválasztunk is, életproblémáinkat még egyáltalán nem érintettük”. Aztán: „A kimondhatatlan létezik. Ez *megmutatkozik*, ez a misztikum.” És: „Istenben hinni annyit tesz, mint látni, hogy az

életnek van értelme.” Csakhogy ezt az értelmet nem találjuk. Manapság. (Ákos céduláit lehúztam a rendelő Sorostól nyert másológépén. Ez úgyszólván az egyetlen papírom, ami ebből az időszakból maradt, néhány naptáramba tett bejegyzésen kívül). Szóba került aztán a semmi és a valami, Heidegger és Camus, ugyanúgy, mint a *Háború és béke*, a hippik, a pop és a rock, meg hogy mi a fontos, a siker, a pénz, vagy csak a „hangulat”, a kedély, a pillanat teljes intenzitású átélése. Irma behozta Kerouac *Úton* című művét, és felolvasott belőle, de ugyanakkor ő volt az, aki a pénz fontosságát mindig újra felemlgette. Ákos egyszer a nirvánáról bocsátkozott fejtegetésekbe – ugyancsak Pali nyomán –, és arról beszélt, hogy a nirvána nem semmi, hanem nem-lét. Márpedig, a nem-lét itt nem azt jelenti, hogy nincs, hanem csak azt, hogy valami, aminek fennállási formája nem az általunk ismert létezés... Ákos egy nagy papírlapra hatalmas tojást rajzolt (ez is megvan), és azt mondta, hogy ez „a lét köre”. Mi mindannyian ezen belül vagyunk. Viszont ez az egész kör vagy tojás a világszemlében, az abszolútumban vagy Istenben van, miközben Isten nincs benne, hanem túlterjed rajta. A lányok megrótták Ákost ezért az elrugaszkodásért és intették, hogy ne „meneküljön” ilyen bonyodalmas spekulációkba, csak azért, mert az életét – szerintük – nem tudja megoldani.

*

Ebben az időszakban kétszer is felkerestem

szupervizoromat (akihez egyébként ritkán, de rendszeresen jártam)¹¹ s ő mind a két alkalommal alaposan letolt ebben az egész ügyben. Hogyhogy lakásra járok, még jó, hogy le nem feküdtem a lányokkal (esetleg mind a kettővel együtt), és hogy egyáltalán: mi van velem? Miért bocsátkozom bele ilyen kétes üzelmekbe. „Előszerződésemet” elképesztő baromságnak, dilettantizmusnak minősítette. Beszélgetéseink tartalmán gúnyosan kacagott, és röviden közölte:

– Nem a maga feladata, hogy lét-elméleti kérdéseket oldjon meg! Vagy legalábbis: semmiképpen sem a rendelőben! Még szerencse, hogy maga se tudja, hogy mire beszélje rá őket, mert különben itt állna előttünk a hittérítő. Egy kész misszionárius! Aki ahelyett, hogy a hozzáfordulókat abban segítené, hogy *maguk oldják meg* a bajaikat, hatodrendű filozófiai és teológiai patternekkel¹² dezorientálja őket.

Szerencsére már megszoktam szupervizorom stílusát, és kedveltem. Biztonságot adott. Tudtam,

¹¹ Szupervizor (szó szerint: felül-láttamozó, latinból): felülvizsgáló, a régi orvosi nyelvben. A mai pszichológiai gyakorlatban is az a – rendszerint idősebb – szakember, pszichológus, akihez a kezdő vagy fiatalabb kolléga „elviszi” az eseteit, megbeszélésre, felülvizgálatra.

¹² Pattern (angolból): egyszerűsített modell, minta (bonyolultabb szerkezet, rendszer bemutatására). Dezorientált (franciából): eltérít a helyes iránytól, megzavar; helytelenül tájékoztat.

hogy élesen és keményen azt mondja, amit gondol, de azt is tudtam, hogy ezt nem mindig kell elfogadnom. Most is elgondolkozott, amikor a vége felé megkérdeztem, hogy ő mit tett volna, ha őt keresik fel ilyen bevezetővel (hogyan nem „pszichológust” akarnak) és ilyenféle kérdésekkel.

Nem válaszolt. Majd ezt mondta:

– Ezen még gondolkoznom kell.

TIZEDIK FEJEZET,

melyben Magdaléna ismét előbb érkezik, és különös bejelentést tesz. Megtudjuk, hogy Ákos Amerikába készül. Újra szóba kerülnek a hippik és a pénz. Már nem és még nem – a zűrzavar állapotai. Kinek lehet tekintélye? Búcsúzkodás, ígéretetek.

Április vége volt.

Utolsó hónapomat töltöttem a rendelőben, május elsejére felmondtam, attól kezdve szabad ember vagyok. (Hosszabb utazásra készültem, barátaimmal; indulás májusban!)

Március óta – ekkor adtam be felmondásomat – Magdalénáék is tudták, hogy április utolsó csütörtökén találkozunk utolszor. (Legalábbis: hosszabb utam előtt. Hogy utána mi lesz, ki tudja?)

Meleg volt. Száraz meleg. A bölcsőde udvarán – ahová az ablakomból látni lehetett – tombolva virágzott egy mandulafa. Az ablakokat megdöntöttem.

Rajtuk kívül ezen a héten már alig jött valaki hozzám, csütörtökön meg éppenséggel senki. Ügyeimet rendeztem, átadtam, az utolsó papírokkal babráltam.

Így amikor Magdaléna ez alkalommal elképesztően korán – háromnegyed hat előtt öt perccel – megérkezett (ismét kalapban), és bekopogott, nem volt nálam senki.

– Bejöhetek? – kérdezte.

– Be! – mondtam, hiszen előttem volt még az egész péntek délelőtt, hogy azt a maradék néhány cédulát helyrerakjam. Világosan látszott Magdalénán, hogy akar valamit, hogy nem véletlenül érkezett előbb. Kalapban ült le.

– Rágyújthatok? – kérdezte.

– Utolsó találkozás – mondtam legalábbis itt. Mindent lehet!

– Mindent? – kérdezte Magdaléna és nevetett.

– Mindent! – válaszoltam merészen és lelki szemeim előtt egy pillanatra megjelent a szupervizorom. Szigorúan nézett rám, és megfenyegetett felemelt mutatóujjával.

Magdaléna elbabrált a cigarettával, aztán jó mélyen leszívta és jó hosszan kifújta a füstöt.

– Bocs! Kér? – kérdezte, észbe kapva, hogy nem kínált meg, és nyújtotta felém a különleges hosszúságú Chesterfieldet.

– Köszönöm, most nem! Talán majd később.

– Ha még lesz!

Úgy láttam, hogy a körme színtelen lakkal van kikenve.

– Maga lakkozta a körmét? – kérdeztem.

– Csak ma! Különleges alkalom, nem?

– És aztán leszedi? – kérdeztem.

Megvonta a vállát.

– Még nem tudom.

Hallgattunk.

Elnézett az ablak felé, bele a hatalmas füstfelhőbe, amit éppen kifújt magából.

– Gyerekem lesz! – mondta, de nem nézett rám. A hangja is fojtott tompa volt.

– Tessék?

Most végre rám nézett. Aztán leverte a hosszú hamut a cigarettáról. Újra rám nézett és könnyedén mondta:

– Gyerekem lesz.

És rám függesztette tekintetét, mint aki várja, hogy vajon most mit szólok erre.

– És ki az apa? – kérdeztem.

– Fontos ez?

– Szerintem nem közömbös.

Rám nézett, hallgatott.

– Ákos? – kérdeztem.

– Azt hiszem – felelte.

Szerintem biztos volt benne, csak nem adta ki olyan könnyen és élvezte, hogy esetleg botránkozzat.

– Tudja? – kérdeztem.

– Nem! Még nem kell megtudnia! Egyébként is: egy évre Amerikába készül!

– Amerikába?

– Igen, ő majd elmondja.

– Rémlik valami, valami középiskolás csere, ösztöndíj...

– Igen. Egyszer említette. Megkapta.

Hallgattunk.

– Megtartja? – kérdeztem.

- Azt hiszem: meg.
- És mi lesz? Hol fognak lakni?
- Az apám bérel nekem, vagy esetleg vesz is egy kis lakást. De azt hiszem, az anyám is fog segíteni.
- Ők már tudják?
- Csak az apám. Ő azt mondja: tartsam meg. Őt is így szülte az anyja, és ennyi idős korában. Csak később ment aztán az apjához.
- És maga?
- Mit tudom én!
- És az iskola?
- Ezt az évet még befejezem, és lehet, hogy a jövő félévet is elkezdem. Aztán, ami marad, azt meg majd a dolgozóknál. Szülés után. Le fogok érettségizni. Lehet, hogy majd egyszer egyetemre is megyek. De most nem érdekel. Szívesen szülöm meg. – Magdaléna levetette a kalapját és a térdére tette. – Maga szerint hülye vagyok, nem? Mint a francia lányok...
- Ezt nem mondanám! De egy kicsit aggódok.
- Vetessem el?
- Én semmiképpen nem mondhatok ilyet. Tulajdonképpen elvileg se értek vele egyet. Mégis...
- Mit mégis?
- Vannak az életben olyan helyzetek, amikor az embernek mérlegelnie kell súlyos lehetőségek között...
- Na nézd csak! Rábeszél, hogy elvetessem?
- Mondtam már, hogy nem! És ha így érti, vagy félreérti, amit mondok, akkor én ezt most be is

fejezem.

– Na! Ne sértődjön meg!

– Szó sincs róla.

Ismét csend volt, és az asztalon heverő dobozból most én is kivettem egy Chesterfieldet. Magdaléna nyújtotta a gyufásdobozt, tudta, hogy gyufával szeretek rágyújtani és egyedül.

– És Ákos mikor tudja meg? – kérdeztem.

– Most nem. Nem akarom, hogy ezért itt maradjon. Majd megírom neki.

– Egy szót se szól róla őszig?

– Nem ősszel megy! Most indulnak, május végén! Nyáron valami nyelvi táborban lesznek.

Kopogtattak. Ákos érkezett meg.

Magdát különös gyengédséggel üdvözölte, lehajolt hozzá és pusztit adott neki. Ilyesmit még sose láttam kettőjük között. Ezt kicsit megnyugodva vettem tudomásul.

– Hallom, Amerikába megy – mondtam Ákosnak.

– Igen!

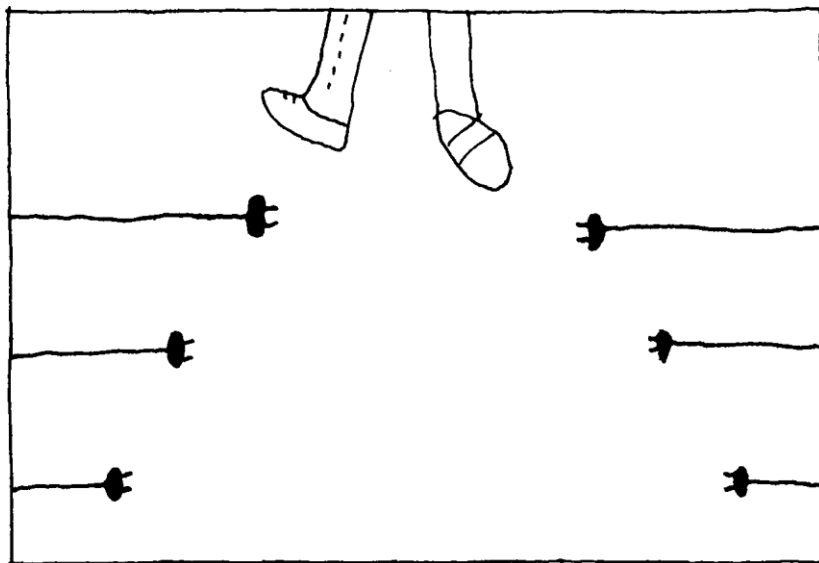
– Egy évre?

– Egy év, meg ez a nyár. Vagyis egy év és egy-két hónap, mert május végén megyünk, s azt hiszem, következő évben július közepén vagy végén érkezünk.

– És ezt az évet itt beszámítják?

– Esetleg. Különbözetivel. Vagy: kimarad egy év, és úgy folytatom.

Eltöprengtem, hogy ez a fiatal ember, ez a gimnazista hogyan és mikor lesz majd esetleg férj,

vagy legalábbis apa. Egy pillanatra átsuhant rajtam (mintha a szupervizorom kérdezte volna), hogy terhel-e engem valamiféle felelősség ebben a dologban. Úgy láttam: nem. De azért igyekezni kellett magamat megnyugtatni.

Irma is megérkezett. Látnivaló volt rajta, hogy ő sem tud semmit.

Viszonylag nagy szünetekkel, de beszélgetni kezdtünk. Mindenki dohányzott.

– Amerikában nem lehet dohányozni – mondtam Ákosnak.

– Tudom. Hála Istennek.

A beszélgetést ez alkalommal Irma irányította és indította. A másik kettő túl álmatag állapotban volt, engem pedig kissé fejbe kólintott Magdaléna

bejelentése.

Irma az iránt érdeklődött, hogy mi is volt, és mit is jelentett a hippik híres hármas jelszava, ami a múltkor egyszer futólag szóba került és ő is látta fényképeken és filmen hippitanyák és táborok elé kiírva. *Drop out, turn on, tune in*¹³. A különböző értelmezésekről beszélgettünk. *Drop out*. Cseppenj ki, ejtsd ki magad ebből a társadalomból, a fogyasztói társadalomból, a felesleges dolgok civilizációjából, ahol a fontos dolgokra már senki sem gondol és emlékezik, ahol nemlétező vágyakat keltenek fel az emberekben, hogy azután azt kielégíthessék. *Turn on*. Fordulj meg, fordíts hátat ennek a világnak, amelyikből kicseppentél. Vagy: fordulj hátra a régi nagy tanítók, a hajdan élt nagy mesterek felé. Vagy egyszerűen: kapcsolj be a készülékedet (mint a rádiót), hogy fogni tudj a többiek felől, s a világ felől érkező adásokat. *Tune in*. Hangolódj rá! Oltsd bele magad a világ egészének szövetébe. Vagy: keresd ki a neked megfelelő adóállomást, állj rá a

¹³ A hármas jelszó eredeti sorrendje: *turn on, tune in, drop out*. (Meghirdetője: Timothy Leary, a Harvard egyetem egykori pszichológia professzora.) A *turn on* szó szerint: bekapcsol, felgyújt (villanyt, például). A hátat fordítást eredetileg csak a kifejezésen belül jelenti: *turn one's back on somebody*. A *bekapcsolás*, Leary kifejezésében, az eddig nem használt – belső, szellemi – érzékszervek bekapcsolását is jelenti.

hullámhosszra...

– De nekik is kellett a pénz! – mondta Irma.

És ezután arról beszélgettünk, hogy jó, persze, kell pénz; sőt, jó ha az embernek sok pénze van, de valami nem stimmel. Van valami ezzel a pénzzel. Az emberek még normálisan beszélni se tudnak róla. Ákos Palit idézte, aki szerint feladat a vagyon, jól kell vele gazdálkodni. Mert különben... Különben aranyborjú, Mammon, és: könnyebb a tevének átmenni a tű fokán, mint a gazdagnak bejutnia az Isten országába¹⁴.

Innen újra az európai kultúra zsidó-keresztyény, görög-római alappilléreihez kanyarodtunk. És arról beszélgettünk, hogy már nincsenek igazán érvényes

¹⁴ *Aranyborjú*: mialatt Mózes a Sinai-hegyen jár, hogy ott az Úrtól átvegye a törvények két kőtábláját (a Tízparancsolatot), a zsidók nem győzik várni, és aranyból borjút csinálnak maguknak, bálványt, azt imádják. (Ezért keservesen megbűnhődnek.) *Mammon*: az arameus *mámon* szó azt jelenti: *amiben bízunk*. A zsidó-keresztyén tanítás szerint ez csak Isten lehet. Az arameus nyelvben azonban a szó, egy idő után, *pénzt, nyereséget* jelentett. Ebből mint az Istennel szemben álló, személyes – sátáni – hatalom, erő, amelynek imádata a pénz, a nyereség hajszolására késztet: a Mammon. (Jézus arra int – Máté és Lukács evangéliumában –, hogy nem szolgálhatunk két úrnak egyszerre; vagy a Mammonnak vagy Istennek, vagy a pénznek vagy a bennünk lakozó szellemi felismerésnek; de azt is mondja, hogy, e világban élve: *szerezzetek magatoknak barátokat a hamis Mammonból...*)

Könnyebb a tevének...: Jézus szavai; Márk illetve Lukács evangéliumából.

külső parancsok. Hogy talán közeleg „az én vezérem bensőmből vezérel” József Attila-i¹⁵ korszaka, de most még se belső vezérlés nem működik sokszor, külső pedig már nem. A tekintély – egyház, állam – parancsai *nem kellenek* az embereknek. Inkább választják a zűrzavar állapotait. Csak az a tekintély, az az autoritás kap bizalmat az emberektől, amelyik *szabadságot ad, a szabadságot szervezi*, amelyik az állampolgárok lehető legnagyobb szabadságán – és ezzel persze: tévedési lehetőségén – munkál.

Még egyszer József Attilát idéztük, az egészen ifjúkori versek közül a Csöndes estéli zsoltárt: *Ó, Uram, ajándékozz meg csekélyke magammal engem.*

Negyed nyolc volt.

Ismét kitöltöttük a megszokott időnket. (Magdaléna még többet.) Felállva búcsúzkodtunk. Abban maradtunk, hogy ők az anyám címére írnak nekem (mert a külföldi címemet még nem tudtam megadni), én pedig magammal viszem a kartonról az ő címüket, és néha válaszolni is fogok a leveleikre.

– Számolni fogom – mondta Irma –, hogy hány levélre hány válasz érkezik!

– Maga túlzottan szigorú – mondtam.

Megígértük egymásnak, hogy ha mindnyájan hazatérünk, keresni fogjuk egymást. Én üzenetet hagyok majd itt a munkahelyemen, hogy hol

¹⁵ József Attila: *Levegőt!*

dolgozom (ha nem itt), hol vagyok megtalálható.

Egy pillanatig tanácstalanul álldogáltunk, aztán Magdaléna megkerülte az íróasztalt, odajött hozzám, keze adott, hozzám hajolt és megpusziltuk egymást. Őt követték a többiek is, Ákossal is testvéri csókot váltottunk.

Integetve mentek ki az ajtón.

Éppen az ablakhoz indultam, hogy utánuk nézzek, amikor Magdaléna visszajött.

A kalapja a széken maradt.

– Itt hagytam – mondta.

– Direkt?

Nevetett és aztán igent bólintott a fejével.

– Igen. Szeretném, ha valamit még mondana nekem. Arra, amit az óra elején mondtam. Amikor még egyedül voltam, itt.

– Ami mellett dönt, amellett tartson ki. Akármi is lesz belőle, gondoljon arra, hogy ezt maga szabta magára, maga akarta így, és akkor fel fogja fedezni benne, hogy ennek tényleg így is kell lennie. És...

– És?

– Mikorra várja a gyereket?

– November huszonötödikére – mondta.

– Nyilas – mondtam. – És maga?

– Én Oroszlán vagyok! Augusztus hét.

EPILÓGUS

N. L. kézirata ezzel az augusztus hetedikével fejeződik be. Barátom és kollégám – aki már eddig is mindenféle úti csavargásokkal töltötte szabadságát, amennyire pénze engedte, vagy azon túl is – írországi, angol és német barátaival májusban valóban elindult Afrikába, hogy ott egy, a vadonban szervezett angol nyelvű, reformpedagógiai elveket követő iskolában állást vállaljon. Két évet töltött el ott, aztán továbbment, híreim szerint Ausztráliába, de ma semmit sem tudok felőle.

Magdaléna megszülte gyermekét; fiú lett.

Ákos hazajött, leérettségizett, és elvette Magdalénát feleségül. (Mostanában hallottam, hogy válni készülnek.)

Ákos az érettségi után egy évig dolgozott, a katonaság alól felmentették. Valamiféle gerincbántalom miatt. Felvették a bölcsészetre, angol szakra (a másik szakot nem árulom el, nehogy azonosítható legyen), ma is azt végzi.

Irma matematika-fizikára jár. Tanárnő lesz.

Közben Magdaléna is leérettségizett.

Azt fontolgatja, hogy az orvosi egyetemre megy.

TARTALOM

ELSŐ FEJEZET,

melyben a pszichológust rendelőjében, már munkaideje végeztével, tizenhat éves, vörös hajú ifjú hölgy keresi fel. Különös látogató. Nem akar semmit. Csak beszélgetni szeretne. Kérdéseket tesz fel. A kérdések – melyek az élet értelmére és céljára, netán az ember és a világ eredetére vonatkoznak, valamint arra, hogy mi lesz a halál után – megválaszolhatatlanok. Csak körüljárni lehetne őket, de nem most, munkaidő után. Az ifjú hölgy sörözni hívja a pszichológust, amit az – szerepzavarra hivatkozva – visszautasít, de újabb időpontot ad.

MÁSODIK FEJEZET,

melyben Magdolna ez alkalommal barátját és barátnőjét is magával viszi a pszichológushoz. Rövid veszekedés után négyesben beszélgetnek. Honnan támadt a világ, miből lett az ember – mit mondtak erről a régiek, és mit mondanak ma? Álmod és fantáziák is szóba kerülnek, kisgyerekek és gyerekkori emlékek.

HARMADIK FEJEZET,

melyben Magdaléna arról panaszkodik, hogy valahol valami elromlott. Hol történhetett ez, mindnyájunk sorsában – és személyes életünkben. „Hol hibáztam?” A pszichológus kibúvót keres, és arról mesél, hogy mire tanít a mitológia. Ki volt Prométheusz? És ki volt Éva? De Magdaléna tovább kérdez: „Miért voltam olyan szomorú, amikor az első szerelmemmel lefeküdtem? Hát nem boldogságot hoz el a szerelem?” Ákos ez alkalommal későn érkezik, Irma beteg.

NEGYEDIK FEJEZET,

melyben Irma ismét megjelenik, sokat nevet, és találó

megjegyzéseket tesz. Megtudjuk, hogy mi történik, ha valamiféle tömény sóoldatba egy gallyacskát dugunk, vagy madzagot lógatunk, és állni hagyjuk. Még az előző fejezet folytatásaként megtudunk valamit a női és férfi lélekről, de aztán minden összekeveredik, és forogni kezd. Választ szeretnénk kapni arra a kérdésre, hogy most akkor jó-e vagy gonosz az Éj Királynője a *Varázsfuvola* című operában, segíteni akarja-e a hőst, vagy az-e a szándéka, hogy elpusztítsa.

ÖTÖDIK FEJEZET,

melyben hőseink az ikrát és a haltejet keresik a halászlében, de kiderül, hogy a régi Sipos már nem a régi... Maledictus piscis – és egyéb latin furcsaságok; Irma mégis fehérbort iszik, de aztán egy kis töménytet is. Ezt talán nem kellett volna. Békák az Árpád fejedelem útján, az alsó rakpart lépcsői, nyáréji locsogás a Dunánál... Következik-e valami abból, hogyha „a válladra hajtom a fejem?” Ez esetben: nem. Ez baj. Mi történik, ha egy boszorkány sóvárog a megváltás után, avagy: hogyan lehet kiszabadulni a gonosz varázsló karmaiból? És végül az utolsó kérdés: „Csak én vagyok magányos?”

HATODIK FEJEZET,

melyben Magdaléna egyedül jelenik meg, és barátairól mesél. Barátság és szerelem – örömök vagy gyötrelmek forrása? Egyedül élni nem jó, családban élni rémes! Hát akkor? Nekem te kellesz, neked ő kell, és neki megint csak más – emlékezés egy régi viccre és egy emlékkönyvbeli költeményre. A pszichológus és Magdaléna szöveget esznek; elhatározzák, hogy ezentúl beszélgetéseiket mindig együttes étkezéssel kötik össze. Vajon miért? – Szabadság, szerelem... sivatagi korszakok.

HETEDIK FEJEZET,

melyben Példi Irma és Hosszú Ákos ismét megjelenik, de

most Magdolna nélkül jönnek. A pszichológust felszólítják: ne régi dolgokról beszéljen, hanem mondja meg, mit mond a tudomány ma. Roger Sperry. De aztán mégis (újra) Pál apostol is szóba kerül. Magda ismét egyedül jön. Csúnyák és szépek? Mnemézis. Miért faragunk szíveket a padtámlába? Még egyszer: a teremtet világ. Ásványok, növények, állatok. És hol az ember? Vannak-e megérzések?

NYOLCADIK FEJEZET,

melyben Magdaléna, Irma és Ákos ismét együtt jönnek el. Irma szomorú. Hőseink a megérzésekről beszélgetnek; Irma sírva fakad. Szókratész három lelke. Mi lesz velünk, mi lesz belőlünk? Hivatás vagy pályaválasztás? A társadalmi álarcosbál törvényszerűségei és az arcra nőtt álarcok. Nem akarunk felnőni! Magdaléna apja fizetni akar. És ha az ember pofára esik?

KILENCEDIK FEJEZET,

melyben szóba kerül a mindennapok mágiája és a belső képek jelentősége. Legyünk-e sikeresek? S ha igen, milyen célból? Indiai gondolatok és amerikai divatok. Önismeret? Van-e technikája? Néhány gyakorlat, amelytől nem szabad (túl gyors) eredményt várni. Tévedni emberi dolog? A magunkba zárt titok. Miért csapták ki Magdalénát a gimnáziumból? Sorsunk útjai. És mi van a halál után? Vannak-e tündérek? A merengés joga. Írókat kell olvasni – nem könyveket. A művészet halott? Matematikai és intuitív zsenik. Hóésés. Wittgenstein és mások. Egy szigorú szupervizor.

TIZEDIK FEJEZET,

melyben Magdaléna ismét előbb érkezik, és különös bejelentést tesz. Megtudjuk, hogy Ákos Amerikába készül. Újra szóba kerülnek a hippik és a pénz. Már nem és még nem – a zűrzavar állapotai. Kinek lehet tekintélye? Búcsúzkodás, ígéreték.

EPILOGUS